

I O S.

Q V E R C E T A N I
D. M E D I C I Q. R E G I I
D I Æ T E T I C I P O L Y H I S T O R I C I

S E C T I O P R I M A.

Proœmium.

V M ad vitam benè institu-
endam, & contra gravissimos
quosque morbos tuendam, resti-
tuendamque sanitatem, maximam
esse vim in sedula exemplorum, &
varia historiarum lectione & observatione, quo-
tidie comperiamur: non absurdum putavimus,
nostrum hoc D I Æ T E T I C O N, omnis gene-
ris elegantibus, & rudiorum præcipuè commo-
do celsuris, illustrare exemplis. Vt enim juven-
tus alioqui effrænis, exemplis propositis flecti-
tur, & ad meliorem redit frugem: ita ægri viri-
bus & animi & corporis deficientibus, præce-
ptis medicorum salutaribus citius instaurantur, si
animum illorum conspicuum exemplum subeat.
Hinc occasio nobis data, in D I Æ T E T I C O N

A 5 hoc

hoc nostrum, varia genera exemplorum, passim ex historiis collectorum inferendi: quæ non solum ægris ad valetudinem recuperandam plurimum sint profutura, sed & aliis quamvis doctioribus non ingrata futura.

Tres eius erunt sectiones: quarum duæ generales, posterior particularis: singulæ suis distinctæ capitibus. Gallico quoque sermone idem donavimus in illorum usum, quibus Latinus ignotus: præsertim autem in singularem quorundam huius Regni procerum gratiam, quorum petitioni non potui, quin satisfacerem.

Pars hæc medicinæ, Græcis Diæta, primum in praxi locum olim obtinuit: rectè enim instituta, & observata, gravissimos morbos imminentes declinat, vitamque diuturnam tuetur.

Abolvitur autem legitima sex rerum non naturalium, ut vocant, administratione: Aëre videlicet, Cibo & Potu, Inanitione & Repletionem, Somno & Vigilia, Labore & Quiete, & Animi perturbationibus.

De quibus generatim hic dicturi, dein speciatim singularum effectus, quos tam in corpore, quam animis hominum ingenerant, oculis subjiciemus.

Cum enim Deus infinitè bonus, ac ipsa per se bonitas, summaque perfectio, res omnes in suis speciebus planè bonas & perfectas in hominis usum ac gratiam, ipsum denique hominem perfectissimis omnibus animæ & corporis virtutibus creasset, qui tam eleganti palatio, & tot tantisque donis copiosissimè instructo præesset,

omni-

*In quem
usum creata
omnia.*

omnibus creatis frueretur: imò & de ipsa vitæ arbore fructus ad vitæ immortalitatem decerperet, si mandatis Creatoris obtemperasset: (in quem finem hæc arbor tanquam obedientiæ erga Creatorem proposita, erat Sacramentum, ut ex ea perpetuitatem vitæ hauriret) per lapsum *Homo post lapsum miserimus.*

justo Dei iudicio propter suum peccatum non tantum humana caro, sed & terra, cælique maledictione divina in eum undiq; conspirarint.

Hinc tam pellucidi ac splendidi intellectûs eius radii, densissimis tenebris & fœda caligine obducti: cognitio illa in eo rerum omnium dilucida, & tam illustris, tetrâ ignorantia velis funditus involuta: divina mens, quâ ad imaginem Dei efformatus erat, infecta, & brutis affectibus obnoxia: memoria læsa perturbataque: omnes denique sensus, cum interni, tum externi, quorum elegantia & perfectione, ad cœlum usque euectus erat, miserè depravati sunt: cumque is antea illustrata in fronte divinitatis insignia gestaret, æternitatis notas ostentaret, ac summi boni, perpetuæ felicitatis, incussa que quietis pignore lataretur, in has conclamatas ac calamitosas, corporis ac animæ miseras, quibus assidue conflictatur, momento præceps irruerit, ut ærumnarum mole ævique brevitate, aliis creaturis longè videatur inferior.

His omnibus, inquam, dotibus spoliatus, quantis corporis calamitatibus obnoxius sit redditus, opus est excutiamus, ac quibus defestibus

*Sensus ho-
minis de-
pravati.*

ſtibus ſcateant ſenſus eius pauliſper perpenda-
mus. Cum enim eius aures ſemper antea ab
omni impedimento liberæ, ad divinarum lau-
dum cantus alacriter paterent, proſus nunc ad
omnia obſurduerunt & occalluerunt, Oculi
aliàs radiantibus & ὀφθαλμοί, & ad omne bonum
rectumque collineantes, ſuſuſionibus & cata-
ractis vitiati, aut potius occœcati ſunt: nares
ſvave redolentes, fœtoribus ſcatent, meræque
putredinis cloacæ, ac impuritatũ ſentiniæ red-
ditæ: guſtus proſus depravatus, loco ſuaviſſi-
mi ſaporis, nil præter amarum & ingrata ſaſti-
dia ſapit. Cum verò manibus ad vitæ fructum
perpetuæ decerpendum eſſet præditus: nunc
ſumma corporis & animi anxietate, eæ ad aran-
dam tellurem, & fodienda terræ viſcera cogun-
tur, idque ſæpius nullo fructu, & ſic ſententia Dei:
In ſudore vultus tui comedes panem tuum, quàm ve-
riſſimè ubique appareat. Quid plura? Cum verni
eius temporis flos perpetuò viſceret, nihil-
que quàm ſvaviſſimos vitæ fructus explicaret:
nunc ſæva hiemis aſperitate exareſcunt ac rigent
omnia: quæ nihil aliud quàm repentinam ſene-
ctam, & præproperum vitalium facultatum in-
teritum minantur. Cum eæ animi gratiæ, affe-
ctiones, omni recreatione ſælici ſvaves, in mœ-
rores & angultias degenerarunt: ut nihil non in
perniciem tam corporis, quàm animi nunc con-
currat. Siquidem & calore & frigore, fame ſi-
tique, ac aliis id genus infinitis miſeriis impetu-
tus homo, perpetuò conſiſtatur, & miſerandæ
forte obruitur.

Corpus

Corpus eius cum alioqui optimâ & perfectâ omnium partium symmetriâ ac temperamento æquali constaret, nunc prorsus ametria omni, omnibusque *inæquâ* generibus dissolvitur, ut nihil nunc in toto orbe calamitosius sit homine: qui pejorem etiam brutis, magisque deplorandam vitæ conditionem sortitus est. Si quidem longè majore quàm bruta morborum numero ac varietate premitur: adeo ut omnium malorum fœdissima sit sentina, quibus ab ipso ortu & incunabulis ad extremum usque senium, tanquam perpetuis comitibus ad terram, nonnunquam etiam ante annos pubertatis, deducitur. Et hæc quidem sunt peccati ac humanæ perviciæ stipendia, Dei mandato designata. Nec homo solum, sed propter eum Natura universa mundi que elementa maledictionis divinæ pœnam ferunt.

Hinc enim aër, qui perpetuò aliàs serenus, purus, mundus, ac spiritibus hominis, quorum erat fomes & pabulum, emundandis, ac in puritate perpetua conservandis idoneus, propemodum nunc semper caliginosus, multisque inquinamentis ac sordibus impurus, corruptus, ac pestilens evadit: quibus multos ac varios parit morbos, tam pestiferos & Epidemicos, quàm sexcentos alios affectus gravissimos, summeque noxios.

Terra, quæ antea benedictione divinâ fœcundissima, rerum omnium producendarum vim obtinebat, è qua in usum ac pabulum hominis, grati, salubres, ac maximè utiles fructus pro-

Terra maledicta propter hominem.

mana-

manabant: utpote arcana, essentia, tinctura, & balsama à corruptione vitam tuentia, nunc fentes & tribulos, omniaque homini pestifera ac exitialia procreat: ut si qui ex ea alioqui meliores fructus prodeant, infinitis tamen facibus ac impuritatibus scateant, ita ut nunc certo pronunciare possimus, cibos potusque nobis magis insalubres ac noxios quam utiles ac salutare: quoque eos habemus copiosiores, aut magis iis ad delicias utimur, corpus recreaturi, eò majorem inde noxam contrahamus: ut vel hinc lapsus nostri fructus, hoc est, poenae suppliciaque nobis haurienda sint, ea praesertim de causa, quod elementorum corruptiones ac alterationes, cum nostra ingluvie & intemperantia conjuncta, varia morborum genera procreent foventque. Nec ab his tantum afficimur, hoc est, ab aere, cibo, & potu, sed ab inanitione etiam & repletione, somno & vigilia, motu & quiete, quae usque adeo corpus nostrum immutare possunt, ut crebro valetudo nostra infringatur, eorumque defectu, vel excessu profus deficiat vel tollatur. Atque idcirco non naturales merito dici possunt haec res sex, non quod extrinsecus contingant, cum nihil sit non naturale, bonum videlicet ex prima origine, & malum ex contingente maledictione ob lapsum hominis, omnibus creaturis indicta: sed quod omnia à Natura sua degenerarint. Si quidem elementa, quae antea perfecta, & omni benedictione ac virtutum vitalium infinitis dotibus, à Deo instructa erant, contrariam mutationem patiuntur. Vnde fit

*Res non
naturales
quid?*

fit etiam, ut ob maledictionem divinam elementorum inquinatio & hominis defœdata imagine spurcitiæ, & variæ subinde mutationes minus cum natura consentaneæ, hominem inficiant, ac contrâ quàm tulerat eius procreatio, obruant, labefactent, destruant.

Veruntamen sic Deus humani generis miseratus est, ut bonum, quod rebus creatis ante culpam hominis incluserat, non prorsus maledictione sua deleverit: sed variis usque adeo impedimentis intricari voluerit justo iudicio: ut non nisi sublatis obstaculis quicquam nobis prodesse possint: nocere autem plurimum, nisi arte & diligentia medica corriganter: ut scilicet malum ab eis separetur, bonum verò naturale sincerum ac purum extrahatur, quod in usum hominis juxta Dei institutum cedat. Atque hinc ingenium Medici & solertia elucescit, si eas debite depuratas ægris præscribat ac administret: æger verò rectum Medici Consilium sequatur, & ad eas ritè excipiendas se componat.

His igitur sex utitur **DIÆTETICA** medicina, practicæ pars tertia, quæ nobis sigillatim ac ordine declaranda sunt. Nemo autem miretur si fusius de singulis verba faciamus, ac argumentum istud uberius tractemus. Hac enim medicinæ parte non tantum morbi profligantur, sed prospera etiam valetudo restituitur ac conservatur. *Dieta utilis, sed prospera etiam valetudo restituitur ac conservatur.* Omnibus itaque ægritudinibus, *ita.* tum gravioribus tum levioribus, omni ætati, utrique sexui, junioribus ac grandioribus, pauperibus ac divitibus, rudioribus potissimum hac nostra

nostra tractatione ingenuè consultum volumus. Idcirco nihil omittemus, quod ad rem faciat: ut generalis hic regula ex vivendi ratione, omnibus sive ægris, sive sanis ad sui conservationem præscribatur.

Scopus autem noster est, ut omnes Asclepiadeos, veros & sinceros medicos, præcipueque juniores medicinæ candidatos, qui ægrorum salute, charitate in proximum, & honestate potius, quam turpi lucrispe ducuntur, ad libri nostri lectionem pelliciamus, in quorum gratiam hæcenus laboravimus, & laboraturi in posterum sumus: cæteros autem nummarios medicalistros, & Empiricos circulatores, agyrtas item, Theriacopolas, & similis farinæ loculorum tantum emunctores, qui que in scriptis nostris legendis aliud non quærunt, quam quod vituperent & calumnientur, procul hinc arceamus, nihilique faciamus, quicquid nobis obstrepant: Sed potius cursum nostrum feliciter Dei gratiâ inchoatum, constanter persequamur: ubi alium omnino sequemur ordiæm, quam qui medicis vulgò usitatus est, & à perturbationibus animi tractatum ordiemur. Vt enim pretium pars hæc corpore majus habet, ita morbis exposita est gravioribus.

DE PERTVRBATIONI-
BVS ANIMI.

Cap. I.

DOCTISSIME utique ac copiosissime
quicquid ad hanc tractationem de animi
pathematibus pertinet, videntur philosophi Eth-
nici, Plato, Aristoteles, Xenophon, Platarchus,
Seneca, compluresque alii disseruisse, & quod
fatis est de eius quiete ac labore dixisse. At qui-
vis Christianus, & veri Dei cognitione imbutus,
primo statim occurso adulterina & falsa illorum
documenta ex Lydio scripturae sacrae lapide de-
teget: ac in lucem proferet hallucinationes fal-
sasque opiniones, quas de natura morborum,
essentis & eorundem causis ac curatione fallaci
indagine conceperunt, utcumque tamen est,
elegantissimas ac eruditissimas de his rebus agi-
tarunt disputationes, ut in illis quaedam verita-
tis scintillas emicuisse certum sit: quae tamen
nobis deducendis, ac in viam rectam dirigendis
citra veri luminis praelucentem flammam splen-
doremque impares sint ac nimis imbecillae.

Inter illos Plato de iis dilucidè philosophatus
est: qui dum huiusmodi malorum originem
ferutatur ac inquirat, animam in duas partes
dividit: quarum una ut pote propinquius ratio-
ni adherens & vicinior, tranquilla, pacata &
cupiditatum domitrix est, quae logica & ratio-
nalis

B

7

*Error phi-
losophorum
de natura
morborum
animi.*

nalis dici potest: altera bruta, ferox, indomita, omnibus cupiditatum illecebris, ac voluptatibus addicta & mancipata.

Primam illam partem voluit omni molestia ac turbulentis motibus carere, quiete perpetua frui, cui idcirco adiunxit tanquam hospitem, Constantiam illam, quam animi tranquillitatem vocat. In altera, quibusvis cupiditatibus dedita modo voluptatum illecebris plecta, modo mali studio compulsa, huc & illuc navis instar contrariis fluctibus agitata, & indefessis motibus fluctuante, quæque nulla rationis anchora sibi aut retineri valeat, turbulenta omnia animi pathemata collocavit: Cupiditatem, (inquam) invidiam, iram, furorem, metum, tristitiam, & alios id genus furibundos motus.

Sedes cupiditatis, invidia, ira &c.

Comparatio animæ eum equo.

Hanc ipsam Animæ partem eiusmodi pathematis obnoxiam, idem Plato in Phædone, elegantiori comparatione, feroci, effrænti ac indomito equo assimilat: ut alteram equi mansueti, docilis, ac freno affucti, sefforis moderamen facile ferentis, nec non ad arbitrium eius compositi, imaginem perferre docet: ut hæc ratione se duci ac regipatiatur, cui facile adhæret ac obtemperat: atq; idcirco fortiter, & constanter calamitates omnes ac adversos fluctus despiciat, nec magis boni ullius præsentia aut futuri spe moveatur, quam occurrentium malorum moestitiâ ac indignatione percellatur.

Vana Ethnicorum philosophorum opinio.

Ex his igitur tam limpidis & perennibus scaturiginibus, plures Ethnici philosophi vanam illam opinionem deduxerunt, & umbratilem illam

iam constantiam exhauerunt, qua voluptates respuebant: & ad studium imaginariæ cuiusdam virtutis sese impellebant: falso opinati, sibi suæque posteritati hoc modo famam ac gloriam sempiternam partam iri, ibiq; summam hominis felicitatem esse repositam.

Qui verò maiore cœli, quàm terræ, hoc est, rerum divinarum quàm humanarum amore rapiuntur & flagrant: diviniq; verbi simplicitati plus fidei & honoris, quàm gravibus illis philosophorū sententiis attribuunt, nullo negotio deprehendent, quicquid de constantia sua sapientes illi garrunt ex virtutibus, ne latum quidem unguem à vitiis discrepare: Siquidem constantia aut fortitudo illorum mera pertinacia est stuporq; scepticus: magnanimitas, superbia: prudentia, frâus & dolus: sapientia, stultitia, & quam summè commendant abstinentiam, tota ea honoris & inanis gloriæ ambitio est: ut solas eas virtutes dicere liceat, quæ ex sacrarum literarum doctrina, & lumine cœlesti nobis affulent: Nam in Deo solo eæ inhabitant, & ab eo proficiuntur omnes, ut frustra in sese & suis viribus, mundana sapientia earum comparandarum ac assequendarum gloriam quærat. Ineptè igitur & inscitè philosophorum nonnulli, & quicumque Deum ignorarunt, divinos illos virtutum habitus sibimet vendicarunt: cum quicquid non sit ex fide, purum putum sit peccatum, nec ullum bonum aliunde, quàm à supremo luminum patre, Apostolis suffragantibus, derivetur, & sapientibus infundatur. Sapientes autem

B 2

eos

*Verè sapien-
tes qui.*

eos vocamus, qui in Deo patre unigenitum eius filium, in quo virtutes omnes emicauerunt, norunt & fide apprehenderunt: si quidem veris virtutibus soli ij donantur, qui Christo per fidem & charitatem copulantur: illique omnibus donis plenè potentur, qui perfectè suo cum Capite, tanquam membra corporis connectuntur.

*Christiana
philosophia
vera philo-
sophia.*

Longè aliter Christiana Philosophia, omnis moralibus dotibus, virtutes deprehendit, Ethnicis multò nobiliores: easque ex veritate sacri verbi in fidem, spem & charitatem distribuit: quibus probè instructus homo verè sapiens, non philosophus tantùm dici meretur, cum sint verè sapientiæ suavissimi fructus, non aliudè quàm ab arbore vitæ pullantes.

Cætera Ethnicorum mundana luce fulgentium documenta, licèt plausibilia sint, præ illis tamen flocci faciendâ sunt: siquidem non felicitatem, aut gloriam cadacam ac momentaneam à gentilibus philosophis collineatam, sed æternam Christiani ex virtutibus, gratia Dei erogatis, sibi promittunt: quæ idcirco stabilissimæ sunt ac firmissimæ, quod ex Deo solo eiusq; filio Christo deriventur ac traducantur. Hanc idcirco mundanam sapientiam, quantum possunt initiati fidei mysteriis à se excutiunt, solamque eam sectantur, quæ cœlitus edocta, homines verè sapientes reddit, & tandem perpetua felicitate beat.

Huius quidem beatitudinis ethnici gustum quemdam perceperunt: ac ulterius progredi suo lumine non potuerunt: Contra verò Christiani disci-

discipuli, luce æterna verbi divini illustrati, plenam eius cognitionem hauserunt, ac fructum suo mensis tempore certissimum ac uberrimum expectant, portumque certissimum, in quo firmissima fidei anchora nixi, tuto confidunt ac conquiescant.

Nolim tamen quæcunque luce naturali sapientes, à salute alieni senserunt, prorsum explodere atque damnare. Naturæ enim sua lux est: sed cum illa multis ex maledictione divina inquinamentis sit conspersa: ac rerum omnium homo sit corruptissimus: ex ea naturaliter nihil certi ac firmi expiscari potest, ubi tuto pedem figat. Ad clariorem igitur notitiam, & ab omni caligine liberam progrediendum est, ut veræ sapientiæ documenta ac æternæ felicitatis doctrinam hauriamus. Veruntamen multa quæ de perturbationibus animi (de quibus hic agitur) earumque remediis ac medelis attulerunt, admittimus, ac præclara eorum scripta spirantesque rationes, ac elegantes huius argumenti enarrationes, quibus vitia & virtutes nobis effigiarunt, admiramur.

Siquidem virtutem depinxerunt totam suavem, gratam, & admirandæ pulchritudinis, ut eiusmodi illecebris nos in amorem illius raperent. Contrà verò vitium usque adeò deforme, turpe, fœdum ac pravum descriperunt, ut nobis odiosum prorsus ac execrandum redderent, ac tanquam horrendum monstrum exhiberent. Sed hic vereor, ne à nostris Censoribus malè excipiar, quod medicinæ terminos transilire videar:

B 3

dear:

dear: dum ex Theologia, vera perturbationum animi remedia mutuo, ac veram in cœlo beatitatem peruestigo. Sed credant illi velim, hæc tantum obiter à me dicta, quæ omnis Christianus candido animo deosculetur, meumq; laudet institutum, qui sacram philosophiam profanæ antepono.

Eia igitur hoc argumentum modicè persequamur, dignam utique materiam, quæ magna attentione ac sedulitate inquiri ac dextrè intelligi meretur.

Perturbationes animi, quæ vulgò accidentia animæ nuncupantur, Græcis *παθή*, & Latinis perturbationes ac passiones animæ, dictæ, aliud nihil sunt, quàm motus quidam præcipientes ac efferi, fervidum animum, turbulentum ac inquietum, & à recta rationis via ac terminis evagantem, agitantes, prout major philosophorum numerus arbitratur.

Quemadmodum autem morborum corporaliū curatio, potissimum in vera causarum à quibus pendent, cognitione posita est: sic ut morbis spiritualibus, hoc est, animi affectibus succurratur, probè eorum causæ medicis cognitæ ac perspectæ esse debent. Præterea cum causæ ægritudinum corporaliū, ut plurimum in duas classes distribuuntur, ut aliæ internæ sint, aliæ externæ: sic nobis affectionum animæ causæ partiendæ sunt in internas & externas. Ad externas referuntur, probrum, inopia, honorum ac bonorum iactura, inimicitia, iniuriæ, & id genus alia. Quæ quidem causæ externæ dicun-

*Definitio
perturbationis
animæ.*

*Sicut causæ
morborum
corporis
sunt vel in-
terna vel
externæ, ita
& animi.*

dicuntur, quod extrà corpus nascantur, & aliunde in ipsum incurrant: quæ tamen multas molestias, mœrores, indignationes, iras, in animo nostro concitare valent: atq; sic perturbationum animæ causas præbere.

Internæ causæ, duorum sunt generum: aliæ *Internæ vel corporeæ, vel spirituales.* corporeæ dicuntur, quod primo loco corpori occurrant, cuiusmodi sunt dolores, infinitique alii affectus, qui corpus discruciant, quibus *κατὰ σωματικὰς* ac arctissimam utriusque coniunctionem anima patitur, ac suo modo divexatur. Aliæ spirituales sunt: quæ sunt ipsæ ipsæ animi perturbationes, ac turbulenti motus, qui propriè & privatim morbi ac affectiones animi dicuntur: ut potè quæ præ aliis omnibus causis spiritus nostros & animum exagitare ac contorquere possint. Cum enim eæ mobiles, instabiles, ac leves sint, prorsus aereæ & spirituales sunt: quæ idcirco ratione suæ subtilitatis ac levitatis, eiusdem naturæ spiritus nostros facile permeant, afficiunt, ac variis, iisque stupendis motibus exercent, intellectumque ipsum perturbant. Non secus enim spiritus nostri mobiles ac leves, ac eadem facilitate commoventur ab eiusmodi levibus quantumvis & mobilibus causis, qua aër & aqua mobilia corpora, ventis agitantur, ac conturbantur nullo negotio: à quibus scopuli rupesque marinæ, aut terreni montes, ne minimum quidem dimoventur.

Quemadmodum igitur Medici, ut præfens auxilium morbis corporeis exhibeant, eorum causas callere debent, quibus ex arte sublatis,

B 4

effect.

effectus etiam ipsos, hoc est, morbos extinguant: Sic & ægri tudines spiritus, sublatis causis profligari consentaneum est.

*Morborum
animi causa
triplices,
sicut & cor-
poralium.*

Hæ etiam morborum spiritualium causæ, quemadmodum & corporalium, dividi possunt, in primitivas, antecedentes & coniunctas. Primitivæ quæ Græcis *αἰτιαταί* dicuntur, ad externas, de quibus paulò antè verba fecimus, revocantur, quæ & evidentes nuncupantur: quibus idcirco quod oculis subijciantur, facilius ac promptius remedium afferri potest, quàm antecedentibus & coniunctis, quæ internæ sunt, & minùs sensibus occurrunt: at tamen veræ & genuinæ spiritualium morborum causæ cenferi debent: quarum magnus est consensus & vicinitas, cum antecedentes causæ, ex pravis humoribus, doloribus, ac gravibus morbis in corpore nascentes, fomentum coniunctis, quæ sunt ipsæmet animi passiones ac perturbationes malè dispositæ, suppeditent. Hinc fit, ut qui vis dolor, ex pravis ac virulentis humorib., aut flatibus in corpore genitis, ac continuum solventibus, corpus scrutians, simul & spiritus & animum conturbet. Haud secus ac melancholici humorès, fuliginosique vapores ipsam afficiunt: qui & aciem intellectus nostri obtundunt: sicque phantasiam aliasque animæ facultates ac functiones corrumpunt & vitiant, ut animum ipsum prorsus de sede rationis dimoveant atq; deturbent, ut paulò pòst multis exemplis suo loco probabimus, cum privatim de ea animi perturbatione, quæ tristitia vocatur, differemus.

Vt

Vt autem prophylactica pars medicinae, seu praeservatrix, proprie ad evacuationem, revulsionem, & derivationem antecedentis causae pertinet: therapeutica vero seu curatrix ad conjunctam, hoc est, morbi curationem: simili & eadem methodo, causae morbi, aut morbi ipsi, qui animum perturbant ac torquent, propulsandi sunt. Praecipuum autem quod desideratur remedium, primo causae conjunctae debetur, hoc est, ipsi animi morbo: qui nisi corpori auxilia, sive intrinsecus, sive extrinsecus adhibeantur, fugari aut tolli non potest. Primo igitur loco, corpus suis impedimentis, quibus animum etiam fatigat, liberandum est: idque duplici illa via, salutaribus remediis intro assumptis, & topicis extrinsecus admotis.

Modus curandi animi morbum.

Quae autem magis, tum generalia tum specialia habentur auxilia, secundum illud divinum, quod potissimum ex verbo Dei nobis accersendum est, in quo certissimam ac copiosissimam recreationum silvam, spiritus supra modum etiam agitati & divexati nanciscuntur: Sunt cohortationes, colloquia, rationes, & exempla, nec non elegantes ac vivae virtutis & vitii picturae, effigies ac descriptiones, oculis aegrotantium ac perturbatorum sigillatim subindeque subiectae, ut sic animum componant, virtutem amplectentur, & a vitiiis abhorreant. Atque haec remedia generalia dicuntur, tanquam universales medicinae, ad omne morborum spiritualium genus aptae & habiles: cui rei inprimis Theologus verus animae medi-

Remedia ad animi passiones.

cus necessarius est, qui varia consolationum genera, haud secus ac medicus corporum, varia remedia ac congrua ad varios morbos spirituales è vitiis corporum procreatos, quibus animæ functiones ac facultates interpellantur & perturbantur, subministrant. Quæ quidem animi affectiones & perturbationes, ex aëreis & subtilibus humorum corporis vaporibus excitatæ, non nisi magna ingenii dexteritate, & solertis medici industria abigi possunt. Cum enim ex eiusmodi causis, phantasia seu vis imaginatrix oblædatur ac depravetur, non nisi magna ingenii sagacitate ac acumine, tot portentosæ ac fanaticæ imaginationes detrudentur ac evanescent. Sic peritus ille sagaxque medicus fuit, qui ægrum suum sibi nasum magnitudine ac crassitie urnæ æqualem imaginantem magna dexteritate curavit: cum ei persuasisset novacula esse amputandum eundem: cui artificio cum apparasset duo aut tria bubula hepata, cum novacula obtusiore cultri parte naso admota, ut contactum illius æger perferiret: acutiore magna hepatum frustra medicus rescidit, quibus totam faciem ægri cruentavit, ut hoc conspecto sibi suæque naturali formæ restitutum nasum æger crediderit, atque sic ex opinione ac imaginatione contraria, convaluerit.

Varios id genus morbos suo loco, & quibus remediis, curati fuerint explicabimus: quod multis ac variis exemplis vix fidem inventuris, ostendemus: quibus tamen non sit detrahenda fides.

*Phantasia
depravata,
causa præci-
pua pertur-
bationum
animi.*

fides, cum superstites adhuc non parvæ notæ viri, ac fide omni dignissimi, testimoniis suis veritatem eorum, quæ dico, confirment, suisque comprobent suffragiis.

Cum autem causas huiusmodi motuum animi, radicibus evellendas esse dico, nolim Stoicorum more stupidos homines prorsus reddere, quasi omni affectionum sensu spoliandi sint. Neque enim fieri potest, ut animus corporis gubernator, suis motibus careat, cum infinitas siderum proprietates, in se naturaliter possideat: quibus etiam brutorum instar commovetur. Etenim in bruti modum non potest homo appetitibus suis carere, quin fame & siti pressus, cibum & potum appetat, ceteraque necessaria inquirat. In naturalibus itaque istis motibus foveri hominem volumus: at ubi perturbati sunt, & extrâ naturæ ac rationis limites evagantur, ad rationis & naturæ cancellos, sagaci medici consilio censemus revocandos.

In Stoicos Philosophos, qui homines eiusmodi moribus exuere volunt, insurgit Aristoteles in ethicis: eosque carpit, quod virtutem in omnium affectionum privatione constituissent, docetque in affectuum moderatione eam consistere: nec minus omni sensu destitutos damnat (qui ut plurimum fatui, stupidi, crassi sunt) quàm eos, qui intemperanter & immoderate, suis se cupiditatibus laxant & addicunt. Has cum agnosceret facultates & affectiones animi Plato, tantum abest ut damnarit, ut contrâ nervos spiritus, in Philebo, esse pronunciarit: indicans

*Stoicorum
error in af-
fectibus ra-
dicibus evel-
lendis resu-
tatur.*

cans hac comparatione, instar nervorum toti corpori sensum & motum distribuentium, huiusmodi ~~habere~~ habere. Siquidem illa, nervorum usum spiritui præbent, ut huc & illuc moveatur, ac modò deorsum, modò sursum feratur: Quin & inde animus sensum & omnem omnium rerum cognitionem mutuatur.

His igitur si prorsus esset destitutus homo, velut immobilis iaceret, tanquam navis omni vento carens, nec quoquam dirigeretur. Hæ siquidem affectiones impellunt hominem, ut hoc vel illud aggrediatur, quas tamen ratio, gubernator huius navis primarius, dirigat necesse est, ne præter naturam morbidae fiant. Hinc igitur inferre licet, ut eiusmodi morbi & perturbationes seu affectiones animi curentur, non esse eis prorsus spoliandum hominem: sed perverfas, ex quacunque causa vitiate fuerint, omnibus modis esse corrigendas; hoc est, tollendum esse ab illis malum, ut integræ ac sanæ vigeant: quemadmodum boni solent medici facere, qui non omnes ex corpore humores deturbare solent: sed vitia & impuritates eorum extirpant, ut salutare & puras functiones exerant, ad optimam crasin revocati.

Sic quoq; periti hortulani se habent, quos utique imitari liceat: si quidem ex horto suo solas inutiles, aut etiam noxias eruncant ac evellunt herbas, salutaribus relictis, quas magna sedulitate ac industria rigant, fovent, excolunt. Quod si contingat interdum nonnullas etiam bonas è suo loco extirpari, id non fit ut abiciat eas agricola,

*Officium
boni medici.*

cola, sed quæ minus inter sentes ac spinas suffocata proficiebant, liberiori aeri & fertiliori solo implantentur, ubi uberius eductæ, occatæque fructus suos citra impedimentum suo tempore, non agrestes, sed cicuratos: non acidos sed suaves, & minus acres explicent.

Sic & erga animi affectiones agendum, quas non expedit ex naturæ suæ sinu promiscuè & temere avellere: ita enim in iacturam spes lucri degeneraret. Quemadmodum igitur, ut aptè & concinnè corpori medeamur, præparantia imprimis purgantibus præscribenda sunt, quo fluxiores reddantur humores, & ad evacuationem faciliores: necnon ut minori molestia, & citra vim purgationem æger ferat. Sic in curandis animi perturbationibus, præparante methodo utendum est, qua cicurentur pravæ illæ affectiones, & mansuetiores reddantur; eademq; via ægrotus ipse, post imploratam Dei misericordiam & auxilium, componatur ad admittenda remedia, hoc est, salubres adhortationes, recreantia colloquia, consolationes, & id genus alia salutaria consilia, argumenta, & exempla, quæ pro passionum natura & conditione, ad sanitatem mentis restituendam explanabuntur.

Atque hæc quæ superius allata sunt, ad universalem morborum animi curam pertinent: cui particularis nunc demum annectenda est curatio: hanc aggrediemur ab explicatione singulorum remedium, quæ singulis passionibus sigillatim aptari debent, postquam prius illarum numerum, naturam, differentias, & causas enucleaverimus.

Tene-

*Quinam
animi affe-
ctus eval-
lendi?*

*Triplex in
homine ap-
petitus.*

Tenendum est igitur, præter appetitum, qui nobis cum aliis rebus omnibus creatis communis est: & rationis facultatem, quæ nobis est singularis, reliquis aliis naturis præter humanam, ea destituitis, animale quoque appetitum nobis insidere, aliter sentientem, quo & bruta prædita sunt.

*Appetitus
sensitivus.*

Ex hoc sensitivo appetitu, aut naturali sentiendi potentia, qua quæ bona sunt & salutaria amplectimur: quæ verò mala & noxia declinamus & refugimus, duo insignes rami tanquam ex eadem radice enascuntur, irascendi videlicet, & concupiscendi studium: ex quorum dominio pendunt varii illi motus & perturbationes, quibus agitamur instar arundinis ventorum flatibus huc illuc impulsæ.

*Concupis-
cendi appe-
titus sex
species.*

Ad concupiscendi appetitum referuntur sex diversæ perturbationum species, tres quidem ex bono, quod sibi proponit, exurgentes: aliæ verò tres ex malo, quod vitare studet. Tres primæ dicuntur esse amor, cupiditas & gaudium: quibus tres aliæ opponuntur, odium, aversio, mœstitia.

*Irascendi
appetitus.*

Ex irascendi appetitu, qui sibi bonum proponit tanquam obiectum, & eius comparandi difficultatem: quippe fugam mali velut scopum, sibi obiicit, cum eius declinandi impotentia, quinque aliæ motus species oriuntur, spes nempe, desperatio, metus, audacia & ira.

Vnde quidam undecim passionum aut perturbationum genera derivant, quas alii ad septem contrahunt. Ambitionem videlicet, Avaritiam,

ritiam, Voluptatem, Invidiam, Curiositatem,
Iram & Metum. Pleriq; verò quatuor tantum
agnoscunt in genere, gaudium, dolorem, spem
& metum: Vnde illud Virgilianum,

Hinc metuunt, cupiunt, gaudent, dolentq;

Servius in

Varro & maior Philofophorum natio, de *6. Aeneid.*

quatuor passionibus verba faciunt: duas à bo-
nis, totidem à malis existimatis rebus deducen-
tes. Nam dolere ac timere duæ opinioniones mali
sunt, una præsentis, & altera futuri. Si in hoc ar-
gumentum penitus introire constitutum esset,
in gurgites & abyssos immensi maris incidere-
mus, unde navis nostra nunquam emergeretur.
Satius igitur est hic vela complicare, nec ulterius
progredi, tantumq; de illis spiritus passio-
nibus verba facere, quæ motibus suis varia mor-
borum genera in corpore parere idonea sunt:
quod præcavere, & eiusmodi incommodis ma-
turè prospicere, boni medici & religiosi officium
est: non secus ac Theologi partes sunt, pertur-
batæ animæ motus depravatos compescere, qua-
les sunt ambitio, avaritia, cupiditas & invidia,
quæ sæpè corpori iacturam & interitum minan-
tur, & conciliant.

*Quatuor
animi pas-
siones qua.*

DE AMBITIONE.

Cap. I I.

AMBITIO, quæ supremorum honoris
graduum ardens est infania, datur vitio,
quod

quod inanis gloriæ immoderato studio teneatur, non quò publicam utilitatem spectet, sed cæteris cum fastu tamoreq; dominetur. Vnde etiam maiore ratione damnatur, si obliqua via, & nocendi potius, quàm proficiendi studio, ad eos gradus contendat.

Lapsus angelorum.

*Superbia
Adami &
posterorum
punita.*

Luculenta insanix istius, quæ inter primas alias animi perturbationes in humanam scenam irrupit, apparuerunt omnibus seculis testimonia, insigniaq; supplicia: quòd ubiq; & semper solitus sit Deus hominum superbiam & arrogantiam gravibus pœnis mulctare: Quibus ne ipsi quidem Angeli erepti sunt. Illi enim acerbissimas primi omnium sustinuerunt, & in æternum sustinebant ærumnas, in profunda inferorum barathra detrusi: è quibus nullus unquam futurus est exitus, quòd divinis superbi mandatis reluctati sint. In idem peccatum primus noster parens Adam lapsus est, cum se se Deo æqualem superbè reddere voluit, & ambivit pares cum illo dominandi honores: cuius ambitionis opera perfectum est, ut omnibus exueretur, cum animi, tum corporis dotibus, quibus insigniter & abundè à Deo fuerat ornatus & instructus.

Ad illius exemplum reliqui, quotquot sunt, sive Principes, Reges, Monarchæ, sive mediæ conditionis, aut inferioris etiam ordinis homines, qui velut Thrasones & Salacones cristas at tollere voluerunt, miseri tandem & infames perierunt, & mole sua præcipites abierunt.

Testis est iudiciorum Dei immanis ille gigas Goliath: testis superbus Sennakerib: nec non audax

audax ille Holofernes : qui superbia sua abrepti, & furibunda audaces ferocia, in Deum ipsam insurgere, ac insolentibus dictis viventem in secula, incessere ausi sunt : humanæ suæ conditionis & imbecillitatis immemores.

Eandem superbiam multam pertulerunt Ozi-
as, quod dignitate regia minimè contentus, sacerdotium ambiret : Nebuchadnezer, quod cultum divinum, & adorationem sibi ut Deo præstari imperaret : Herodes, quod divinitatis titulos à populo assentatorum sibi tributos alacriter exciperet. Nec manus Dei effugerunt potentes illi monarchæ Caligula, Domitianus, Heliogabalus, aliiq; complures, qui sibi divinos honores deferri, simulachra sua ubiq; erecta adorari, seq; in Deorum numerum referri, suæ vilitatis oblit, imperiosè & minaciter iusserunt, ut qui miserimum & infelicissimum vitæ exitum in suæ ambitionis & superbiam pœnas, experti sunt.

Hoc ipsam Poëtæ fabulis suis, veritatem rei velantes, ingeniosè expresserunt : cum Phaëton-
ta inducunt audacter nimis & superbè, ad agendos Solis equos proclivior, maioraq; viribus suis arroganter molientem, contra Phœbi patris monita, filium sic compellantis :

Altiùs egressus cœlestia signa cremabis,

Inferius terras : medio turissimus ibis.

Cuius ambitionis, temeritatis, & audaciæ, eo ipso momento, supplicium conflagratione sui pœnas dedit : ut verè dictum fuerit, rarò antecedentem scelestum deseruit pœna pede claudo.

Simile quid de Icaro etiam iidem referunt, arti-

C

ficio-

ficioſum volatum ſibi arrogante, quem ſolutis alis per aërem volantem, præcipitem in mare ruiſſe conſingent. His nempe ſigmentis infelicem ambitionis exitum & arrogantia docentes. Deponit enim Deus potentes de ſede, & exaltat humiles: ſuperbõs enim is ferre non poteſt, quin variis ſupplicijs mulctet, & incognitis morbis aſficiat, quibus nulla medicorum auxilia conducunt: tale Ozias tulit ſupplicium, qui deploratam incurrit Elephantiaſin: Herodes verminofum & pedicularum morbum. Tales etiam morbos potentiffimi quidam monarchæ noſtri temporis, fulmina belli, paſſi ſunt: quos medici nulli, quantumvis eruditi, naturalibus ſuis remedijs proſigare potuerunt: utpote quorum ſupernaturales eſſent cauſæ, naturalibus remedijs minime curabiles. Quod utiq; maxime notandum, & alia cogitatione ac meditatione ſpectandum occurrit, cum iſta captum ſenſus humani ſuperent.

DE AVARITIA.

Cap. III.

AMBITIONEM cominùs ſequitur Avaritia, quæ inter violentiffimas & furioſiſſimas animi perturbationes annumeranda eſt. Inſinitis enim fluctibus omnium propè hominum animos exagitat, ut nullo non turbine nocte dieq; perpetuis vigilijs inquietos eos concutiat,

emace.

emaceret atq; prosternat. Instar enim freti & angustiarum Lybicarum hæc se habet; ubi perpetuis flatibus & fluctibus, iisq; contrariis inter Scyllam & Charybdim, mare conturbatur, ac sursum & deorsum pervolvitur.

Cum enim differentia, metu, sollicitudine, vana spe, aut desperatione, sæpius stiperetur (quas quinq; furias sibi semper adiunctas habet Avaritia) nocte dieq; perpetuis vigiliis animum fatigat & contorquet, ut nulla quiete frui possit. Hinc fit ut Avarus insomnes noctes ducat, rigida terre incubet potius, quam mollibus stratis: quæ impensarum metu in sentes, spinas, & urticas commutat: atq; usq; adeo animum torquet variis fluctibus, ut mille mortes in horas ex ingenti illo curarum ardore subeat, & sic inter perendum vivat: Tantusq; est ille cruciatus, ut Phalaridis tyranni incensum & ignitum Taurum in supplicium crudele excogitatum, non æquet modo, sed etiam immanitate superet. Hinc Megæra illa Avaritia tot furiosis motibus animum exagitans, iure à Spiritu Dei radix malorum dicitur: à qua idcirco Polit. lib. 1. cap. 1. & ab ambitione tanquam seminariis, omnia promanare vitia ac scelera, rectè ac verè sensit, scripsitque Aristoteles. Huic igitur tam horrendæ meretrici quicumq; adherent, & laqueis eius irretiuntur, insani prorsus sunt iudicandi, & omni ratione sensuq; carentes: Quid enim insanius, quam furiosis impuræ istius belluæ motibus à casto virtutis amore, quæ cælo & æterna vitæ beat amplexantes, avocari? Quid non molestia-

C 2

rum

*Furia ho-
minis esse
flus avari-
tia.*

*Radix om-
nium malo-
rum avari-
tia.*

rum & cruciatuum exhibet avaritia, non tantum in hoc seculo : at in futuro etiam pœnis apud inferos æternis sequaces suos mulctatura : Nul- lum tamen frequentius & usitatus vitium vel inter Christianos etiam, avaritiã pullulat, ut hoc nomine ab Ethnicis etiam, & infidelibus multis superemur, qui spretis caducis his opibus im- mortali virtuti & gloriæ toti incubuerunt.

Demetrius Vbi nunc alter occurrat Demetrius Phalereus, qui ex mercatura ingentes consecutus opes, *Phalereus* audito forte fortuna Cratete, publicè docente, *Plutarch.* ac per unam atq; alteram horam de laudibus, & *in Tract. de* admirandis virtutis effectis differente, se mis- *trans. An.* rum exclamavit, qui tam diu ignorantiam fo- vissit, bonaq; tam exquisita virtutis paucò com- paranda negotio, flocci pependisset, ut magnis cum laboribus, & crebris vitæ periculis ad ea attentior fuisset, quæ usq; adeò vana sunt & ca- duca.

Anacreon Pauci non occurrunt sive literati sive ignari, qui Anacreontem imitandum sibi constituent, qui à Polycrate quidem tyranno tria circiter nummorum aureorum millia dono data accepit: at cum metu & gravioribus curis insuetis vexaretur, sibiq; somnum eripi indignaretur, interq; dormiendum subsultim expergestus, ac nimia conservandi muneris cura perpetuo teneretur, non solum de pecunia, sed etiam de vita à latro- nibus, vel domesticis eripienda sollicitus, cepit de pristina sua animi tranquillitate recuperanda cogitare, ac de anxietate deponenda. Quod ut præstaret, idem argentum Polycrati restituit, addi-

addiditq; ab eo sibi plus negotii conflatum, à quo tempore suis seriniis incluserat, quàm ex eo voluptatis & delectationis in posterum expecturus.

Atq; hæc in hunc finem dicta sint, propositaque exempla, ut quàm prava illa cupiditas & avaritia infinitis animum torqueant perturbationibus doceamus, quo minus illis mancipemur, easq; tanquam corporis & animæ perniciem ac interitum execremur.

Restat ut tanquam medici, quibus corpus humanum medicæ facultatis obiectum proponitur, quàm gravibus affectibus & symptomatis impetatur ab execrando illo monstro recenseamus, & huic narrationi adiciamus. Avarus famelica ingluvie & inexplebili perpetuò thesauris inhiat, struthionicam gerens stomachum, quo non tantùm ferrum concoquit: at aurum argentumq; solidissima inter omnia metalla absorbet atq; concoquit.

Excutiamus etiam remedium, imò dignissimum avari supplicium, quo ad sedandum caninum illum appetitum, & immoderatam rabiem, utatur exigendam. Remedium tenere cupis? frustulo panis autopyri & secundarii, secalini, sæpiusq; rancidi: cœpa, porro, suilla aut bubula salitis & fumosis molligine cœnosa, salis halecibus, & id genus pessimis sive asarcorum dierum, sive sarcicorum tempore, suæ fami & hianti perpetuò gutturi consulit. In potum assumit vappam vinorum fœces & acescentes reliquias, fugax vinum & corruptum, atq; id genus

*Qualem
Dietam tenent avari.*

depravatos potus: ex quibus omnibus nihil in corpore præter falsum sanguinem, retorridum, impurum, ac pessimos humores, valetudinem eius labefactantes gigni potest. Hinc redditur valetudinarius, & de perpetuis doloribus conqueritur.

Prætereà cum adversus aëris iniurias, vel rigidissimam etiam hyemem propè nudus incedat, aut vili attritoq; vestimento parcius aut segnius sese induat: maria terrasq; percurrat, nocte dieq; æstivis & hybernis tempestatibus sese negotiando citra quietem torqueat: quas non potest infirmitates, cruditates, incoctiones, rheumata, catarrhos non contrahere, & innumeros alios affectus incurrere? Unde enim pleuritides, febres, chiragræ, podagræ, & id genus alia, ex hoc nisi fonte promanant? quibus ut medeatur, quid agit? nimia nempe abstinentia, seu parsimonia sibi familiari utitur, ut qui in necessariis instaurativi locum, unicum ovum, vix adhuc integrum cineribus coctum assumat: pane aqua diluto, panatellæ delicatæ aut minutalis loco vescatur: iusculum ex butyro salito & brassica conditum, in consummati alicuius optimi locum forbeat, aut gelatinæ. In purgantis verò medicamento vicem, si adstricta sit alvus, dragmam unam granorum ebuli, rhabarbaro alioqui carioli substituit, usus alicuius veneficæ consilio: ne apud medicos & pharmacopœos sumptus ullos faciat. Eò tandem huiusmodi homines desperationis adiguntur, ut si fertiliorem messem, & viorem annonam fortè præferant, quæ venditio-

ditionem suorum frumentorum ac vinorum iam ex longa etiam pretii expectatione, rancidorum & pendulorum, remoratura fiat, sibi laqueo vitam eripiant, vel in puteos præcipites se dent, ut hac ratione corpus & animam iulto Dei iudicio perdant.

Sexcenta hic annecteremus poenarum in illos *Punitio di-*
 maledictos homines divinarum genera, ni ob- *rina in a-*
 streperet Momus aliquis aut invidus Censor, re- *uros.*
 clamaretq; hæc nihil ad rem futura, neq; proprii esse loci in quadam de diæta tractatione tot verba, tot historias, & tot exempla percensere. Sed æquiori lectori institutum nostrum affectato, res secus videbitur. Satis enim perspiciet, universalem hic à nobis, non particularem tradi de diæta tractationem, quæ idcirco nihil indictum aut prætermisum ferat. Tantus enim eius est ac tam necessarius usus, ut laxam hic, non strictam eius explicationem, in qua nihil desideraretur, proponere constituerim: cuius idcirco accuratior & longior tractatio tanquam supervacanea iniquè redarguetur. Boni igitur ac æqui consulat candidus lector nostrum hoc institutum, nec sibi inutile futurum, aut de nimia verborum copia, ex qua non possit fractum decerpere, conqueretur.

Consultò enim me in hanc tractationem effundo, quòd eiusmodi affectionum & morborum animi cognitio, maximè sit medico necessaria, & ad eas explorandas attentissimum eius esse debeat studium, quod magnis iisq; stupendis perturbationibus & sævissimis etiam cruciatibus corpus excrucient, ex humoribus, quos

conturbant, & prorsus depravant: Vnde etiam magnus ille Hippocrates coactus est aliquandò dicere, in quibusdam morbis divinum quid inesse.

Vt igitur institutum nostrum persequamur, iaverit unum idq; perhorrendum de insigni Avaro sumptum supplicium, quàm brevissimè recitare: siquidem fustius alibi versibus Gallicis ante viginti sex annos illud descripsimus in nostra morocosinæa, aut cantionibus Doricis à Ioanne Tornesio Lugduni typis expressis.

*Episcopus
Moguntinus a muribus devoratus.*

Is, de quo loquimur, insignis avarus fuit Moguntinus Episcopus, qui ad quærulas voces innumerorum pauperum fame pereantium, & stipem ab illo emendicantium, tædio indignatus, omni humanitate & misericordia deposita: sed immanitate & crudelitate, sævissimos quosvis superante Leones, assumptâ, totam illam murium farraginem, ut vocabat, arca frumentaria concludi iussit, atq; ædificium incendi, ut miserando ibi spectaculo, deplorandi pauperes concremarentur: sed scelestissimum ac crudelissimum hominem poena non deseruit, divinaq; vindicta. Eo enim ipso tam nefarii sceleris patrati momento, repentinâ murium innumeram catervâ circumvallatur, quam nullo ingenio, nullaq; vi à se excutere & summovere potuit, quin sive stans, sive sedens, sive decumbens in lecto, sive mensæ accumbens, ab illis roderetur, ac dilaceraretur. Nec iuvarunt detestandum hominem latebræ, quas quæsit, aut ergastula, quæ ianuis & fenestris carentia murium turbam
introi-

introitu arcerent: securè illi diplomate Dei nixi, quovis irrepserunt: nec quicquam opis Satellites tulerunt, licet hùc illùc fultibus, & baculis irruerent, ferirent, seseq; circumagerent. Frustrà etiam arx & turris in medio Rheno extrui iussa est, qua piaculum illud includeretur, vana vitandæ divinæ vindictæ spe & persuasione, quasi mures tranare aquas reformidarent. Repentè enim magnis turris in aquas irruerunt, traiecerunt, turrim conscenderunt, superarunt, introierunt, execrandum illum hominem adorti sunt, vellicarunt, tantemq; ab omnibus suis satellitibus derelictam, & frustrà vires humanas implorantem, devorarunt, absumseruntq;.

Præter visibile illud Dei iudicium, occulta alia in thesauris suis Deus asservat, quibus scelera hominum coërcet, quorum causæ abditæ sunt ac nobis incognitæ, captumq; hominum superant: quæ idcirco vel acutissimorum ac doctissimorum medicorum leges & medendi normas rideant ac fallant: Ad quas tamen Christianum medicum attentum esse oportet, ne quid supra vires aggrediatur; atque aliundè remedia petat, quàm ex libris Hippocratis, Galeni, Celsi, Avicennæ, & aliorum.

DE INVIDIA.

Cap. IV.

HAS omnes ambitionis & avaritiæ horrendas deformitates depingere graphicè suscepimus.

C 5

cepi-

*Invidia
monstrum.*

cepimus : quæ tamen parvi utiq; momenti sunt, præ portentoso illo invidiæ monstro, quod longè horribiliore, & magis execranda ceteras vincit pernicië. Tanta enim hæc animi perturbatio est, tot venenis cor absumens, internis ac cæcis ignibus adurens, vel citra rationem & argumentum, quibus superiores carere non videntur, ad suorum motuum speciosam excusationem, ut nullo calamo dignè satis describi aut ratione exprimi possit. Ambitio siquidem virtutis speciem sustinere videtur: avaritia boni alicuius imaginem simulare, quo sibi & posteris consulat: At invidia nihil habet, quod iure facum suæ perturbationi comparet.

Nam quamvis ambitionis & vanæ gloriæ ardore, rapti fuerint Alexander ille Magnus, & Themistocles inter Græcos, excusandi tamen videntur: ille, quod vereretur, ne à patre Philippo semper victore sibi nihil relinqueretur, quo gloriam & famam assequi posset. Hic, quod nihil aliud quàm Miltiadis virtute & trophæis excitatus, ipsius vestigia præclarâq; gesta, non æquare solum, sed etiam superare die nocteq; meditaretur. Siquidem vilem eorum conditionem & abiectam apud omnes sortem animadvertébant, qui nullâ virtutis gloriâ præstitissent, nec ab egregio aliquo facinore ullam sibi famam conciliaissent. Sic voluptas suos motus dulcedinis cuiusdam prætextu excusat: quod in congressu & consuetudine sociorum hilariter vivatur, quod honestius sit eleganti veste, quàm vili & lacera indui, illiberalem & fordidam esse parsimoni-

am.

am. Avaritia his exceptionibus tuebitur se, quod nihil sit calamitosius, nihil turpius, nihil contemptius egestare: summum bonum in divitiarum acquisitione & possessione collocari: & genus & formam à Regina pecunia donari: qua deficiente, omnia simul deficere: à medicis in morbis etiam gravissimis nullum auxilium expectari ab illo qui censu careat. Consanguineis etiam, agnatis & proximis illum esse odiosam, cui curta fuerit vel nulla supellex.

His modis ambitio & avaritia se tutantur. At *Invidia in-
excusabilis.* invidia nihil habet quod opponat in excusationem, si accusetur, nihil quod reclamet, si perturbationum omnium animi foedissima & turpissima esse dicatur: Siquidem superiores motus, ex imbecillitate naturæ emergunt. At invidia ex improbitate nostræ voluntatis nascitur. Natura enim invidiæ usq; adeo horrenda ac portentosa est, ut ex felicitate alterius suam contrahat infortunium, & ex alterius infortunio suam sibi conciliet felicitatem: hic mala mens, hic malus animus, cum prosperæ proximi fortunæ invidetur, & gaudium ex eius mæore comparatur: cum ridetur ex lacrymis eius, & ploratur ex risu eiusdem: cum bonus ex alterius mæore habitus contrahitur: contra cum ex eiusdem pingui habitu tabescit aliquis. In summa conferri potest invidus cum Timone illo Atheniensi *Invidiosæ
comparatio
cum Timo-
ne Athe-
niensi.* ἀγαπᾶ, & fortunæ & felicitatis alienæ osore, omnique charitate destitute: quod nihil ingratius animo concipiat, quàm erga homines benevolam ac beneficam Deum se habere, eosq;

*Invidus si-
milis Pro-
metheo.*

cosquè prospère ac feliciter prospiciat degere.
At quem ex suo livore fructum carpit invidus ? ut scilicet alter fiat Prometheus , cuius cor à vulture acerbissimis , iisq; asiduis cruciatibus eroditur & vellicatur : ipsum theatrum , ipsum supplicium , ac simul sui fiat carnifex : cui tabes illa instar hirudinis sanguinem exhauriat , medullas exsiccet , ossa absumat , ut macie , pallore , squalore , & habitu corporis prorsus deformi & horrido *αὐχέλιον* potius quàm hominem referat. Quod utiq; vitium , atq; horrendum malum pulcrè depinxit poëta his versibus :

*Livor tabificum malis venenum,
Intactas vorat ossibus medullas,
Et totum bibit artibus cruorem,
Quum quisquis furit invidetq; , sorti
Vi debet, sibi pœna semper ipse est.*

Hic aliquos istorum Cenforum , qui mihi semper obstrepunt , & calamum meum in se exacuant , ac argumentum suppeditant patefaciendæ suæ immoderatæ invidiæ , cum omnibus eiusdem proprietatibus & effectis , perbellè depictos mihi videre videor , in quos utiq; cum acerbius calamo nostro decrevissem invehi , & suis genuinis coloribus eos delineare , communicassemq; cum illustrissimo viro , & ex regni huius primoribus primario , consilium meum : Sapienter & graviter , ut prudentia , consilio , & gravibus sententiis refertus est , respondit in hæc verba : Conquereris , inquit , de iis quæ non possunt non esse tibi laudi , & in trophæum præclarum concedere. Si enim invideris , hæc certissima nota est ,
aliquid

aliquid in te esse præclarum & laudabile, cui invidetur & quod æmulatione dignum sit: simulq; addidit hoc Diogenis apophthegma, qui homini apud illum de livore & odio quorundam, quo incessabatur exoptulanti, hoc aperuit consilium: ut scilicet in ultionem inimicorum inceptum virtutis cursum fortiter & alacriter persequeretur, nec eum abrumperet: ut quæ certissima sit via ad vindictam de illis sumendâ, qui hoc nomine sese perpetuò excruciant, & intimas cordis partes sensim & assiduè exurunt. Maiore siquidem invidi cruciatu torquentur virtutibus conspectis in eo, quem imitari nequeunt, quàm si fustibus & armis ab hostibus impeterentur.

Fusio rem de his tractationem Theologis relinquam, cum ea sint mera animi pathemata, cuius illi curam gerunt: transeamusq; ad alias quatuor perturbationum animi species, quæ restant excutiendæ, utpote quæ propiùs corpus attingant, ipsumq; conturbent, ut inde magna sanguinis humorumq; aliorum oriatur perturbatio, quæ intestinum bellum, & furiosos insultus prorsus in corpore excitet. Hinc variis agitantur ægritudinum procellis, quarum nulla haberi possit, præterquam à sagacissimo & peritissimo Medico, cognitio, nec turbarum eiusmodi compositio, aut extinctio.

DE AMORE VENEREO.

Cap. V.

QVARE

QUÆ igitur nobis restant enarrandæ animi affectiones, sunt venerus amor, ira, gaudium, timor & tristitia: inter quas primum occupat locum Amoris perturbatio, velut aliarum radix & scaturigo.

Frustrata Ab eo enim oritur æmulatio ab æmulatione ira
veneri amoris. & furor, à furore vindicta, ex qua iniuriæ nascuntur & læsiones, quæ demum supplicii metum incutiunt, quem perpetuo tristis recordatio, tædium & mœstitia consequuntur. Aut si aliter negotium hoc expedire velimus, ex hoc ipso amore, absentis boni potiundi cupiditas nascitur: ex cuius præsentia & possessione oritur lætitia: quam brevi duraturam, ut leve mobile & mutabile bonum, mox metus excipit, ne excidat: ita ut quantacumq; sedulitate ac custodia difficili retineatur, de iactura fugacissimi boni semper timeatur. Ex huius boni privatione, ingens nascitur tædium, & prorsus lethalis mœstitia ac indignatio, quæ animum nocte dieq; contorquet.

Venera cupido est basis & origo affectionum. Venera igitur hæc cupido, cum basis & origo sit aliarum, ut diximus, affectionum, atq; inde omnium motuum, quibus animus cum corpore perturbatur & excruciat, quoties ab ea abripi nos patimur, & transversos agi, primo nobis examinanda suscipietur. Huius itaq; tales sunt effectus ut sapientissimos quosq;, nec non fortissimos duces, nullis bellorum æstibus aut machinis territos, invadat & concutere soleat, imò expugnet & prosterneat: acutissimos reddat stupidissimos, & qui iudicio pollent, dementes: prudentissimos ad insaniam redigat, moderatos effræ-

effrænet, deniq; hominem in brutam commu-
tet: cuius porro tanta vis est, ut quos aggressa
est, in desperationem præcipitet, ac manus sibi
inferri miserando aspectu cogat: homines bel-
luis immaniores efficiat, quas ad mortem ruere
voluntariam nusquam animadvertimus, aut ali-
as sui generis, unguibus aut dentibus dilacerare.

Quemadmodum autem illa venefica Circe à
poëtis tam decantata, fingitur eos, quos ad se in-
tromitteret, non tantum effascinaffe, mente &
iudicio privasse: sed etiam in fœdissima bruta,
porcos nempe, turpissimum animal convertisse:
Sic quos rapit insana illa Cupido, de statu men-
tis deturbat, à studio & cognitione virtutis avo-
cat, omnem illorum fortitudinem infringit, cor-
poris robur enervat, functiones animæ omnes
interturbat & oblædit, ad omne vitium omnem-
que turpitudinem præcipites agit, deniq; ex ho-
minibus bruta animalia effingit, ut iure volupta-
tem alteram Circeen esse dixeris.

Si morbos ex amore prodeuntes spectemus:
corporis & animi molliem parit, languores, li-
pothymias, syncopes, paralyfes, cruditates, om-
nis generis arthritides, vigilias perpetuas par-
rit, omnem threptices facultatem & œconomi-
am vitiat, ut subrumidi, pallidi, lividi, huiusmo-
di homines, omni vegeto destituti colore con-
spiciantur: quin & luem illam veneream tam
famofam, lepramq; qua totam corpus in frustra
putrida solvitur, progignat: qua ratione Circæ-
os porcos fœditate superat. Hæc sunt ornamen-
ta, illæ dotes, quibus satellites suos ac milites
volu-

*Sicuti Circe, hominē
in pecus: ita
Amor,
virtutem in
vitium ver-
tit.*

*Morbi ex
venere quot
& quanti.*

voluptas exornat : quos tamen præ amoris infania parum reformidant, aut nihili potius faciunt.

Attamen ut à depravatis eiusmodi cupiditatibus & perturbationibus iuniores avertamus, & medicos etiam erudiamus, qua ratione fons ille mali exhauriri ac exsiccari possit: exempla quædam subiiciemus illustriam quorundam virorum, quibus saniores & prudentiores doceantur ex aliorum deformitate, mentem ab eiusmodi inquinamento, pravisq; cogitationibus, abducere. Solent enim aut debent lapsus aliorum, & infelices malè institutæ vitæ eventus, alios terere, qui eadem vestigia sequantur: quique lato inter gradiendum immergitur, comiti suo meliori incedendi via autor esse debet. Alioquin non careat ille reprehensione, qui periculum libi imminens non defugiat, iusteq; imprudentiæ ac temeritatis arguatur, qui alieno exemplo non sapiat.

*Salomonis
amor illegi-
timus.*

Vt igitur ostendamus vel sapientissimos etiam veneno hoc amoris infici, occurrit primò sapientis illius Salomonis insigne exemplum, de quo dicere super sedebimus, cum ex sacris scriptis illius historia omnibus satis elucescit. Curus tamen exemplo pius quisq; movebitur, ut ab eiusmodi illecebris avertatur: ne fortè quem audivit tot virtutum donis, tantaq; sapientiâ instructum, turpiter tamen prolapsum, imitetur, nevé idem ipse inferioris longè conditionis, & levioribus ac nullis propè munitus præfidiis, periculum lapsus incurrat, aut graviora peccata com-

mittat: sicq; Dei gratiâ spoliatus gravissimum æternæ mortis subeat supplicium.

Præter hoc, aliorum etiam sagacis ingenii virorum, sequuntur exempla, qui licet fortitudine præstantes essent, hoc icti veneno, & rationem & virilitatem amiserant. & prorsus enerves, & effeminati facti sunt. Testatur hoc Marcus ille Antonius vir prudentia singulari præditus, qui Cleopatram nimio amore incensus, insana etiam eisdem suscepit studia ac consilia, nihil non imprudenter, leviter, ac negligenter tractavit, aut deinceps aggressus est, quod laudem æruerit, & famam ei conciliârit. Totus enim in eo erat, ut in amasiæ suæ sinu & amplexibus viveret, eiusque fascino & incantationibus usq; adeò illaqueabatur, ut nulla habita ratione periculi vel dedecoris, unam Cleopatram & spiraret & loqueretur, ut scribit Plutarchus in eius vita: cuius demum utriusq; infelicissimus ac summè miserandus secutus est vitæ exitus.

*Marcus
Antonius,
Cleopatra.*

Quid ego Herculem in medium producam, communem orbis humani ἀλκιμαχον, monstrorum dormitorem, totiusq; fortitudinis speculum? ille amatorio Omphales beneficio infelix succubuit, & robur in fœmineam mollitiem, laborem in luxum, Martemq; in delicias muliebres, appensa lateri colo, commutavit: Deliramenta fortassis putas? intueamur quid de fortissimo illo & robustissimo Samfone scriptam reliquerit sacra historia: Quem alioqui invictum una mulier, quam deperibat, emollivit, & tanquam pecudem citra vim ac repugnantia in manus hostium tradidit.

*Exemplum
Herculis.*

D

Signa-

*Lucius Vi-
tellius.*

Signatur Lucius Vitellius, Vitellii Imperatoris pater (ut scribit Suetonius) strenuus, ingeniosus ac prudens, qui turpis & infamis libertinæ cuiusdam amore irretitus usq; adeo fuit, ut nihil non homine indignum patraret: quippe qui inter cætera, scorti vilissimi salivam cum melle in illitum commiseret, quo tanquam summo balsamo instaurandæ vitæ oportuno, arterias & guttur crebro, idq; publice, abiecto omni pudore, ad gratiam eiusdem aucupandam perfunderet.

Mirum utiq; est usq; adeo homines mente & oculis excæcari, ut quam incurrant ignominiam ac infamiam, nequeant percipere, ego idcirco amorem depingi cæcum existimo: Si enim oculorum luce fruëretur, suæ ipsam infamiæ puderet. At eiusmodi venerei ac lascivi homines oculorum lamine perstricti sunt, quod citatum modo exemplum satis ostendit.

Qualis porro iste sit amor docere nos voluit Æsopus in quadam suarum fabularum, cum dicit, omnes animi affectiones ac perturbationes ad effingendum formandumq; amorem concurrere: Iram nempe, metum, tristitiam, gaudium, mansuetudinem, acerbitatem, æmulationem, diffidentiam, & demum reliquas omnes, inter quas pudor unus & verecundia desiderantur.

Reperamus cursum nostrum, doceamuscq; ingenti illo amore instar pecudum homines hebetari, nec solum molles ac effœminatos fieri, qui illi adhærent: ad dementiores omnibus omnino lymphaticis reddi, ut sæpe etiam sese præcipites agant, ac crudelem vitæ suæ lanienam exercent.

ant.

ant. Huius generis monstra fuerunt Phillis, Iphis, Hæmon, Sappho, Biblis, Calluce, Phædra, Timagoras, Zidica, quibus mors à seipsis illata, quod insultus tantæ perturbationis ferre non possent: Hisce nonnulla etiam, quæ nostris temporibus evenerunt exempla, apponemus.

Galeazius Mantuæ Dux Patavii degens, iussus à puella, quam deperibat, ut sese in fluvium profundum & ingentem conjiceret, admisisse statim generoso equo calcantibus, se in flumen præcipitem dedit, ut illi morem gereret, posito omni mortis terrore, cum tamen vel sola facti recordatio, lectioq; sanæ mentis hominem percellat, & in quendam veluti horrorem coniciat.

Aliis porro huiusmodi amore captis, vel sola amasarum iactura vel absentia mortem statim præ desiderio intulit.

Simile quid nobis exemplum suppeditat nobilis quidam Gallus iuvenis, non minus strenuus quam omnibus gratus, ex familia Alegriorum oriundus, qui cum ingenti amore Mantuani Ducis filiam prosequeretur, ab eademq; vicissim coleretur: cumq; ei fortè veneno infectum potum ac deleterium, quod in sui perniciem inscius ab alio acceperat, obtulisset, & ex eius usu extremos illam ducere spiritus animadvertisset: deprecatus primò culpam extremo animi dolore perculsus, in sinu eius non sine suspiriis ac lachrymis, animam prior exhalavit: quem statim illa secuta est comes. Hinc quam potens sit amoris vis liquet, qui omnem napellum, arsenicale venenum, & quodvis aliud deleterium, quo potuit

*Galeazius
Mantuæ
Dux.*

*Nobilis iu-
venis Gale-
lus amore
perijt.*

D 2

pomum

potum intoxicari, noxæ promptitudine, & exitii celeritate saperet.

*Historia de
insigni a-
moris vi,
cuiusdam
Euryali
aliorumq;*

Aliam historiam amoris impetum mirificè referentem petere licet ex Euryalo quodam equestris ordinis, & comite Sigismundi Imperatoris Augustano, & Lucretia Sienensi puella ab eodem adamata: quorum ardor & flamma pauco temporis curriculo usq; adeò increvit, ut cum Euryalo, discedente Imperatore, abeundum esset, discessumq; sui Euryali & longum vale ferre non posset Lucretia, ex desiderii vehementia, repentina morte paucas post horas concidit:

Aen. Syl.

cuius mortem cum audisset Euryalus eundem vitæ exitum subiisset, ni recreatione amicorum, & salutaribus cohortationibus fuisset restitutus. Nec tamen per totam vitam deinceps mœrorem illum excutere, vel ulla animi hilaritate, at ne risu quidem oblectari potuit.

Quin & prodigiosi huiusce amoris effectus eò usq; provecti sunt, ut non tantùm amatarum mulierum illecebræ exæccent, & homines sibi addictos intellectus luce privent: at poculis eisdem amatoris fortius pellicere, ac prorsus subigere sibi studeant: quod si secus contingat, insana illæ mulieres prorsus contabescunt, aut furis agitatae vitam sibi met eripiunt.

Caligula usque adeò ab uxore sua Cesonia amatorio poculo infectus est, ut nullam post eà, nec animi, nec corporis sanitatem sit consecutus.

Cornelius Gallus, tempore Augusti Ægypti præfectus, simili potu furiosus redditus, ac prorsus

sus mente privatus est, ut testatur Eusebius in suis Chronicis.

Idem scribit de Lucretio Poeta, quem ex simili poculo ab uxore Lucilla propinato (ut nonnulli volunt) tantis furiis agitatum fuisse dicit, ut tandem suis ipsius manibus sibi mortem consciverit.

*Hieron. in
Ruffinum.*

Idem ex antiquissimis & præcipuis doctoribus quidam, his verbis confirmat: *Livia*, inquit, *virum suum interfecit, quem nimis odit: Lucilla suum quem nimis amavit: illa sponte miscuit aconitum: Lucilla decepta furorem propinavit pro amoris poculo.* De eodem, quoq; extat illud Politiani in Nutritiis:

Hic qui Philtera bibit, nimioq; insanus amore,

Mox ferro occubuit, sic mentem amiserat omnem.

Sunt qui scribunt inter præcipua amatoriorum poculorum pharmaca Hippomanes recenferi: ut ut sit nihil moror, hoc tantum adiciam, eiusmodi pocula ad illiciendum amorem spectantia planè esse diabolica, ac nomine Christiano indignos esse habendos, qui iis abutuntur.

At scelerati sunt quidam alii, qui longius progrediuntur, quos certum est intoxicatis annulis, aliisq; id genus artificii, quas deperunt, sibi irretire, ut omnem illis pristinam libertatem prorsus eripiant, easq; sibi velut mancipia devinciant.

Quæ quidem *as à d'wara* existimarem, nisi frequentior vincienda ligæ, sive ligandorum ac enervandorum genitalium abusus certis quibusdam incantatoriis vocibus insurratis, satis

D 3

super-

superq; horum scelerum fidem faceret.

Accedit hūc veterum autoritas, qui subindā scriptis suis, amatoriorum poculorum, philtro- rum, annulorum, characterum, imaginum cerea- rum, & similium, mentionem faciunt.

Quid enim aliud Pharmaceutria Theocriti & Virgilii, per hos intendit versus?

Limus ut hic durefcit, & hac ut cera liquefcit.

Vno & eodem igni, sic nofter Daphnis amore.

Quidve Dipsas illa Ovidiana hoc disticho?

Devolet abfentes fimulas hrag, cerea fingit:

Et miferum tenues in jecur urget acus.

Quid deniq; Canidia Horatii, poculum Circes, Afinus aureus Apuleii, aliud quā mera philtro & incantamenta amatoria innuunt? Græcis enim & Latinis, his nihil olim fuit familiaris, nihil folennius. Sed autorem horum Diabolum eſſe, quis non videt? Merito igitur ex Iuriscon- ſultorum, tam priſcorum, quā recentiorum ſententiā, gravia in eos decreta ſunt ſupplicia, quicunq; his poculis & philtro, in amore poti- undo, ſcleratè utantur.

Hæc inſuper confirmant quidam ex Eccleſi- aſticiſ Doctoribus, inter quos eſt Nicephorus lib. 5. c. 27. de Amorig Cypriani adhuc Eth- nici, & S. Iuſtinæ Chriſtianæ: Et Epiphanius de Gnoſticiſ, qui primi hæretici, publiciſ ſcholiſ magiam, & artem ſortilegiorum ad amorem conciliandum, profeſſi ſunt.

Deniq; ut quæ à nobiſ hac de re dicta ſunt, lu- culentius declarentur, hitoriam recenſebimus mulieris iſtius tantoperè à Carolo Magno ada- mata.

*Hiſtoria
Cypriani
& S. Iuſti-
na.*

*Carolus
Magnus a-
more effa-
cinatum.*

matæ, cuius etsi vitæ defunctæ longo pōst tempore foetidum cadaver, Imperatoris cubiculum usq; adeo inficeret, ut nemo foetorem sustineret: unus tamen Imperator non tantum non exosus est, sed tanquam suavissimum odorem violæ Cypriæ, aut rosæ Majo mense florem explicantis, odoratissimum retinuit. At primores imperatorii senatus, cum apud Imperatorem nihil promovere possent, ut studium illius ab hoc cadavere avocarent, cogitarunt id citra incantationem & veneficium fieri non posse, atq; idcirco huiusce sortilegii causam pervestigarunt, quam tandem compererunt in annulo aureo sitam, ori incantatricis istius imposito, ut sibi post obitum etiam Imperatorem devinceret. Quo in eius ore deprehenso & amoto, desit repente sortilegium: ita ut domum liber Imperator, & ad sanam mentem revocatus, ubi cubiculum suum ingressus est, nedum obturatis etiam naribus tam detrum putridi cadaveris foetorem pateretur, quinimò statim pedem revocavit, magnoq; clamore cadaver illud asportati illicò demandarit. Quid porro huius annuli asservatori postea contigerit, quàm diu ipsum retinuit, & donec eo loco abdidit, ubi reperiri non posset, ut hoc fascino plenè Imperator liberaretur, ex historia ipsa disci potest.

Præter autem eiusmodi incantationes, veneficia, manias, furores, stupores, & amentias, quas perturbatio isthæc vel præclarioribus animis, senioribus ac constantioribus inducit: quibus præterea Deus bone! ægritudinibus, iisque

gravissimis, quarum causæ abditæ sunt, corpus conficiatur, ad quas propullandas celeberrimus ac prudentissimus medicus, utiq; imprimis necessarius est.

Quot puellæ, mulieres, adolescentes, viri maturæ ætatis, senes, plebei, nobiles, humiles, potentes (cum cæcus amor nullius conditionis aut ordinis hominum rationem habeat) hac tyrannica crudelique servitute, cum animo, tum corpore, contorquentur, omni quiete spoliantur, prostratum habent edendi bibendiq; appetitum, pallefcunt, emaciantur, contabescunt, ac præ deliquis ac virium prostratione quasi morbi alicuius gravitate oppressi, perpetuò decumbere cogantur: In horum curam si accersantur medici, ij expulsu frequentiore, urinarum rubore, perpetuisq; vigiliis & animi anxietate aliisq; signis commemoratis, statim iudicabunt morbum vel cachexiam esse, aut lentam aliquam primæ hecticarum speciei febrim, aut aliam aliquam ægritudinem, symptomatibus prædictis consentaneam: hinc hæc vel illa remedia præscribent: sanguinis missionem imperabunt, benignam aliquam purgationem, aut vehementiorem præcipient: usum lactis suo tempore, & dulcia balnea administrabunt: nec omittent revulsiones, derivationes: sectiones venæ saphenæ in puellis suos menses nondum emittentibus, aut iam suppressos habentibus: condita cardiaca ac obstructions referantia: nec non optimam vivendi rationem præscribent. Sed frustrâ hæc omnia, eum spiritualis morbus, corporeis auxiliis non juve-

iuvetur. Hic medici scientia, industria, experientiaq; requiritur: hic certa cognitio causarum morbi desideratur.

Idipsum sua ætate venerandus ille medicorum Coryphæus Hippocrates prudentissimè ac solertissimè affectus est: cuius scientia ac fama per totam Græciam diffusa Perdiccæ Macedonum regi inprimis innotuit: à quo chronico & gravi morbo detento tandem in auxilium evocatus est. Is verò cum ad regem, unà cum Euriphonte socio natu maiore pervenisset, & morbi regii naturam accuratè esset rimatus, certissimis signis deprehendit, morbum esse spiritualem, non corporeum, eumq; ex perturbatione aliqua animi foveri. Ex debili enim & languido eius pulsa ad aspectum cuiusdam Philæ patris concubinæ sese prodente, quam amore occulto deperibat Perdiccas, cuius tamen non audebat flammam aut indicium aperire, radicem morbi, quo sensim indies conficiebatur, agnovit, agnitæq; pari industria curationem adhibuit Hippocrates: siquidem Philæ affectus causam explicavit, monuitq; ut Regem servaret: suavibus Perdiccæ oculis, & familiaribus colloquiis adblandiretur, & animum illius recrearet: ex quo factum est, ut pristinæ mox valetudini sit restitutus.

Aliud subsequitur exemplum priori haud dissimile Antiochi Stratoniciis amatoris, qui quòd improbis facibus arderet, impium pectoris vulnus pia dissimulatione ita contegebat, ut pater Seleucus mœrore prostratus, de solo unici filii obitu cogitaret. Hanc tamen desperationis ne-

D 5 bulam

*Summa
Hippocratis
prudentia
ac solertia.*

*Soror. in
vita Perdiccæ.*

*Erasistrati
prudentia.*

bulam Erasistratus medicus sua discussit providentia. Cum enim iuxta Antiochum federet, & eum ad Stratonis ingressum & regressum, varios animi & corporis motus subire animadverteret, morbum illico deprehendit, & patri exposuit, qui charissimam sibi coniugem, filio cedere non dubitavit.

*Plutarch.
in vita De-
metrij.*

Magna certè fuit illustrium horum medicorum in curandis istis principibus solertia & ingenium: illicet turpissimo morbo, turpissimum quoque remedium, scortationem nimirum & incestum in medicamentum prescriberent. Verùm ethnicorum medicorum fuerunt hæc præsidia: quæ à Christianis prorsus reiicienda sunt: aliæque æquiora, eiusmodi malis citrà maiestatis divinæ offendiculum pervestiganda ac administranda sunt. Quæ quidem abunde suppetant: tamque salutaria opportunaque huic malo, ut ægri potius, quam medici culpa, curationem perturbet.

*Remedium
optimum ad
affectiones
animi.*

Primum autem universaleque remedium quod in hac affectione, aliisque id genus morbis præferendum est, & præscribendum, auxilium est divinum à Deo tanquam supremo medico exorandum: cuius potentia, gratia, & benedictioni, quivis medicus, seque suaque remedia committere debet, à quo vires suos mutuatur. Prætereà facinoris indignitas apud eos, qui turpibus ac violentis affectibus rapiuntur, insaniaque mentis audacter exaggeranda, & oculis subicienda est, ut morbi periculum, ad mortem inclinantis apprehendant, ac iudicia Dei in se acerba reformident, celesti beatitudine in æternum caritari. Atque

que sic veri ac fidelis medici fungitur officio ille, qui in gravibus eiusmodi morbis, periculosos ac infelices eorum exitus, liberâ prædictione ægris exponit, unde sæpè accidit, ut ægri, periculi metu proposito, sibi meliùs consulant, medici monitis ac præceptis alacrius obtemperent, felicemq; morbi eventum experiantur.

Huius universalis remedii, planè divini, pharmaca è coelo nascuntur: solusq; Deus ea suggerit ac administrat, suaq; benedictione & gratiâ beat, si precibus ab eodem esilagentur.

Particularia porrò alia sunt remedia, quæ ex medici scientia pendent, tanquam Dei in hoc negotio ad restituendos ægros ministri ac famulantis.

Inter alia privata auxilia, norma est vivendi, à qua in omni alio morbo etiam medici suas curationes auspiciari solent, utpote quod supremum sit malorum remedium. Quæ verò omnium sit in hac affectionis violentia, congruentissima ac tutissima diæta, Pythagoricam utiq; censeo, sive parcam & sobriam: aut eam quæ à Lycurgo arcta & laudibus Lacedæmonius instituta est: quam sobrietatis scholam vulgò in Græcia vocabant. Imperandum est igitur illis in condimentum aut restaurativum, iusculum illius gentis nigrum: quo reges ipsi, in gravissimi saporis ferculum, & tanquam delicatissimo, utebantur: sed non nisi fame prius, ex laboriosa exercitatione corporis obsonata, citra quam ingratisissimus erat cibus & planè nauseabundus: cuius rei testis est Dionysius tyrannus: Optimum enim condi-

Schola sobrietatis.

Iusculum nigrum Regum Spartanorum.

mentum

mentum est fames. Aut præscribenda est illis vulgaris illa captivorum, qui non sunt solvendo, diæta, quæ pane & aqua parcissimis constat. De qua ut querantur, nullo iure fieri potest, cum vel hoc victus genere Imperator ille Cyrus, nullo morbo ad id adactus, contentus degeret. Interrogatus enim semel à quodam ex suis domesticis, quid sibi in cœnam parari vellet: nihil præter panem, inquit, mox enim ad fontem cœnabimus.

Hæc igitur vivendi ratio perparca & sobria, mirum in modum huic perturbationi animi conducit. Sine Cerere enim & Baccho friget Venus, ad quam exercendam proni sunt, qui otio torpent; unde illud:

Quæritur, Aegisthus: quare sit factus adulter:

In promptu causa est, desidiosus erat.

Hæc, inquam, arcta abstinencia (famis germana comes) quam amantibus imperamus, ex formulis remediorum Crætes Thebani petita est. Eam enim illis indicebat, qui hoc morbi genere torquerentur. Tria quippe remedia proponebat, ut potissima & suprema, in huius mali curacionem: λιμόν, χρόνον, βροχόν, famem, tempus, & laqueum. Nam cum luxus sit præcipuum amoris alimentum, huic medetur fames & abstinencia: Sin aliter, tempus omnia tollens, aut certè mitigans, illum levat: Quæ si nihil prodesse, Ethnici istius damnandâ sententiâ, supererat laqueus, ut morbus extremo remedio finiretur.

Restat adhuc particulare quoddam, & ultimum huiusce perturbationis remedium: ut eiusmodi

*Xenophon
in Cyropa-
dia.*

*Laërtius
lib. 6. cap. 5.*

*Tria amo-
ri remedia.*

modi ægri exemplis doceantur, quibus infelici aliorum exitu proposito, dedecus, & mentis perturbationem vitare discant. Magnoperè enim exempla aliorum nos movent, ut meritò dicatur à poëta:

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Quod si hæc apud eos carent aculeis remedia: alia via suppetit, ut exponamus torsiones, dolores, putredinem, fœtorem, luem venerèam, caneros, vultum ac totum corpus virore suo depafcentes, & id genus alia symptomata, quæ sine funere perpetuum funus in dies minantur, ac cruciatus inauditos ipsa morte ferociores eiusmodi ægris pariunt.

Deniq; proponenda sunt eis horror, turpitudò, infamia, dedecus, ex tam fœtido nascentia affectu, nihilq; præter miserandum ac calamitosum statum eiusmodi hominibus promittentia: quicquid sibi speciosum & delectabile singuli imaginentur. Non alienum fuerit ab hoc proposito, duo præclara experimenta & curationes, in gratiam quorundam amore infano perditorum excogitata, hoc loco breviter perstringere.

Prius est Hypatix heroinæ, quæ præter corporis insignem pulchritudinem tantis animi & ingenii dotibus ornabatur, ut eruditione ac doctrina, præclara sui seculi ingenia superaret, publiceq; docendo magnam famam consequeretur. Ea cum à quodam discipulo perditè adamaretur, eiusq; cruciatus agnosceret, nolletq; (ne in desperationem iuvenis incideret) acrius reluctari, & postulata acerbiùs repellere: excogitavit

*Hypatix
exemplum.*

tavit

tavit lene congruumq; remedium, quo illum à suo fascino liberaret: liquidem cum eum agnosceret aliàs prudentem, & rationi facile morem gerentem, hoc artificio usa est, ut linteamina multa congesta, menstruis & sanie sordidata illi exhiberet: nec non sublata veste, pudenda tota sanguine madentia oculis eius subiiceret, quò turpitudinem ac fœditatem rei tantopore amata averfaretur suiq; ipsius puderet. Adiecit simul hæc verba: *Istud quidem adamas Adolefcens: nihil autem pulchrum.* Hinc factum, ut præ pudore indecoræ demonstrationis ille erubuerit, flammamq; remiserit, ac modestior deinceps factus fuerit.

Suidas.

*Raimundi
Lulli exem-
plum.*

Posterius est Raimundi Lulli, qui cum adamaret elegantem mulierem, eiusq; amoris fructum decerpere magna importunitate contendere: diem habuisse ab ea dictam memoratur, qua ipsam adiret. Accessit Lullus, cui illa cum sinistram mammam explicasset, & fœdissimum ulcus cancriforme palam exhibuisset, à quo prope modum tota pars illa depasta erat: Hoc tam turpi & abominando spectaculo territus Lullus, præsens suæ insanix remedium expertus est. Hac enim ratione factum, ut impudicus illius amor in castam amicitiam transierit, studiumq; suum totum in curationem ulceris Christiana charitate ductus contulerit. Hinc occasionem captavit peregrinandi, cum magnis ac doctis viris versandi, ac philosophiæ chymicæ sedulam operam navandi, ut medicinam universalem investigaret: quam consecutus mulierem illam integræ valetudini restituit. Tem-

Tempus est, ut huic veneræ perturbationi finem imponamus: de cuius natura, origine, & causis tum internis tum externis, iisq; quæ ad curationem eiusdem pertinent, fusè satis disseruimus.

Verùm antequam finem attingamus, monebimus, nos hanc effrænam libidinem iam pridem ad vivam expressisse in doricis nostris cantionibus: ubi veri sanctiq; amoris discrimen ab adulterino fædoq; ostendimus.

Expressi adhuc accuratius hunc ipsum amorem, imò furorem, primo magni speculi mundi à me editi libro; per hanc antithesin, quod Deus sit benignus, mansuetus & amoris plenus, ubi amorem Deo proprium & genuinum, qui unus, verus, & rectus est amor, à nostro segrego, qui nullo moderamine fertur, in obiectum concupiscentiæ, mutationum momenta, & intervalla, contrariosq; motus ac discordes semper subiens, nulla certitudine ac constantia veræ charitatis nixus: cum unum & idem in Deo sint amor, constantia amoris, & charitas, ut dilucidè paucis versibus perscripsi. Nostri est igitur officii petere à Deo, ut vera ipsius charitatis erga nos cognitione imbuamur, dictoq; amore ad ipsam totis animæ viribus feramur, ut Deum perinde amemus, prout ab illo vicissim diligimur. Quod potissimum est adversus effrænam hanc affectionem remedium.

DE

DE IRA AVT BILIOSA
AFFECTIONE.

Cap. VI.

Effectus
ira.

INTER morales Philosophos, qui animæ affectiones descriperunt, non infimo loco Seneca & Plutarchus annumerantur: Qui quidem uterq; videtur de industria recreasse & laxasse animam in describenda & ad vivum efformanda Ira, ut ex eius genuinis lineamentis hanc tam portentosam belluam omnes detestentur, quæ cornibus, dentibus, unguis, aspectu truculento, & immani ferocia, minax & terribilis est.

Nobis igitur illi, animæ iram repræsentant, tanquam alteram Megæram furiosissimam, truculentissimam, audacissimam, crudelissimam, ac summè omnibus terribilem: radices in se & scaturigines seditionum omnium, turbarum ac tumultuum continentem, litium, bellorum, homicidiorum, excidiorum, everfionum, ac omnium malorum abyssum: tempestatem, diluvium, ignem, machinam, tonitru ac pestem, inundantem, submergentem, urentem, diruentem, fulminantem, inficientem, occidentem, ac omnia evertentem: homines quos invasit ad omne sceleris genus præcipites agentem, è qua innumera mala stupendaque tum in corpore tum spiritu contrahuntur. Deniq; scelerata illa eousq; improbitatis & nefandæ malitiæ procedit contagio, ut non tantum illos in belluas & tigrides
inma-

immanissimas : sed in dæmonas quodammodo transmutet.

Hic effecta Tigridis istius, sive calamitates, quas hæc furia in orbem immittit, non est nostri instituti sigillatim explicare : satis est, quod in genere proprietates eius, idq; paucis & obiter attigerimus. Quæ tamen illa homini procreet incommoda, quod in illum ius & imperium habeat, quosq; effectus progeneret, paulò latius explicabimus, ut investigatis causis, effectis, ut par est, medeamur, prout præcipuæ nostri officii partes postulant.

Atq; ut inprimis hanc tam effrænem & teterimam belluam suis delineamentis, tam intus *Descriptio iracundiæ.* quam in cute depingamus, irati in compositum incessum & actiones observemus. En quanto fastu, & quàm truciore superbaq; corporis agitatione, modò hûc, modò illûc volvitur ac circumfertur : quàm variè modò erubescit, modò pallefcit : cubitis quicquid occurrit hinc indè propulsat atq; disicit : En ut à sua ipsius umbra etiam exacuitur, quàm ferre nequit placidè : ut vocè tremula, modò alta, modò depressa ad bilis agitatae motum aut quietem intonat : En ut labia commordet, pectus pugnis verberat, crines indignabundus vellicat, in quos citra rationem involat, instar canis in lapidem ruentis, quo ictus est ? Si acrius ac propius irâ percitum intueri voles, & os eius circumspicere, in quibus omnes iræ proprietates tanquam in speculo clarescunt, omnis perturbationum generis notas in illo sevirè videas : ut rubore & ferocia scintillet,

E

ut

ut ruffis maculis leopardi instar ubiq; scateat: ut igneis tedis micantes oculi truculentiam minentur, ut capilli colore boyni in Maurorum specie arrigantur & crispentur. Deniq; in ea sæva perturbatione animi, nihil non horrendam & monstrosam cernere licet. At forma illius, quam descripsimus, primis iræ motibus tantum congruit, videturq; suavis ac benigna, si cum paroxysmo illius impetuq; comparetur.

Tunc enim illa infernalis Megæra, vinculis solutis rabiem totam exerit, non uno flagello simplici contenta: sed cruentatum ensẽ unã, incensam tedam alterã manu intentat: illius brachia reducta veste, nil nisi cædes & sanguinem minantur: apertum pectus fastuosè explicat: auras istibus quasi serio prælians diverberat, modò hûc modò illûc circumagitur: quin & horrenda voce, ad arma & cædes, ad sanguinem & ignes furis omnibus agitatur, ac ferro igniq; se vastaturam omnia comminatur: usq; adeo insolens illa rabies omnibus modis truculentam & atrocem belluam refert.

Altera est iræ species superiori prorsus opposita quæ laudabilis ac iusta dici potest, ardentissima videlicet æmulatio, zelus, aut fervens studium omnes in officio continendi, & in gyrum rationis revocandi, qualis est acerba reprehensio & minæ quibus pastores gregem suum territant, ut in officio erga Deum, ipsum contineant, aut lapsum & devium erigant, ac in rectam viam reducant. Sic pater iusta commotione fertur in pervicacem filium, qui à vero tramite digreditur,

tur, dum pervicaciam eius castigat. Sic dominus servum, & præceptor discipulum stomachosè increpant. Hac ira Philosophus ille corripiebatur, qui cum in peccantem servum excandesceret, moderamine & fræno suum furorem coercuit his verbis: *Ni, inquit, iratus essem, multis plagis vapulares.*

Est & tertia iræ species, quæ intermedia est, vera animi affectio passioq; , quæ simul cum spiritu corpus divexat, & variis modis conturbat.

Huius duæ traduntur species, quarum altera nihil putidi perferens statim erumpit, & virus conceptum evomit: utcumq; in iis laudabilis, qui fætidas aquas corde includi & foveri diutius damnant.

Altera simulata est & ficta, quam longo tempore clam asservari posse aiunt: interim tamen, quæ instar ignis cineribus sepulti se habeat, quibus fovetur ac conservatur sine ullo interitu aut imminutione.

Etiã autem irarum hæ species inter se differre videantur, idq; subiecti ratione, varium temperamentum subeuntis: ut in melancholico alia sit iræ species: in phlegmatico & pituitoso alia: alia in bilioso temperamento: Harum tamen aliæ semper violentius animum perturbant: aliæ lenius, ut dictum est. Hæc volatilem ignem, & Persicum repræsentat: illa occulti cancri clam & sensum rodentis speciem exhibet: cuius ideired cura difficillima est.

Hanc utramq; speciem privatim tractandam suscepimus, utpote quæ veræ animi affectiones

E 2

&

& ægritudines sint, à quibus corporis nostri functiones lædantur ac depravantur: variaq; morborum & symptomatum genera procreantur, in quibus curandis apprime medici opera desideratur, ac necessaria est. Duobus autem utraq; instrumentis utitur: manu & lingua: siquidem præterquam, quod animus desiderio nocendi exardescit: manus atrociter, non auras tantum diverberant: sed quemlibet occurrentem feriunt, & propulsant: famam & nomen scriptis proscindunt, ac omne convitiatorum genus infesto calamo congerunt: ut aculeos iratæ pennæ vel remotissimi quiq; perferant, & ferre cogantur.

Ire ulciscendi instrumenta.

Lingra vitium.

Lingua non minùs periculosa & acerba, inò manu ipsa acerbior, omne veneni genus clam exerit: quod vix vitare quis possit, cum occulta sint vulnera, nec facile perspicua, à quibus caveri possit. Cuius ictus si minùs aperte corpus feriunt, lethalia tamen vulnera animo infligunt, convitiis, maledictis, & horrendis execrationibus ipsum obruentes, ut iure paræmia inde nata sit, *nocentius esse linguæ, quàm lanceæ vulnus.*

Ea enim si convitiando, detrectando, ac maledicendo incumbat, tum præsertim cum bilis effervescit, tonantiorem vocem reddit, quàm Coloniensis illius primarii & cathedralis templi organicæ fistulæ emittunt, follibus concitatæ, etsi ad earum sonum aures obsurdescant audientium.

Morales Philosophi (inter alios Plutarchus & Seneca) fatis superq; docent exemplis, quàm varia

varia

varia & infinita mala ex lingvæ procacitate, & effræni licentia irati & furibundi hominis oriuntur: sicut ex adverso summam virtutem ad societatem hominum tuendam in silentio & taciturnitate collocant: ut scilicet longa sit aurium attentio, brevis lingvæ responsio: sicq; nihil vel pauca respondeantur.

Hæc igitur duo præcipua iræ instrumenta, manus nempe & lingua, nisi fræno & modamine aliquo retineantur, iratum hominem & furibundum in gravissimos affectus & perturbaciones præcipitem agunt, quæ si, ut par est, ritè gubernentur, magno sunt homini auxilio & usui: nec minus quàm reliqua corporis membra sint homini oportunissima & utilissima. Hinc tritus ille versus:

Nil melius lingvâ, lingvâ nil peius eâdem est.

Abstigitur, ut animum perturbatum sequamur, eiq; obsecundemus, cum in benè composito animo lingua se canendis Dei laudibus voveat, ad quas destinata est. Manus verò iis describendis, nec non piis omnibus operibus & charitati in proximum exercendis incumbat.

Præter illa duo superiora instrumenta, quibus ira in acuendis suis effectis, & producendis utitur, ac sese patefacit: alia sunt eiusdem indicia, eaq; ferventes motus irati hominis certò præflagientia & apertè testantia: siquidem eiusmodi homines iracundi multo factu turgent, multa de se sibi pollicentur: & pavonum instar, cum mira oblectatione ac superbia sese circumspiciunt: sibi nimium blandiuntur & indulgent, præcipites,

Ei 3

acuti.

Manus & lingua, utilissima hominis instrumenta.

acuti, & subtiles sibi videntur: parum tamen firmi, ut qui facile ad levissimum verbum, vectorum intuitum & inopinatum, stomachentur & bilem moveant: quibus omnia displicent & fastidium movent, ad omnemq; actionem & orationem exardescunt. Illis ne quidem omnes Luculli coqui gratum ferculum condirent: neminem loquentem ferunt, etsi cum ratione reprehendentem aut contradicentem: sese solos celebrant reliquis omnibus abiectis: ad quamlibet auram, aut nihili rem amantur, & querelas concitant. Eorumq; animus usq; aded delicatulus, levis, sensibilis, mobilis, & omnium impatiens est, ut ex solo aliorum habitu offendantur: similesq; profus arthriticorum fiunt, qui ante chirurgi manum admotam, iam de dolore conqueri & inclamare solent. Denique nullus non iracundus insculptas fronti trium Charitum loco gerit, impatientiam, inconstantiam, & impietatem dyscharites Eumenidas. Qui eiusmodi comitibus stipatus incedit, nihil non impium, crudele, & truculentum admittit, omniq; charitate spoliatur: cumq; mansuetudo, pietas, ceteraq; virtutes hominem lenem, benignum, constantem, lepidum ac μακροθυμον, reddant, contrariæ bilis & iræ affectiones hisce virtutibus ex diametro opponuntur. Vt autem impietas, & crudelitas charitati adversatur: sic impatientia & inconstantia suos motus habet admodum feroces, ut non minus omnibus iniuriæ sint ac contumeliosæ, quàm superiores.

Ex hac igitur furiosæ bilis commotione & conti-

*Iracundi
hominis no-
ta.*

continuis fluctibus, animus & spiritus primùm agitantur, totum corpus concutitur: sanguis aliq̃; humores incalescunt & conturbantur, ac imprimis ipsa bilis inflammatur, quæ stomacho-
*Ira à com-
 moda quot
 & quanta.*
 sis omnibus & iracundis imperat: cum enim tota sit sulphurea, reliquis omnibus citius incenditur: Inde ardentes nascuntur febres, & tertianæ biliosæ, inde pleuritides, omnesq̃; aliæ inflammationes internæ, ab eodem humore à suo temperamento excidente excitantur: Inde varia porro procreantur mala, cum interna, tum externa: ut cholera seu cœliacus aut iliacus morbus, qui tanquam sumpto antimonio per inferiora & superiora expurgat: ut icterus croceo colore totum corpus inficiens: ut Erysipelas, ignes persici, serpigines, & nomica ulcera externas partes corporis, instar lepræ depascentia.

Hæc idcirco in medium proferimus, ut conspicuum fiat, quanta & quam varia inde in corpus mala promanent, ex morbis spiritualibus nascentia, qui ut plurimum ad mortem usq̃; ægros suos deducunt, quod imprimis in hac furibunda affectione ex sequentibus exemplis videre licet.

Nerva Imperator valetudinarius ac ventricu-
*Nerva Im-
 perator.*
 li tanta debilitate laborans, ut crebrò assumptum cibum evomeret: cum semel in quendam nomine Regulum excandesceret, tantum pectoris dolorem sustinuit, ut confestim febre exitiali, depulorataq̃; correptus sit.

Idem Valentiniano Imperatori contigit: qui
*Valentinia-
 nus Impera-
 tor.*
 cum adversus Sarmatas nonnunquam propter Illyriæ vastationem in prætorio sævus infremet:
Cuspiarius.

E 4

ret:

ret: & universæ genti excidium rigidus minaretur, sanguine irrupente animam exhalavit.

Venceslaus Bohemiz Rex.

Cromerus lib. 18.

Simile quid de Venceslao Bohemiæ Rege historia suppeditant, qui ira in pocillatorem suum percitus, cum interficere eum propriis suis manibus vellet, paralyti affectus concidit, & paucis post diebus vita excessit. Quod utiq; summè mirandum est, ab una scilicet biliosa commotione, cuius natura ferventissima est, paralytism posse generari, cuius efficiendam ac materialem causam, ad frigidam pituitam medicorum vulgus revocat; quæ quidem causa naturæ bilis prorsus contraria est.

Si saperent stomachosi homines, & furibundi illi Aiaces, huiusmodi exempla semper sibi animo versanda, & oculis perpetuò intuenda proponerent, ut à tam infelici exitu, & effectis crudelissimæ perturbationis sibi metuerent atq; caverent.

Sed alia præsentiora ac opportuniora habemus remedia, quæ in huius affectionis præcautionem & curationem adferemus.

Atq; ut à curatione ordiamur, primò notandum est, nequaquam spernendum esse malum, at sedulo promteq; medicandum.

Vbi igitur vel levisissima iræ commotio percipitur, quod ex pulsus elevatione & levibus quibusdam fervoribus, qui temperamentum excedere, & à naturali suo statu deflectere testantur, cognosci potest, confestim, iuxta illud Poëtæ,

*Principiis obsta, serò medicina paratur,
eiusmodi ignis aquâ continentia à ratione sublimata*

mata & alembicata extinguendus est. Ad id sup- *Summa cō-*
 petit exemplum Socratis, qui simul ac in se pri- *tinencia So-*
 mos bilis istius igniculos perferiret, ad remedi- *cratis.*
 um convolabat, quoq; illa magis ad vehemen-
 tiorem motum concitabatur, eo promptius fræna
 moderationis iniiciebat: quoq; magis illa ad
 violentiam ac acerbitem erumperet, tantò
 moderatiorem, dociliorem, ac paciorem ani-
 mum, corpusq; sedatius ac compositius exhibe- *Plutarch.*
 bat: quod ore, oculis, gestu corporis & omni- *in tract. de*
 bus tranquillæ animæ notis satis superq; testaba- *Ira.*
 tur, ut nihil de forme in ipso conspiceretur.

At quæret aliquis, qui in iracunda affectione
 aut irato homine eiusmodi sedativum ac illud
 contemperans papaver reperitur? Si in cordis,
 lingvæ, manuumq; hortis maturè transplantetur,
 colatur, foveatur, & sedulò educetur. Quomo-
 dò enim transplantatione & cultu, cichorea na-
 tura amara hortulani artificio edulcescunt: Ita si
 colamus & alamus in nobis hanc contemperan-
 tiam, hoc est, si docilitati, mansuetudini, mode-
 rationi assuescamus, naturam nostram, alioqui
 agrestiore & ferociorem, cicurabimus, ac ita
 moderabimur, ut contrarias facultates ac vires
 conciliet acquiratq;

Ut hanc moderationem & temperantiam con-
 suetudine sibi compararet idem Socrates, idq; in
 omnibus affectionibus, quæ homini molestæ
 esse solent: cum acriori siti premebatur, non
 statim se aquis ingurgitabat, sed è puteo ipse sibi
 lentè hauriebat, quas super oram putei morari
 ac quiescere diu sinebat: ne avidius quàm dece-

E 5 bat

batebiberet: qua ratione frænabat desiderium, ut immoderatis cupiditatibus eluctandis ac doctis assuesceret, naturâ dociliorem sibi compararet, sibiq; tandem imperaret: consuetudo enim (ut communi fertur proverbio) altera est natura.

Atq; hoc remedium ad prophylacticen huius affectionis partem pertinet & spectat.

*Moderatio
vis excem-
plū in Pla-
tone.*

Hæc eadem moderatio & abstinentia tanta cura à Platone exculta fuit, tantasq; ac tam firmas in eo radices egit: ut nullâ iniuriâ, convitiis, crudelitate, quibus à Dionysio Tyranno olim lacebatur, à statu rationis unquam dimotus fuerit, aut in excandescentiam, iramûe quantumvis levem eruperit.

Hæc eadem virtus in eodem ipso Philosopho confirmatur, ac testimonio Plutarchi declaratur. Qui de illo fidem facit in tractatu, *Cur divina Iustitia scelerum pœnas differat*: Cum enim ipse Plato semel servum in culpa & gravi flagitioprehendisset, illic commotus & irâ percitus baculum arripuit, quasi servum eo cæsurus, sed ipso tamen momento sese continuit, nec ullum eius puniendi dedit indicium. Id cum quidam eius amicus demiraretur, qui cuncta perviderat, & sciscitaretur, cur baculum apprehendisset: respondit Plato, ad iram propriam coercendam, quæ extra rationis limites evagabatur, id esse à se factum.

Eadem mansuetudo diuturna consuetudine à nobis comparata, certissimum nobis præbet in huiusce perturbationis præcautionem, auxilium,
prout

prout experientia veteres illi Philosophi didicerunt, & certam nobis huius rei fidem fecerunt, suo exemplo docentes, quosvis iracundos iisdem aut similibus in curationem sui mali, uti posse præfidiis.

Trita est vulgarisq; illa medicorum sententia, extremis morbis extrema esse adhibenda remedia. Huic igitur morbo inter alios gravissimo, iræ nempe & furioso affectui, extremum hoc appono, novum tamen ac præfens remedium, *Patientiam* videlicet, quæ sit illius affectionis specifica theriacalis aqua, quæq; à tam lethifero *Ira remedium, patientia,* veneno mortales eripiat liberetq;.

Eadem patientia cordis nostri probitatem ac integritatem apertè testatur, monetamq; nostram nequaquam esse adulterinam indicat, dum citra imminutionem aut immutationem sui, tot istius passionis, eaq; violentissima sustinet incendia: nosq; auro in fornacibus excocto similes reddit: quod quò pluribus ignibus probatur, eò purius, nitidius ac corascentius emicat, naturamq; suam magis ac magis retinet. Sic patientia nostra, dum variis exerceatur malorum procellis constantior & robustior redditur adversus huius perturbationis feroces motus: palmamq; victoriæ magna cum gloria ex conflictu reportat. Siquidem palmæ ipsi planè respondet, quæ quò magis premitur, eò fortius atollitur; aut tympanum imitatur, quod fortioribus baculi ictibus percussam, resonantiùs auditur.

Sed huius porro patientiæ ab Ethnicis ipsis exultæ elegantes effectus conspiciamus.

Aristip-

Manfuetudinis exemplū in Aristippo. Aristippus Dionysii tyranni vitia semel increpans, illum in tantum bilis fervorem compulit, ut boni illius Philosophi faciem conspuere non vereretur: qui hac vera patientia instructus & probè munitus tantum abest, ut in iram proruperit, ut contra iniuriam sibi illatam ioco exceperit his verbis, *Si Piscatores, inquit, ut Pisciculum irretiant facile imbres aquarum perferunt: molestum mihi esse non debet, si in piscando rhombo parum humecler.*

Laërtius li. 2. in vita Aristippi.

At ne eadem virtus aliis denegetur, & solis Philosophis afferretur, qui omni vindictæ telocarebant: fuerunt & magni Principes non pauci, qui Philosophos imitati sunt, nec mediocri modestia & patientia armati fuerunt. In his prælucebat Antigonus, qui cùm tempore hyberno castra transtulisset in locum ubi non erat rerum necessariorum copia, atq; hac de causa milites quidam in regem maledicta congererent, ignari ipsi esse in proximo, virgâ tentorii vela diduxit. *Flebitus, inquit, ni longius semoti de me malè loquamini. Quid hac facetia clementius? aut quid hac clementia facetius? simulabat se non indignari, quod malè de ipso loquerentur, sed quod tam vicini, ut exaudiri possent ab eo, cui maledicebant.*

Modestia Antigoni. Plutarch.

Idem Rex cum nocte quadam quosdam è militibus suis audisset omnia mala ipsi imprecantes, à quo in iter præceps & inexplicabile lutum inducti fuissent: accessit ad eos, qui maxime laborabant, eosq; in scios à quo adiuvarentur, explicuisset: *Nunc, inquit, maledicite Antigono,*
vitiis

vitio in has miseras incidisti: sed ei bene optate, qui vos ex ea voragine eduxit. Hanc ille solam ultionem repetit ab inferioribus, quos extremis poterat merito suppliciiis aficere, unde magna eius elucescit patientia, clementia, ac *μακροθυμία*, magnitudoq; animi.

Quid porro de tam insigni patientiæ & clementiæ virtute commemorabimus, qua Philippus Macedonũ Rex fortiter adversus multas gravissimas iniurias, convitia, & calumnias prævaluisse dicitur? quas mirum in modũ patienter ac constanter pertulit, variis in locis & temporibus, ut historiæ ipsæ testantur. Luculentum huiusce veritatis testimonium fortasse requirimus? Peloponneses, qui multa magnaq; beneficia à Rege Macedonum Philippo acceperant, nihilominus in Olympicis ludis illum dicituris profciderant, & sacrè in suis tragædiis & comædiis confoderant. Philippus re cognita, cum à quodam ex suis aulicis, ad pœnas exigendas incitaretur, hoc consilium reiecit, & hæc verba addidit: Si tam pravo homines isti sunt ingenio, ut eos irideant, qui de ipsis bene merentur, quid tum fiet, si quid mali ab iisdem accipiant? Sic Rex patientissimus ac clementissimus, prudens iniiit consilium, cœterosq; docuit maledicos non esse provocandos, ne fortè magis male dicant.

At quis non mirabitur simile eiusdem regis responsum datum cuidam è suis aulicis Smicytho, Nicanorem utiq; de regia maiestate detrahentem ac calumniantem accusanti: *Nicanor*, inquit Rex, *non habetur inter Macedonia pœsimos:*
Expen-

Cœlius lib. 21. cap. 28.

Plutarch. in Apophth.

Philippo Regi Macedonia clementia.

Expendendum est igitur, num mea sit culpa, nec no.
 Expendit Philippus negotium & animadvertit illum summa obrui inopia, spretumq; ac oblivioni traditum, licet egregiam in bellis antè susceptis navasset operam: iussit ergò ad eum splendidum munus comportari: unde nactus occasionem Nicanor, mutatâ sententiâ, Regis laudes ubiq; suis præconiis celebravit: Hanc repentinam prædicationem idem Smicythus cum ad Regem detulisset, hoc alterum responsum clementissimum accepit: *Nunquid vides, (inquit Rex) in nobis esse situm, ut bene aut male audiamus?* Quo satis dicto declaravit, Regum & primatum beneficiis, omnes homines ad beneficendum de ipsis obligari, & contrâ iniuriis ad detrahendum provocari.

*Plutarch.
 in tracta.
 de ira.*

Simile quid legimus de huiusdem Regis erga Arcadem clementia, qui de illo ubiq; detrahebat, quem cum Rex semel excepisset clementius, & blandis verbis eum compellasset, additis simul exquisitis muneribus, Arcadem habuit suarum laudum per totam Græciam promptissimum & studiosissimum præconem. Qua in re Rex & patientiam insignem, & admirandam clementiam omnibus patefecit, simulq; pessimos Arcadis mōres hoc artificio correxit: qui scelere suo mortem promeruerat. Hac patientia & clementia doctiorem se medicum præstitit, & salubriorem iis, qui capitis pœna hominem multandum, & de medio tollendum censuerant.

Ceteris tamen præstat illud, quod de eodem rege apud antiquos legitur, quo singularem suam

suam in Democharem declaravit mansuetudinem, qui ob nimiam lingvæ procacitatem cognominabatur Therfites. Is cum ex numero legatorum ab Atheniensibus ad Philippum missorum esset: Ipsiq; iam dimittendi à Rege audirent: si quid posset in Reipub. Atheniensis gratiam, se studiosè facturum: statim insulto responso, & nimium audaci ac temerario Regis verba excepit Demochares. Tu, inquit, Rex rem civitati nostræ gratissimam feceris, si te ipsum suspendio prælocâru: Quod tam indignum & atrox responsum, pessimè audit apud alios legatos, qui non sine gravi murmure ac indignatione hanc contumeliam Regi factam pertulerunt. Hos tamen blandissimè, & citra ullam commotionem Rex compellans: Nunciate, inquit, Atheniensibus, multò superbiores videri, qui ob animi impotentiam eiusmodi disterijs & sarcasmis non abstinent, quàm eos qui impunè dici permittant, ac insolentiam suam facile concoquant.

Tam illustribus Philippi regis exemplis adicietur Pericles, qui cum per integrum diem ab improbo & impudente quodam calumniatore usq; adeò convitiis laceraretur, ut ne in aperto quidem foro, ubi Pericles de rebus seriis ad rempub spectantibus tractabat, iniurias & calumnias adversus eum remitteret: sed publicè in eum sine fronte debaccharetur. Id tamen citra omnem bilem patientissimè & constantissimè tulit. Deindè verò cum impurus ille & sceleratus convitiator, ipsum Periclem sub vesperam continuatis calumniis domum usq; comitaretur & deduce-

*Patentiæ
exemplum
in Pericle.
Plutarcho.*

duceret, Pericles lares ingressus, iussit nocte ingruente, tædam accendi, & à servo detrectatorem tutò ad suos reduci: tantum hic abest, ut stomachosus in illum proruperit.

Quanta hæc sit & patientia & moderatio animi, omnibus notum est. Ab historiographis Pericles tanquam clementiæ, temperantiæ & moderationis speculum proponitur, quod vel in ipso extremo vitæ anhelitu testatus est. Cum enim tunc temporis, qui ad illum accedebant amici, omnes egregia illius facta sigillatim enarrarent & celebrarent, Observastis, inquit ille, totum vitæ meæ curriculum, & probe examinastis: At quod præcipuum & laudabile, de quo glorior, hoc est, quod nemo atratus de me unquam expostularit. quibus verbis innuebat, neminem à se unquam interfectum, cæsum, vel aliquo modo læsum, quem atrati amici desseverint, quam diu Reipub. Atheniensis gubernacula sit moderatus: Proindeq; nulla unquam bile commotum, in aliquem involasse: sed patientiam, moderationem & clementiam semper exercuisse: quæ magnum utiq; principem decent & exornant.

Has si Ethnici tam studiose virtutes excoluerunt: Nos qui Christianorum nomen profite-mur, si illorum vestigia non sequamur, & ab illis superari patiamur, quantum dedecus & ignominiam merebimur, quos deceat longè maiore in perferendis calamitatibus constantia, & in iniuriis vindicandis clementia, tanquam *Prodidit* præ illis *ad hoc* esse instructos atq; munitos

nitos? At cum secus faciamus, in eoq; gloriae nostrae caput positum falso censeamus, ut nullam impunè feramus iniuriam, vel ipsa voce tenus illatam, per caedeq; mutuas credamus honorem nostrum conservari; qualem Christianismum iactabimus, qui Ethnicarum virtutum gloria superetur?

Plura hanc in rem à me proferrentur exempla, ni praestantiores quiq; historici memoriae prodidissent, quanta Artaxerxes, Pisistratus, Leontychidas, & alii principes in frenanda & coercenda adversus iniurias sibi illatas ira, virtute praestiterunt. Quibus omnibus Christiana auctoritate confirmatis, iterum atq; iterum moneor, ut in posterum omnes malevolorum & invidorum voces, in me oblatrantium floccifaciam, cum praesertim illorum semper iudicaverim contemnendam maledicentiam, quod non à iudicio, sed ab animi morbo, invidia nempe virtutis semper inimica proficiscatur.

Ultimum sequitur irae remedium, cuius auctorem & praecipitorem laudo Athenodorum: quod idcirco à me profertur in medium, ne quid indictum in curationem tam exitialis affectus desideretur.

Hoc praescripsit Philosophus ille Imperatori Augusto, cum ab eo esset discessurus ob ætatis & senii gravitatem, ad feliciter & sapienter imperii gubernacula moderanda. Tale autem fuit illud, ne quid cum ira & animi acerbitate unquam generet: In quam tamen si quacumq; gravi occasione incideret, caveret quicquam praecipere, quin

F

prius

*Valerius**Maximus**lib. 5. c. 1.**Brunsius**lib. 1. c. 16.**Plutarch.**tractat. de**Ira.**Erasmus in**Apophth.**Atheno-**dori consili-**um Impera-**tori datum.*

prius numerum viginti quatuor literarum Græcarum digitis attentè subduxisset, innuens meditata esse otiosè, nec præcipiti momento decernenda, quæ plus temeritatis, quàm sapientiæ in Imperatore arguant.

Atq; hoc remedium non ad latentes illas iras, invidias, & clandestina odia spectat: at biliosis & ferventibus furoribus opportunum est: qui bombardici pulveris instar uno momento incandescunt, & violentissimo impetu feriunt. Si quidem hoc temporis intervallo, quod alphabeticarum literarum enumeratio interponit, ut ad mentem redeatur, fervores huiusmodi iræ momentanei retineri ac coerceri possunt. Rationi enim conceditur tempus, quo omnia prudenter moderetur: & aquâ clementiæ & temperantiæ tanquam specifico auxilio flammam illam & incensos motus extinguat atq; cõhibeat.

DE GAUDIO.

Cap. VII.

QUOD Galli, *Ioye ou esioyissance* dicere solent, illud gaudium Latini vocant. Græci verò in significantioribus vocibus feliciores, *χαρὰν* quasi *χαίρειναι*, quòd hilaritate cor distuat, & dilatatis meatibus Spiritus effundat ac expiret, unde repentina oritur sæpenumerò exanimatio: hoc quidem gaudium vel internum est, nullis

nullis notis extrinsecus se prodens, & dicitur tacitum & occultum: vel externum, quod risu aut benevolæ ac hilari vultu, grataq; ac iucunda congratulatione, testimonia de se profert.

Nascitur autem gaudium diversis ex causis: *Causæ gaudij.*
 aut ex commoditate & utilitate, quæ nobis contingit, aut ex ea quam futuram speramus, quæ propriè *χρησ* & gaudium dicitur: aut ex ea felicitate exoritur, quâ fruuntur vel quam morantur, qui nobis sunt amici, quæ quidem *επιχρησ* *γυβία* dicitur, id est, gaudium ex rebus aliorum secundis: prout alia gaudij species est, quæ nascitur in nobis ex infaustis inimicorum successibus & infortuniis: atq; hæc *επιχρησ* *επιχρησ* *επιχρησ* apud Græcos nomen habet.

Huius gaudij apud Suetonium leguntur affectus, quo populus Romanus audita Tiberii Neronis aliorumq; imperatorum morte, perfrusus est, quorum tyrannidem diuturnam expertus fuerat. *Gaudium ex morte tyrannid.*

Apud eundem scribitur, quanto gaudio senatus Romanus ex Imperatoris Domitiani cæde affectus fuerit: cuius hæc sunt verba: *Senatus, inquit, aded lætatus est, ut repleta statim curia, non temperaret, quin mortuum contumeliosissime atque acerbissimo acclamationum genere laceraret, &c.* Quin & Cuspinianus admirandum huius speciei gaudij affectum, per totam Italiam circumiacentesque regiones diffusum describit, post interfectum in Sicilia Constantem Secundum Imperatorem: *Aded extulerunt, inquit, animos lætitiæ, ut Italia Exarchus & copiarum duces in Publico*

F 2

gaudio

, gaudio nec minimum tristitia signum ostendere ausi
 , sint, usq; adeo istius Imperatoris odium capitale, om-
 , nibus insederat, ob spoliatam Romam, & tributum
 , ab Italia tota exactum.

Huiusmodi autem affectio adeo interdum ex-
 uberat, ut uno momento hominem perimat.
 Cor enim violenta & subitanea dilatatione à
 gaudio explicatum, omnes spiritus repente ex-
 halat & effundit, caloremque nativum efflat,
 unde subsequitur mors. Sic Chrysippus ridendo
 mortuus est, dum asinum vescentem ficibus
 conspiceret.

*Chrysippus
 ob nimium
 gaudium
 mortuus.*

*Cælius lib.
 1. cap. 18.*

Zeuxis quoq; insignis ille pictor, qui nullam
 non industriam, ingenium & artificium ad per-
 fectè depingendam Helenæ pulchritudinem ap-
 pulerat: cum vetulæ cuiusdam deformitatem suo
 artificio perfectè delineasset, eamq; attentè in-
 tueretur, usq; adeo in effusum prorupisse risum
 legitur ob expressam *νεαφρονίς* anus deformita-
 tem ac turpitudinem, ut animam ipsam inter ri-
 dendum efflaverit.

Prioribus alia quædam subiungimus exempla
 eorum, qui, quod prospera usi fuerint fortuna,
 amicosq; habuerint & agnatos foelices atq; flo-
 rentes, gaudio soluti è vita emigraverint.

*Sophocles:
 Diodorus.
 Valer.
 Max.*

Sophocles insignis ille Poëta tragicus, qui to-
 ties palmam ex tragediis victor reportarat: ex
 ultima sua tragedia denuo relata victoria, tantà
 animorum ab omnibus congratulatione ac ap-
 plausu exceptus est, ut nimia lætitiâ diffusus spi-
 ritum momento emisericit.

Philippides Atheniensis Comicus iam ætate pro-

profectus, cum in Poëtarum certamine præter
spem vicisset, coronâq; potitus fuisset, præ nimio
gaudio anima deficiens, repente mortuus est. *Cel. lib. 3.
cap. 15.*

Eodem mortis genere, ex insolenti lætitia
constatæ, uno momento spiritibus dissipatis, qui-
dam Aënetus diem obiit extremum. *Pausanias
in Laconia
et Aëli-
nus lib. 9.
de var. list.*

Insignem porrò historiam adiiciemus, de
quodam parente nimia lætitia correpto, ob ho-
nores inopinatos liberis præstitos, in quorum
amplexibus expiravit. Parenti illi nomen erat
Rhodius Diagoras, qui tres filios iuvenes ha-
buit, bonæ omnes indolis & frugi, atq; inter ali-
os eiusdem secum artis facili primos. Vnus il-
lorum pugillatum exercuit; alter Pancratiastes,
tertius vero luctator. Hos eadem Olympiade
vidit simul triumphantes, & corona insignitos:
cum autem illi patris capiti coronas impone-
rent, quas adepti fuerant, & suavissimè am-
plecterentur, præ nimio gaudio commotus pater
inspectantibus singulis inter manus filiorum ani-
mam exhalavit. Eandem narrat historiam Cice-
ro I. Tuscul. Veruntamen duorum tantum filio-
rum coronis præcinctorum mentionem facit. *Gellius.*

Hæc proponimus exempla, ut innotescat om-
nibus, quantis viribus eiusmodi affectiones pol-
leant, & ad nocendum potentes sint, cum termi-
nos excedunt, quæ alioqui, si modum servant,
sanitati maximè conducunt: Si quidem Ioviales
omnes complexionēs, ut loquuntur, quales sunt
lætæ & hilares inter reliquas, summè sunt salu-
tares: alioqui usq; ad eò corpori humano exitio-
sæ, ut vita ipsum tandem idq; momento spolient.

Hinc igitur monemur, ut eiusmodi affectionum alieni simus, omniaq; ita temperatè & moderatè à Dei manibus excipiamus, ut in neutram partem excurramus, sed medium servare perpetuò studeamus, iuxta illud:

Medium tenere beati.

Ex his etiam à nobis propositis exemplis, medicus hunc fructum privatim referet, ut in primis caveat, ne nuncium, quod ægris vehementius gaudium inducat, repentè deferatur, sed ut singula, quæ ad hoc faciunt, sigillatim, & variis momentis distribuantur, ut motibus illius affectionis, etsi hilaris, paulatim tangatur, nec uno impetu abripiatur & solvatur. Præcipiti enim & immoderato gaudio, ut exemplis adhuc pluribus, ni breves esse vellemus, doceretur, plerosque repentè concidisse & exanimatos fuisse, certo certius est.

DE TIMORE.

Cap. VIII.

INTER alias animi perturbationes sæpius timor nos adoritur, aliasq; affectiones, ut plurimum tanquam umbra corpus comitatur. Etenim avarum sequitur comes ille perpetuus, à quo semper egestas ac pauperies reformidatur. Ambitioni adiungitur, quæ probra & vituperia inquit. Quin & amor eo stipatur, qui nocte dieq; à re

Metus perpetuus est comes avaritia & ambitionis.

à reamata repulsam pati veretur: perturbatio sanè ceteris pertinacior, qua vix ullus carere possit, aut eam à se avertere. Imò verò reliquis affectionibus prior: Aliæ siquidem malæ aut noxiæ esse non possunt, nisi quatenus perstat earum causa, qua sublata, tollitur etiam effectus. At timor citra ullam causam coniunctam sæpè nasci potest, ut qui non tantum præsentia reformidet, sed etiam futura, imò quæ nunquam fortè eventura sunt, cum tremore præfagiat. *Vnde timor.*

Malum igitur hoc, quod opinione sola mali sæpè subit speciem, nos perpetuo læcesit, ac omni quiete non tantum nos privat: sed usq; adeò perterret, ut nobis mentem & rationem eripiat, sensus omnes nostros implicet ac confundat, lethargicosq; ac prorsus stupidos & immobiles reddat. Quin etiam metus vel minimus, omni prorsus virtute & robore cor nostrum spoliatur, tantoq; ipsum constringit frigore, ut omnes febriles horrores ac rigores facile superet. Hinc sensim nascuntur terrores vani, vel incautus etiam ille metus, qui animos percellit, ut verissimum sit poetæ dictum:

Pedibus timor addidit alas:

Tantaq; sit animi ex ea imaginatione perturbatio, ut ab hostibus nos sæpè opprimi, alioqui longè disitis aut nullis, falsò nobis persuadeamus. Hinc terror ille qui dicitur Panicus: quo percussus est aliquando Brennus Gallorum in Græciam trajiciendorum ductor & imperator. Tota hæc historia de artificio, conatuq;, quo in conservando suo Delphico templo usus est Dæ-

F 4 mon

mon impius adversus hostiles Brenni copias, & de origine & causis ingentis illius terroris, habetur apud Iustinum sub linem 24. libri.

Quin & Pausanias disertè de iisdem terroribus Panicis mentionem facit lib. 10. quibus nonnunquam & equi & homines subito, nulla apparente causa consternantur & prostrantur.

*Roma per
leporem
capta.*

Scriptum reliquit Sigebertus, quo modo anno 900. per leporem capta sit Roma. Cum enim Arnulphi Imperatoris, à Pontifice Formoso propter seditionem civium evocati, milites lepunculam versus urbem fugientem insectarentur cum clamore: Romani timore exanimati, sese de muro dejecerunt, & hostibus per factos acervos murum ascendendi locum dederunt.

Ex quibus apparet hos Panicos terrores fieri nullà urgente causa, omnium propè animis uno momento consternatis. At magis particulares sunt timores, in quos facilè nonnulli solent incidere, qui variis ob causas oriuntur, sæpius occultas, & quarum nullà haberi potest cognitio. Sunt enim quidam, qui vel solo audito hostis strenuissimi nomine, repentiè expavescunt: què admodum Iohannis Huniadis ducis apud Turcas fortissimi nomen formidabile omnibus usq; adeò fuit, & terrificum, ut nutrices ad comprimendos infantulorum vagitus, Huniadem adesse confingerent. Multos ego vidi pueros, iudicio adhuc carentes, larvatum hominem aut nigredine infectum citra terrorem oculis sustinere non potuisse: imò ut coërcerentur eorum eiulatus, qui verberibus compesci non poterant: audito

audito solo horridi cuiusdam aut squallidi hominis nomine, & simulata ipsius appellatione, statim obmutuissè, & clamores continuissè, usque adeò naturali imaginatione, citra rationem terrores eiusmodi ab illis concipiebantur.

At non solis infantibus hoc terroris genus accidit, & pueris: verum etiam magnis ac præstantibus viris: nec non ipsis philosophis Stoicis, qui inter alios temperantiæ, continentia, patientiæ, aliisque id genus virtutibus incumbentes, se ab hac perturbacione animi destitutos asserere non potuerunt. Omnibus enim cuiuscunq; ordinis, sexus, ætatis hominibus, est adeò communis hæc perturbatio, ut nemo se ab ea liberare queat, nequidem constantissimi, fortissimi, ac sapientissimi quique.

Huius rei exemplum nobis suppeditatur in vita Alexandri, in qua refertur, Cassandrum Antipatri filium, ob insidiarum suspicionem aliquando ab Alexandro malè exceptum, & post Alexandri mortem in regem Macedonia, totiusque Græciæ creatum: cum semel Delphis ambularet, & inter alias statuas simulachrum Alexandri inspiceret, tanto terrore percussus fuisse, ut subito toto corpore contremuerit, & ad illius imaginis conspectum æstuans ægrè se collegerit.

Huiusmodi pavor sive terror, non tantum accidit ex conspectu aut recordatione eorum, qui nobis infesti sunt, quos ob iniurias nobis illatas, ultionem meditari suspicemur: at diversas alias ob causas aliunde etiam nascitur.

F 5

Neq;

*Plutarch.**Cassandri
terror ma-
ximus unde?*

Neq; enim leones, tigrides, aliaq; id genus ferocia animalia ob solum metum mortis reformidantur, etsi iustum suppeditent terroris argumentum. Nec serpentes etiam, buffones, araneæ idcirco timentur, quod venenis suis nos possint perimere. At naturæ sunt quædam & peculiare hominum proprietates, quæ *à veteribus dicuntur*, quibus hoc vel illud citra apertam causam odimus & metumus, etsi ab eo nihil incommodi pati possimus. Atq; huiusmodi naturales affectiones nullam curationem sui admittunt.

Memini magni cuiusdam principis, qui me inter domesticos usus est medico adhuc iuvene: cuius summa erat animi fortitudo & adversus hostes in procinctu invicta ferocia: qui tam facile aspectu aut sensu alicuius muris in cubiculo degenus perterrebatur, ut se ipsum vix continere posset.

Memini etiam Anglum quendam nobilem à me convivio aliquando exceptum cum multis aliis nobilibus viris, quem videre licuit in medio prandio corpus modò huc, modò illuc agitare, ac torquere, modò pallefcere, modò sudores emittere, ita ut ab omnibus crederetur accumbentibus, gravi aliquo malo confictari: nisi ab aliquo ex convivis nobilissimo viro, apud quem ille Anglus agebat, nobis narratum fuisset, necessario in cubiculo felem adesse, cuius præsentiam simul atq; nobilis ille Anglus vel oculis vel sensu tantum perciperet, his animi motibus & perturbationibus angeretur. Cuius rei ratio aliò referri non potest, quam ad antipathias naturales,

les,

les, quibus mures natura feles reformidant, & oves lupos, simile quid dici potest de occulta Antipathia, qua nonnulli homines oderunt certa quædam animalia tum sylvestria tum domestica.

Hæc affectio seu perturbatio longè ulterius progreditur: si quidam alii aquas & naufragia reformidant, qui *υδροφοβοι* vocantur: alii audito tonitru mirum in modum percelluntur, qualis fuit Caligula Imperator: quem scribunt fuisse naturâ pertimidum, usq; ad eò, ut vel mediocri tonitru audito, formidine quateretur, & subterranæ latebras amenti similis percontaretur.

*Caligula
Imperator.*

Novi strenuos & bellicosos milites ac duces, qui ad aspectum phlebotomiæ deficiebant animo, licet illi in prælio enses, hostium cruore audacter insicerent, nec ulla mortis formidine tenerentur.

Istud quidem timoris genus adventitium est, & occultis quibusdam causis implicatum: aliud verò insitum & naturale, à quo vix, ac ne vix quidem, homo se ipsum potest temperare. Atq; id est quod Zeno respondebat apud Laërtium cuidam interroganti, cur canem sibi allatrantem timuisset: *Perdificile est, inquit, prorsus hominem exuere.* quibus verbis licet inferre, hominem nunquam esse tam fortem, quin aliquando ostendat se hominem esse, & affectibus obnoxium.

De Aristippo referunt etiam historiæ, dum navi veheretur, ob exortam subito vehementem tempestatem, quæ naufragium minaretur, timore ex-

*Gellius lib.
19. cap. 1.*

re ex-

re expalluisse: quod miles quidam animadver-
 tens ridendo: dixit, illum parum philosophice se
 gefsisse, cum ipse nihil metueret, cui Aristippus
 respondit: *Non eadem causa tibi atq; mihi fuit me-
 tuendi: Tu pro anima nebulonis sollicitus non fuisti:*
Elegans *responsum* *Aristippi.* Ego autem pro anima Philosophi: ex quibus intelli-
 ,, gi potest, phantasia quidem mali, Stoicos philoso-
 ,, phos moveri potuisse tanquam homines: at *συγκρατῶ-*
 ,, *θεον* non addidisse.

Certissimum quidem est, nonnullus reperiri
 usq; adeo forti, constanti ac pacato animo, ut
 nulla ratione eiusmodi perturbationibus vin-
 cantur ac consternentur, etiamsi ex improvise
 ipsis occurrant. At rara est talis constantia, &
 paucis familiaris: non enim omnes Fabricii sunt.
Platarch in Fabricius enim cum legatus esset à Romanis
via Pyrrhi missus ad Pyrrhum Epirotarum regem: tenta-
 tus est ab illo, num quid de constantia & animi
 fortitudine, cuius insignem apud omnes repor-
 tabat gloriam, remitteret: & ad tentationem il-
 lius cum iussisset Rex inter tapetes celari Ele-
 phantem, qui Fabricio illac transeunti immani-
 ter arruderet, ac incautum perterreret, nullo
 modo terribili illius animalis boatu atq; inopino
 percussus est, imò verò cum illud de industria
 factum suspicaretur, sic Pyrrhum compellavit:
Insignis *Fabricij* *constantia.* *Neq; aurum tuum o Rex me heri, neq; Elephas tuus*
hodie perterrefecit. Atq; hæc exempla sunt nota-
 ,, tu dignissima, magnaq; virtutis & efficacix: ex
 ,, quibus liquet, tanta constantia prædidos occur-
 ,, risse aliquando homines, & adhuc posse occur-
 ,, rere, ut nullo terrore correpti, varias huiusmo-
 di

di animi perturbationes citra molestiã perferant.

Restat tandem de timoribus quotidianis nulli non familiaribus, iisq; inter alios gravioribus differere: nempe de iis, qui ex ægritudinibus, & corporis animiq; affectionibus concipiuntur: ubi apertissimè innotescit, hanc animi perturbationem omnium esse callidissimam & perversissimam: cuius astutia sæpius decipimur ac incauti opprimimur. Etenim per timorem sæpè accidit, ut etsi copiâ rerum nobis affluat, integrâq; valetudine fruamur; ut tamen inopiam rerum & sanitatis iacturam; temerè reformidemus. Quid autem hoc est aliud quàm venturis miseriis, iisq; incertis torqueri, quiete nostra, qua recreari debemus, cum opportunè occurrat, spoliari, & antè tempus divexari? Nec id solum ab hac conflatur affectione, quin imò tyrannica ista perturbatio, malum; quod bonum revera dici meretur, nobis obiicit metuendum: bonumq; aliena mali specie larvatum nobis fugiendum repræsentat. Huius generis speciem in tribulationibus videre licet, quas velis remisque omnes diffugiunt, & averfantur: cum tamen illæ sint nobis in primis salutares, & ianuam beatitudinis aperiant. Etenim ut docet Apostolus, *per multas tribulationes introire necesse est in regnum caelorum*: Siquidem eæ nos ad Deum cognoscendum; timendum & orandum excitant, nostrisq; naturæ corruptionem oculis subiiciunt, ac mortem ex peccato ortam perpetuò commonefaciunt.

Si Ethnici pridem; eo nomine deplorandi, quod

Timor ex morbo.

Que utilitas ex moribus.

*Antigonus
per morbum
sapere dicitur*

quod Deum non noverunt, eiusmodi meditationibus, calamitatum temporibus, animum exercuerint: quid de Christianis cognitione Dei imbutis colligendum & inferendum est? Nonne illos deberet pudere Antigoni, qui ex gravissima ægritudine sanitati restitutus, *Hodie inquit, didici* (compellans quendam ex domesticis) *ex morbo meo, me esse mortalem. Antea enim cum integra & firma sanitate fruere, omniq; luxu ac delusis diffuere, tanquam potentissimus Rex, de morte futura nunquam cogitavi.* Sic ille ex morbo momentaneam esse vitam hominis, eamq; uno habitu quo fovetur, finiri, fateri adductus est: ita ut nec ulla portione medica, vix ad breve tempus valeat retineri. Atq; hinc elucescit, quantum boni, potius quam mali ex huiusmodi affectionibus oriatur, quæ idcirco magis optandæ, quam metuendæ fiat, etsi falsò malæ ab ignavis iudicentur.

*Antidotus
adversus
metum.*

Eædem præterea calamitates ac morbi, veri antidoti adversus metum, vices subeunt: metum inquam, vel ipsius mortis: cuius amorem potius nobis, quam timorem conciliant. Mors siquidem nos omnibus miseriis, ærumnis ac cruciatibus liberat, à quibus magis distorquemur, quam ab ipso supremo fato, quod malorum omnium ultima linea est ac remedium.

Qui horrendà quadam epilepsia invaditur: qui epulando & deliciis ac voluptatibus indulgendo, nihil minùs, quam subitum exitium metuens repentè fulmine apoplectico ictus concidit: aut (si animam non exhalet) vel membris omni-

omnibus, aut media corporis parte percellitur. Quid is in reliquo vitæ cursu omnibus corporis functionibus privatus cum voluptate expetat? Imò qui non ista eum invitent, ad mortem potius efflagitandam, tanquam omnium malorum portum certissimum: aut meditandum, quam vana sit & caduca vita humana, ut eam in bonorum numerum nequaquam recenseat, sed meliorem quærat, ad quam illa nos introducit?

Quos pleuritidis acriter & sine intermissione lancinat, quorumq; pectus magna angustia premitur: Qui colicis, nephriticis, & arthriticis nocte dieq; doloribus consistantur, mortemq; in auxilium sæpius invocant: nunquid jure subsidium illud implorant, quod è tantis malis eos eripiat? nunquid illi, qui ex miserissimo & calamitosissimo hoc mundo egressum optant, laudatis votis commendabuntur, præsertim cum in beata vita, perpetuam quietem expectent, eamq; certo sibi polliceantur?

Sed cum certissimo Dei decreto fixum & ratum sit, ut necessario sit moriendum, & naturæ tributam persolvendum, proindeque deserendæ huius mundi, quæ putantur, deliciae, ut alacriores ad exitum paremur: Deus optimus meli deliciarum fellis nonnihil intermiscet admodum acris amarique, quo nos ab illis ablaçet, ne semper iis immoremur: instarque nutriticis *Elegans sibi*
amaris rebus mammillam oblinentis erga nos se *mit.*
gerit, quæ alumnium suum à lacte sevocat, ut firmiori & constantiori cibo assuescat: Sic Deus mundanis delitiis mœrores intermiscet, ut
ad

ad certiore[m] tranquillio[re]mque vitam, in qua nihil stomachum perturbet, nec animum moveat, nos provocet, & adducat. Atque hinc spectant morbi & ægritudines tum corporis, tum animi, ut suavior[em] regni celestis sedem meditemur: ad quam eventi beatè ac feliciter in æternum quiescamus.

Sed hæc videntur esse animæ, non corporis remedia. Nos verò qui corporum etiam ægrorum curam suscepimus, ut finem huic perturbationi imponamus, annectemus auxilia, quæ corpori ipsi satisfaciant, quemadmodum & in aliis morbis eidem succurrere consuevimus.

*Officiu[m] ve-
ri Medici.*

Veri igitur medici officium sit, ægrum solari, eidemque bonam futuræ suæ pristinæ valetudinis spem concitare: ac periculum, si quod inesset, vitæ dissimulare. Interea tamen, etsi deploratissimus esset morbus, ipsimet ægrotanti sua solertia cognitus, bonis tamen verbis à medico recreandus est: nec non ope medicinæ, in salutem hominum creatæ, ut multa sibi bona polliceatur, hortandus est: Ipse Deus in optimum & benevolam medicum ac potentissimum proponendus, qui ex morte ipsa, vel exanimis possit revocare: eum esse, qui ex sepulchris mortuos eruat: in eum totam spem & fiduciam esse reponendam: nec medicorum prædictionibus immorandum, ut quæ sæpius fallaces & incertæ sint: multos in gravissimis morbis à medicis fuisse derelictos, & morti adiudicatos, qui singulari tamen Dei benignitate restituti sint: Denique non prius de vita esse desperandum, quam spirandi finis accesserit.

Atque

Atq; hæc quæ ægris opportunè spes iniicitur, magni est momenti, & insigne pharmacum, quod non minùs morbis omnibus opitulatur, quàm metus è contrà lethali suo veneno omnibus est exitio.

DE TRISTITIA.

Cap. IX.

PHILOSOPHICA medicæque methodo ad amulsim excutiemus, quicquid ad hanc spectat affectionem, è gravissimis animi corporisq; perturbationibus non minimam. Si igitur aliquantulum in illius explicatione immorabimur, veniam eo præsertim nomine merebimur, quod ad faciliorem tantæ ægritudinis, exactamque cognitionem conatus nostros dirigamus.

Hæc ergò passio, ut ab illius descriptione accuratum sumatur exordium, nihil aliud esse deprehenditur præter mœrorem ac languorem quendam ex apprehensione alicuius mali præsentis, aut certè proximè ingruentis metu contractum. Qui quidem metus animo conceptus cor confestim exagitat, mentem obnubilat, omnes animales facultates perturbat, omnibus sensibus, tam externis, quàm internis ruinam minatur præsentissimam: ac demum (ut paucis multa complectar) adeò omnes nostras viciat & inficit actiones, ut illius malignitate vis imaginaria de suo statu deturbetur: cerebrum debilitetur,

*Descriptio
tristitia.*

G

tetur,

tetur, & æger mirum in modum discrucietur.

Quicumque huiusmodi symptomatis afficitur, hunc sæpenumero licet videre omnis profusus quietis expertem, dies ac noctes insomnes transfigentem: lentis gressibus incedentem, obstipio capite humum transfigentem, circa sepulchra & deserta loca errantem, uberes lachrymas ex oculis emittentem, aures cuilibet passim consolationi occludentem, nilque nisi suspiria ore effundentem; Manibus is pectus lividum percutit, lucem refugit, & latebras quæritat remotiores, seseque ab humano secernens confortio, sola gaudet solitudine: cum vultu sereno fronteque prius exporrecta vigeret, nunc iisdem livet & corrugatur: Si habitu corporis præstabat antea validissimo, tabescit sensim atque liquefcit.

Hæc porrò iniqua animi passio usque adeo ægrum fatigat, & in illum sævit, ut rubigine ingenium illius conficiat, aciem mentis & vires obtundat: è forti meticalosum, è vivido somnicalosum, èque diligenti torpidum & segnem profusus reddat. Denique ut stomachus malè affectus & nauseabundus, in probum chylam cibos ingestos minus potest transmutare, sic confecti inæstitia, facultatum animalium nullam probè norunt exerere functionem, nullum ministerium. Quin imò si aliquando per incuriam accidat, ut gliscenti huiusce morbo non occurratur, mens sæpius de sua naturali sede & imperio dimovetur: nunc homo stupidus, & velut saxea quædam Niobe redditur, nunc fu-
rore

rore maniaque corripitur. Atque hæc sint quæ de natura & effectis morbi istius perniciosi dici possunt, cuius innumeræ sese offerunt differentiæ: à diversa imaginationum congerie petitæ, prout sequentibus exemplis clarius illucescet.

Isthæc rursus affectio dividitur in veram & naturalem, cuius internæ sunt causæ: & in adulterinam, cuius externæ sunt radices: quæque à naturali & vera toto, quod aiunt, cælo distinguitur: cum ista nil aliud censi debeat, quam mera inducta perturbatio, verus animi langvor, & germano Tristitia vocabulo: cuius id est proprium & peculiare, ut locis incultis immoretur æger, seque ab hominum luce & oculis mœrendi lugendi que gratia sponte subducatur. Hoc tristitiæ genere vexatum Bellerophonem accepimus, de quo Poëta:

Duplex tristitia, vera nimirum & adulterina.

Qui solus miser in campis errabat Alais,

Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

Infiniti propemodum homines hac olim fuere ægritudine pessundati: prout suo loco opportunè à nobis demonstrabitur.

Altera tristitiæ species hanc revera nuncupationem sortiri non debet, eò quod sit adulterina, & præcedenti minus consentanea, quapropter luctus potius ab emunctioribus nuncupatur.

Verùm luctus iste dolorem nequaquam naturalem sapit, imò totus est fictitius: pigmentis obductus, ceremoniis ritibusque circumdatus, qui certè palàm & in propatulo ingens videtur,

Luctus.

G 2 genui-

genuinam quandam mororis naturalis speciem repræsentans, attamen qui longè à corde & intimis abest disidetq; præcordiis.

Huiusmodi larvatus dolor, diversis temporibus, & usque adeò variis modis assumptus fuit ab Ethnicis & usurpatus, ut inde facile liceat colligere vanum illius spectrum & simulachrum.

Ægyptii, authore Diodoro & Herodoto, ad exequias defunctorum suorum, præsertim Regum atq; principum, celebres qualdam adhibuerunt diurnasq; ceremonias: Vniversus populus certis quibusdam distinctus centuriis viris & mulieribus intermixtis, unum in locum ad planctum & lamentationem cogebatur: vestibus discisis progrediebatur, facie cæno limoq; deturpata: syndoneque subtus mammas, tum mulieres, tum viri cincti, bis in die novantes luctum circum ambulabant, atq; cum cantu & clangore regis virtutes numerabant: cibus animantium coctisq; ac vino, omniq; mensæ apparatu, per septuaginta duos dies abstinebant: non lavacris, non vnguentis utebantur: sed tanquam defuncto patre aut filio, per eos dies graviter lugebant.

Lucius Græci Romaniq; veteres suum à Chaldæis & *Græcorum*, *Romanorū*, *aliarumq;* *Ægyptiis* planctum in exsequiis videntur mutuati, quem ritibus penè innumeris, temporis progressu, iisq; absurdis, & à ratione penitus alienis adauxerunt.

Si enim apud Græcos Rex quispiam, aut Imperator diem obiisset, extremum funus solenni pompa & apparatu regio deferebatur, captiviq; &

& milites circa rogum digladiabantur, oves bo-
vesq; maſtabantur, utq; in omnem formam lu-
ctus concederetur, equi viriq; tondebantur, pro-
pugnacula è mœnibus diruebantur, aræ subver-
tebantur, lares convitiis traducebantur, igniſq;
extinguebatur.

Romani à Græca ſuperſtitione nonnullas hu-
ius generis ceremonias in hanc rem deduxerunt,
& alias quàm plurimas ſuperinduxerunt. Poſt-
eaquam enim defunctum deploraſſent, & in ro-
gum deportaſſent, ſupremum eidem *Salve & Va-
le* tanquam nunquam viſuri, impendebant:
poſtea *ILICET* omnes clamabant, qua voce
miſſum populum faciebant: huius ſupremi *Vale*
Virg. meminit:

-- *Salve æternum mihi maxime Palla*

Æternuſq; vale.

Et de Polydoro:

-- *Animamq; ſepulchro*

Credimus & magnâ ſupremum voce ciemus.

Ad hæc quæ modò retulimus, rurfus accedit,
quod certis quibuſdam perſonis, ære conductis,
ad lugendos mortuos uterentur, quæ modò in-
gentes gemitus ore edebant: modò verò nœni-
as funebres alta voce reſonabant: & aliquando
ad maiorem pompam, organa Muſica & lituus
pro varia virorum dignitate aſciſcebant: ferri
enim mortuos olim ſolidos ad tubam, indicat
Virg. in *Æneid.*

-- *It clamor cælo, clangorq; tubarum.*

Et Perſius poëta Satyricus:

Hic tuba, candela, tandemq; beatus alio

Compoſitus læſo:

G 3

Alex-

*Virg. 3.
Æneid.*

Alexander lib. 3. c. 7. & Cœlius l. 16. lect. antiq. harum muliercularum ad condendos mortuos emptitiarum, me minerant, easq; Carinas & Præficas appellari tradiderunt: eo quod luctui præessent, quæq; cantu flebili carmineq; funebri mortuos in funeribus lamentarentur, vitamque & præclara eorum gesta non sine commiseratione celebrarent: nec non, qui facta dictaq; repræsentarent, adhibebant.

*Vestimenta
in luctu,
qualia.*

Insuper receptor in luctu indumenti species, & ab omnibus penè gentibus celebrata, coloris fuit candidi atque pullati. Quem ritum hodiernus adhuc viduarum luctus, non tantum in regnis exteris, sed etiam nostro observat, in quo Regina post obitum Regum conjugum suorum, candido velamine circumteguntur: unde fit ut albæ vestis gratia Regina candidæ toto viduitatis curriculo vocentur. Quod si quis altius causam voluerit investigare, cur hæc duo colorum genera in luctibus publicis fuerint introducta, nihil moror; videtur tamen hæc notio communis, & à natura parente menti humanæ insita ita quidem, ut albedo animi à corporis ergastulo soluti splendorem denotet, nigredo verò nota sit corporeæ corruptionis.

*Om Regina
candida vo-
centur.*

En fucos, en pigmenta, en falsa huiusce tristicæ lineamenta: Hinc Carinas & Præficas vidisses; inde mancipia, & huiusmodi plebis fœces, mercede conductas, ut publicum luctum ad eos deplorandos assumerent, quos nunquam, vel de solo nomine cognovissent, ut lachrymas, inquam, pretio extorquerent, ipso citius aspectu defici-

deficientes. Adde planctus, ululatus, comarum direptiones & capillorum, immolationem victimarum, & alia huius farinae commenta exteriora, ad fingendam tristitiam exoticam atque spuriam, quæ sola nititur aura populari, quæque sola opinione moreque communi, talis doloris ingenioso artifice, aut potius ridiculo, sustentatur.

Quocirca mirum videri non debet, si tam vana consuetudo à cunctis ferè populis minùs fuerit approbata: Thraces quippe, Sapientiae titulum ea præsertim de causa sibi merito conciliarunt, quod infantum suorum nativitatem luctibus, funus verò gaudio plausibusque prosequerentur: inde nimirum genus humanum edocentes, cum nascimur nos vitam ingredi ærumnosam, miserrimam, & infinitis vexationibus obnoxiam: à qua cum decedimus, tot & tantis periculis extricamur, ut huius beneficii ratione, nemo non lætitia perfundi debeat, & summè delectari.

Inter septem Græciæ sapientes non infimus Solon hos luctus commentitios, à communi usu planè censebat amandandos, ut in illius vita Plutarchus commemorat, qui lacerationes plangentium, ceteraque ploratum excitantia, & eiulatum in alienorum funeribus sustulit.

Ex superioribus tamen hoc nequaquam inferri velim, non licere scilicet luctum facere, nec condolere in obitu parentum nostrorum, affinium & amicorum, nec dolorem aliquem

G 4

ex co-

*Solin. c. 17.**Val. Max. l.**2. cap. 1. de**inst. ant.**Thraces,**cur sapien-**tes habiti.**Solon luctus**ab usum re-**prehendit.*

ex eorum absentia testari. aliter enim ferinam naturam proderemus, & quasi sub Caucaſea rupe à feris educati videremur. Hac quippe de causa Sapiens ille, de quo nuper, Solon funeris luctum à suis expetit, ut elogium illius apud Ciceronem in Catone maiore apertè testatur.

*Solon veris
asum luctus
landat.*

Ne mi illugubris veniat mors, sed mihi charis

Mærorem potiùs adferat & gemitus.

Quod si in hanc rem sacrarum facit paginarum auctoritatem asciscere, plurimis sanè locis constabit, luctum & lachrymas in mortuorum postremum honorem atq; gratiam religiosissimè ab omni prorsus hominum memoria approbatas.

*Luctus Ia-
cobi Patri-
archæ.*

Cùm filii sui Ioseph dilectissimi vestem Patriarcha Iacob conspexisset, sanguine delibutam, illumq; à fera devoratum credidisset, scisis vestimentis, & succinctis Sindone lateribus, filium luxit: diu consolationem omnem respuens, quinimo adeò gravis & vehemens fuit illius afflictio, ut in inferum usq; ad natum suum descendendum cupierit descendere.

Gen. 37.

David.

David non siccis oculis sed fervidioribus lachrymis filii sui Absolon mortem lamentatus est.

*2. Paralip.
cap. 33.*

Magnus olim planctus totam occupavit Iudæam in obitu regis Iosif: in cuius luctum læmias Propheta næniam conscripsit: omnesq; cantores in luctu Iosifæ uno concentu eam in nænis canere, ut tanti Regis & memoria, & mentio fo veretur, iussi sunt.

2. Mach. 9.

Vniuersus Iudæorum populus magnis gemitibus Iudæ Machabæi mortem legitur hisce ver-
bis

bis persecutus: *Quomodo cecidit potens, qui sal-
vum faciebat Israël!*

Posteaquam D. Stephanus lapidib. obrutus *Actor. 7.*
est, primusq; suo sanguine martyrii semitam ape-
ruisset, quidam Christianæ pietatis assertores,
illius corpus curandum à Iudæis impetrarunt, &
magnum planctum (inquiunt divina monumen-
ta) super eum fecerunt.

Hiscæ & similibus exemplis innotescit, non
omnium lætuum genera damnari. At quædam
decenter Christianis etiam esse concessa, quod
confirmavit suo exemplo Christus, Lazari obi-
tum gemitu prosequens: ea tamen lege, ut verus
sit planctus, ut moderatus, ut à furo penitus ab-
sit, ut certis quibusdam cancellis contineatur, nec
ullam mœrentibus inferat perniciem. Israelitis
in funere corpora lacerare & sinciput decalvare
nefas erat, quod infidelium lætus esset, resur- *Deus. 14.*
rectionem ignorantium.

Vt lætuum moderatum meis assero suffragiis:
sic etiam pias Christianorum exequias me ipsum
comprobare profiteor, tanquam veræ pietatis
indices, & scripturæ sacræ consentaneas.

Abrahamo non mediocri fuit curæ, ut cor-
pus coniugis suæ Saræ honorifico tumulo man- *Sepultura
patribus
olim hono-
rifica.*
daretur.

Pari sollicitudine Isaac & Ismael patrem suum
Abrahamum, corporis vinculis exolutum, cura-
verunt: cuius corpus in duplici caverna agri
sepelierunt, quem ab Ephrone Hettæo vivus
emerat.

Iacob Patriarcha, qui diem suum in Ægypto
clau-

clausit; extremum filiis suis id muneris demandavit, ut in terra Canaan sepeliretur, in sepulchro patrum suorum. Nec quid dissimile paulò post præstitit Ioseph illius filius, eadem in regione è vivis excedens: suos quippe jurejurando obstrinxit, ut cum ipsis eorumque posteris Deus subvenisset, & ex Ægypto eduxisset, ossa sua illic deportarent.

*Reg. 2. cap.
21.*

David non parum etiam fuit sollicitus exequiarum regis Saul, Ionathæ, & aliorum eiusdem Principis filiorum. In terram enim Palæstinarum & Galaaditarum huiusce muneris obeundi gratia ingressus est.

Tob. 4.

Tobias jam jam spiritum Deo redditurus, unicuique præ cæteris id filio imperium reliquit, ut se mortuum sepeliret honorificè, matrem honoraret, memor dolorum, quos eius causa pertulisset, eamque vitâ sanctam, in eodem sepulchro honestè sepeliret.

Præterea in scriptis vetustissimorum authorum, ex historiis Ecclesiasticis cernere licet, quantum operè exequiæ à Christianis commendatæ fuerint, & accuratè celebratæ. Moderatione igitur, cum naturali affectu temperata, ritus iste non nisi laudabilis, & magna gloria dignus habendus est.

Id nos doctos esse voluit magnum illud Ecclesiæ ornamentum D. Chryostomus homel. 16. ubi sic scriptum reliquit: *Honorem mortuorum non suavitatis esse solum, non eiulatum, sed hymnos, & psalmos, & esse debeat. optimam vitam: perditum, si in funere universam etiam habuerit civitatē, nihil tamen inde lucraturus.*

Hæc

Hæc est genuina inter sanctum, verum, legitimumque planctum, nec non inter falsum, fictum, & illegitimum differentia.

Ad institutam ergò de vera tristitia disputationem, à qua nimium fortè digressi sumus, iterum redeamus. Huic enim præsertim enucleandæ magis nobis est incumbendum, cum sit mera & ex naturæ fontibus deducta perturbatio: quæque talis dignoscitur pluribus signis & indiciiis exactè à Celso Medicorum Latinorum Antesignano explicatis, lib. 2. de re medic. c. 7.

Suis eam fatis coloribus antea expressimus & lineamentis: præcipuè autem pertinacis istius mali notæ sunt, continua quæ affectos sollicitudo metusque comitatur, & omnis penitus quietis carentia: vultus illis subest lividus, facies consternata, oculi concavi, errabundi, caliginosi, semper cogitabundi, illi sunt nunquam non ex pectore suspiciosi, & locorum desertorum cultores, omnia suspecta habentes. Pulsus habent instar tabescentium vermiculatum, lienem turgidum, ventrem variis subinde flatibus distentum, & crepitantem, stomachum humoribus acidis & vitriolatis redundantem, fameque sæpius canina eos divexari videas. Præterea, quod ait Aëtius tetra. 3. ser. 2. c. 17. nigra lotia excernunt, aliquando autè & per intervalla ipsorum corpora torpescunt: stercola verò calchanti colorem referunt, atque alvus his ut plurimum resiccatur. Quod si demum caput habeant siccum, fuliginosum, modicumque, id pro certò ratum statuas, huiusce-

*Causæ tri-
pitiæ.*

huiuscemodi homines omninò in hanc atram & malignam proclives esse affectionem. Quod ad causas attinet, exteriores illæ sunt, aut certè interiores: illæ à variis petuntur doloribus & ærumnis, quibus non una stirps aut origo una est. Parentes quippè filiorum anguntur interitu, filii parentum occasu discruciantur, fœminæ coniugum, coniuges fœminarum suarum fato vexantur, amiciq; vicissim suorum necessariorum orbitate afflictantur.

Alios tangit bonorum iactura, angit honorum dispendium, aliis deum tale quid incommodum, malaq; sors fortunæ tristitiæ ansas suggerit & occasiones. His adde usum ciborum crassæ melancholicæq; substantiæ, qui sanguinem procreant hac infectum contagione. Zizaniarum præterea semen, quod pluribus in locis reperitur inter frumenta & hordeaceas fruges adolefcens: ni fiat in panis & zythorum confectioe eius secretio, vapores proculdubio generat non parum perniciosos, mentemq; perturbantes, ac edentem inebriantes.

Causæ internæ quæq; in ipsis nostris resident corporibus, humores sunt atrabillarii, vel sanguis melancholicus adustus, qui vel in cerebro minus calido & sicco continetur: vel per omnes venas, totiusq; corporis molem dispergitur: aut certè in hypochondriis splene & mesenterio delitescit, è quo fumi, & nigræ elevantur exhalationes, quæ tenebras menti offundunt, cerebrumq; obnubilant, & tenebris simile reddunt. Haud aliter enim atrii illi fumi mentem afficere videntur.

videntur, quàm nocturnæ tenebræ animos hominum in iis versantium terrentes & perturbantes. Hinc ratio cæcutit, & id genus nubib. circumsepta luce sua privatur, totaq; passim in suis discursibus hallucinatur & errat.

Secundùm igitur diversam harum explicationum qualitatem, à diverso sanguinis ortam temperamento: diversi surgunt fumi, fuligines atq; vapores multiplices occurrunt, unde Tristitiæ sive melancholiæ diversæ species progrediuntur, quæ facultatem lædunt præsertim imaginatricem, eamq; præ ceteris vitiant atq; corrumpunt. Ex hac humorum mutatione eorruptelaq;, quæ in melancholicis affectibus percipitur, oriuntur absurdæ multæ & inopinatæ imaginationes & phantasiæ, quibus nulla alia causâ subest, præter fumos istos diversos atq; fuligines ex supra dicto humore procedentes.

Quosdam invenias, inquit Galenus, qui se putent figlinum vas: quamobrem contactum hominum & omninò propinquitatem expavescunt, ne eo modo comminuantur, dacturtenanturve.

Et prioribus quidam se vitreum opinabatur, quocirca amicis supplicabat, ne ad se propius accederent, cum tamen ceteris in rebus perspicaci frueretur maturoq; ingenio.

Sunt quos perpetuo timor percellat, ne mundum fulciet, & illas servansq; lassescat: isq; feratur in præcipitium, & omnes una pereant ruina. Proinde fugam, & semper meditantur, ut (si fieri possit) sese extra mundana claustra proripiant.

Alii in novam speciem transformatos se existimant:

*Diverse
tristitiæ seu
melancholice
species.*

*3. De locis
affectibus.*

*Cælius. l. 17
cap. 2. An
lect.*

stuntant : unde alii cuculorum, alii gallorum, aut aliorum animalium voces gestusque imitantur.

Alii vates se augurantes, de rebus futuris multa pollicentur : nonnulli potentes se putant, qualis Hippocomus ille, de quo Muretus, qui se Pontificem summum imaginabatur, certisque hebdomadæ diebus, Venetiis in domo heri sui, hac de causa consistorium Cardinalium in charta depictorum, quos alloqueretur, statuebat.

Alii se capite, nonnulli cruribus, brachiisque truncatos putant. Aëtius refert quendam in id erroris prolapsum, ut se capite minutum crederet, idque passim lamentaretur, donec pileo ingentis ponderis ferreo, illius vertici superaddito, ab hac phantasia dimoveretur.

Adolescens quidam nasum suum adeo increvisse sibi persuaserat, ut vix è loco in locum transmearet, ne fortè alicubi impingeret.

Alii quamvis mortem pertimescant, hanc tamen exoptant, & aliquando sibi consciscunt, ut nimis multis claret exemplis.

Alii sunt, qui se fame confici putant, seque propterea continuis escis ingurgitant. Nonnulli cibum recusant, nihil vitæ superesse existimantes.

Trallianus scribit, se mulierem vidisse, quæ se à serpente exedi pertinaciter asseveraret: hanc autem pharmacis vomitoriis, & supposito in pelvim æneam clanculum serpente curavisse.

Demo-

Demophon Alexandri Magni Oeconomus, se ad æstum Solis infrigidari, & in opacis nemorum umbris æstare credebat.

Ardron Argivus ferventissimum Lybiæ eremum ad frigus captandum decurrebat.

Multi inter dormiendum deambulans: sicut & alii plurimi, qui ad os etiam puteorum dormientes spatiantur: Vnde forsân tritum illud proverbium, Deum singulari sua providentiâ, & stultis & pueris pariter consulere, eosq; à periculis, quæ incurrunt, vindicare.

Sunt præterea qui se à latronibus continuo putant circumveniri & spoliari: alii verò qui à licitoribus se colligari, & mox in carcerem conjiciendos credunt.

Alii se vivos à terra absorberi & deglutiri jam tremuli exclamant: alii aliis imaginatibus, prout vitæ fuit institutum perturbantur.

Denique alii aut contentionibus, aut studiis, aut precationibus, aliisve institutis, quibus addicti fuerunt, toti occupati sunt, iisq; vigilantibus hoc accidit, quod sanis sæpè dormientibus contingere solet.

Hæ sunt innumeræ & incredibiles penè phantasie & deliria, in quæ tetra hæc animi perturbatio syderatos semel statu suo ægros præcipites agit atque deducit: quæ sæpius etiam tantam exercet tyrannidem, ut non tantum spiritus obsidendi & cruciandi vires habeat, omnibus iis modis, quos modò diximus: sed
corpus

corpus etiam tot insulibus impetit, ut planè ipsam obruat, & prorsus suis functionibus ineptum reddat ac inutile: Quin & tantam interdum ferociam exercet, ut mortem eius acceleret & præcipitet.

Huius rei certissimam nobis facit fidem Octaviae sororis Imperatoris Augusti historia, quæ usq; adeò tristitia, mœrore & dolore ex morte filii sui Marcelli, maximæ spei principis, oppressa est, ut omnem consanguineorum suorum ac agnatorum respuerit accessum: quòd nullas ab illis adhortationes aut consolationes vellet admittere, ad illorum suaves voces aures obstruens, quin potius omnium conspectum fugiens, lateras seorsim quæriraret, ut mœrore solitaria liberius indulgeret, & nati mortem abundè citra impedimentum desereret: quem toto reliquæ vi-

Seneca
tract. de cō-
sol. tæ curriculo pergemuit, tantisque postea & langvioribus & mœroribus, ac animi angustiis conflictata est, ut millies moriendo mori non posset.

Mors subi-
tanea, ex
nimia tri-
stitia. At ostendamus quàm plurimos etiam ex eiusmodi liberorum iacturis, quas constanter ferre non potuerunt, non nisi morte solatium sibi comparare potuisse, usq; adeò urgens & tenax est ista animi perturbatio.

Paul. in
Act. Adrastus cum exercitum à Thebarum expugnatione domum reduceret, audito Megaræ de morte filii sui Ægyptei nuncio, extremo repente mœrore correptus, exanimis concidit, ac sepulchro illic conditus est.

Eduardus tertius Anglorum Rex, amisso
Eduar-

Edvardo filio suo, principe iam illustrissimo, & *Polyd. l. 19.*
 multis virtutibus clarissimo, maioraq; adhuc in
 posterum de se promittente, ex gravissimo ani-
 mi dolore luctuq; exanimatus est.

At quot videre est exanimatas coniuges, ex
 maritorum morte audita, quarum luctus non nisi
 morte finire potuerunt? Ex earum numero ha-
 bentur Iulia C. Iulii Cæsaris filia, Pompeii uxor:
 item Imperatrix Irene, Imperatoris Philippi *Cuspius. in*
 uxor: quæ audito de morte mariti nuntio, gra- *Philip.*
 vissimo mœrore percita, gravis intempti-
 vum fœtum exclusit, & paulo post obiit.

Hæc portentosa utique & implacabilis animi
 perturbatio, non tantum mulieres adoritur: at
 fortissimorum etiam virorum regumq; ipsorum
 corda, non invadit modò, sed edomat etiam:
 qualis fuit rex Antigonus Epiphanes, qui licet
 strenuissimus, fortissimus ac potentissimus, tan- *Machab. 6.*
 tà tamen animi tristitiâ obrutus est, ut vi ab hoste
 repulsus, ignominiosam hanc fugam ferre non
 potuerit. Is enim & hac ignominia suffusus & *Ios. l. 12. c.*
 auditâ Lyfæ fugâ, à Iudæis hostibus, profligati
 13.
 adeò dolorem ingeminavit, ut coactus sit suis a-
 micis fateri se prorsus animo esse consternatum,
 tantoq; mœrore obrutum, ut prorsus langueret,
 ac concideret viribus animi, unde propediem in-
 teritum sibi extremum prælagivit: qui & paulo
 post secutus est.

Cuspianus narrat Iustinum minorem usque
 adeò gravi ex clade apud Persas accepta, mœro-
 re correptum, ut rationem & iudicium prorsus
 amiserit, demensq; tandem in lethalè phrenesin
 inciderit.

H

Simi-

Simili vitæ exitu Vrsatus quidam Iustinianus
navalis belli Venetiorum dux, usus est, ob infor-
tunium quoddam & detrimentum, quod inopi-
nato accepit in bello.

Exempla
Aristotia alia Fuerunt, qui elato ac sublimi animo præditi,
cum ad optatum finem consilia sua perducere
non possent, tanto mœrore aut indignatione id-
circo læcessiti fuerunt, ut uno momento mortem
oppetierint.

Giral. 1.
sem. histor.
ponti. Philetas Couis insignis quidam Creticus, cum
sophisima quoddam solvere non posset, præ mœ-
rore contabuit.

L. 29. 4. 8. Quid non etiam de magno illo Philosopho-
rum principe Aristotele Stagirita scribitur; Is
cum in Chalcidem appulisset, & in Euripi fre-
to, crebras euntis & redeuntis maris fluctuum
reciprocationes admiraretur, quæ die nocteque
septies iterabantur: cum huius rei alius animo
agitatae & peruestigatae rationem assequi non
posset: tantum inde mœrorem concepit, ut in
eum prolapsus sit morbum, è quo nunquam
convalescit. Celius progreditur ulterius: nar-
rat enim tanta illum indignatione ac despera-
tione agitatum fuisse, ut se in mare præcipitem
dederit: Inde natum proverbium: *Quoniam A-*
ristoteles non cepit Euripum; Euripus cepit Aristo-
telem.

Hinc videre licet ab hac ferissima bellua ne-
mini, cuiuscumque generis sit & fortis, parci: ab ea-
demque non tantum animum variis modis obsi-
deri, sed corpus etiam eousque adigi, ut sapissimæ
sibi mortem ultro consciscat.

Nostræ

Nostræ igitur sunt partes, tam gravi perturbationi succurrere, ac singularia quæq; laudabiliaque remedia in medium adferre, quæ ferocissimam illud malum cohibeant & enervent.

Quemadmodum autem varias horum morborum differentias attulimus, eorumque diversissimas causas ostendimus: sic varia, in curam, remediorum genera postulari certissimum est.

Curatio igitur primò in generalem & particularem dividetur. Generalis omnibus morborum sive genuinorum & exquisitorum, sive spuriarum speciebus & differentiis adaptabitur.

Præcipua autem huius curationis universalis remedia ex duobus fontibus haurientur, nempe ex plausiblebus ac fidem etiam facientibus rationibus, quæ vagum alioqui iudicium & inconstantem animum sistant & robovent tristis ac melancholici hominis, quæque certissimis documentis avertant & leniant eiusmodi perturbationem.

Alter fons remediorum est, qui variis redundat & scaturit exemplis, quæ eiusmodi tristitiæ affectuum oculis subjicienda sunt: ut in temperatum ac firmiorem statum animus eorum perturbatus revocetur: Si quidem iis exemplis doceri potest, quanta commoda ex eiusmodi curis feliciter id genus morbis exhibitis, orta sint. Cum enim animus huiusmodi malis præcipuè ac privatim torqueatur, ad eum præcipuè etiam, ac privatim restituendum, tota nostra ferri debet intentio ac sedulitas. Iuxta porò malorum varietatem, varietatem etiam rationes

Curatio generalis tristitiæ.

ac diversa exempla accommodanda sunt: singulaq; ad singulas causas revocanda. Sublata enim causa facile tollitur effectus.

Divisimus autem horum morborum causas in externas & internas. Et si autem medicus in ægritudinibus corporeis, ex causis externis nullam curationis intentionem mutuatur, nisi quatenus eæ sunt præsentis, ut vult Galenus methodi quarto. non ita res habet de animi morbis. Et enim eiusmodi causæ licet absentes aut iam pridem adventitiæ sint, semper tamen sese animo tanquam præsentis exhibent, quarum idcirco perpetua habenda est ratio.

Octavia.

Octavia de qua supra diximus, tristi huiusmodi perturbatione, ab externa causa, ex morte nempe filii obsessa: nunquam ea tristitia expediri potuit, quin sibi perpetuò morbi causam, etsi absentem, oculis subiceret: Ita ut ad vitæ usq; exitum perpetuò causæ sui mœroris intenta, mœrens ac desens filii sui funera, perstiterit.

Sed excipiet aliquis, cum Octavia tanti Imperatoris soror, nulla ratione Romæ, ubi celeberrimi ac doctissimi totius orbis viri tum degebât, nullam auxilium percipere potuerit: quorsum igitur huic morbo nunc præscribantur remedia? at non sequitur, si quibusdam non profint semper remedia, quin aliis auxilio non sint futura. Ut enim omnes corporei morbi non omnium ergò semper curationem admittunt: sic & spirituales ægritudines non ubiq; persanantur.

*Livia obsi-
da mortem*

Livia eiusdem Imperatoris Augusti uxor, eodem tempore, easdem ob causas, & ipsi simili per-

perturbatione tentata, ex morte Drusi filii sui, *vixit luctuo-*
 Imperii successoris futuri, salutaribus remediis, *sa, per Ari-*
 ac lumine animi solantibus, quibus eam ad- *um Philoso-*
 hortatus est Philosophus Arius, sic revocata est, *phum resti-*
 ut tandem patienter ac constanter, sapienter: que *tutur.*
 filii obitum tulerit: sicq; lethali illa ægritudine
 liberata fuerit.

Marcia ad mortem usq; eadem ægritudine ex *Marcia ex*
 jactura filii sui Metelli, eximie spei nobilis, om- *fili morte*
 niq; virtutum genere clarissimi conflictata, tan- *quanta tri-*
 dem & ipsa ad mentem revocata est, ac sapien- *stia.*
 tissimis magni Senecæ exhortationibus ac con-
 solationibus, sanitati restituta.

Mutuanda igitur sunt nobis à magnis illis &
 præclaris viris remedia, quibus in curam huius-
 modi malorum ex similibus causis procreato-
 rum usi sunt: quorum formulas quasdam hic
 præscribimus summam: quas quisvis litius
 diffundere poterit, certa industria & methodo,
 prout singulis viderit expedire.

Prima remedii formula fuerit, communem
 totius generis humani conditionem oculis sub-
 jicere: quæ quidem huiusmodi est, ut omnia or-
 ta occidant, & aucta senescant: ita ut homines,
 cuiuscunque sortis sint, vix nati, ad interitum pro-
 perent. Docendum præterea fuerit à Deo præ-
 scriptos esse nobis vitæ nostræ limites, quos per-
 transire non liceat: ipsamq; nosse, quid nobis ex-
 pediat: atq; omnia ab eo in salutem nostram de-
 rivari: ita ut vitæ nostræ fila regat, quæ produ-
 cit, prout nobis expediat, vel corripit, prout è re
 nostra esse cognoverit: ad hæc sapientissimè

H 3 omnia

omnia ab eo gubernari, nec quicquam citra eius voluntatem contingere, cui nos subijci æquum sit, omniaq; ab illo pendere, qui nobis sit pater, de cuius benevolentia dubitare filiis sit nefas: alioqui frustra illius imperio refragemur, qui nos homunciones parum moretur, & quos halitus solo possit in nihilum prorsus redigere. Cum igitur necessariò nobis sit moriendum, vitæ tamen nostræ exitus incerta sit hora, quæ vel acceleratur, vel differtur, propt̄ beneplacitum divinæ fert voluntatis: quorsum tot tristitiæ, mœrorès & continui fletus, cum nihil de sententia Dei immutare valeant: cum vitæ terminus hac ratione produci nequeat: cum mors à mortu suo ne latum quidem unguem vanis istis luctibus recedat? Quid mortalibus & mortuis prosint nostri plangētus, nisi ut nobis ipsis mortem consciscamus, non dum ut alios in vitam revocemus?

Cum porrò multis fletibus desiderentur, qui ex his mundi miseriis ac calamitatibus egressi, in felicē portum, tranquillum, ac ab omnibus procellis mundanis liberum, tutò recepti sunt, & æternà vitâ, loco cadacæ fruuntur: Quorsum animæ immortalis invideatur, si ex ergastulo corporis, quo captiva includitur, perpetuò ad libertatem anhelet? Et cælum summis votis adeat, unde duxit originem, ibique proprium domicilium quærat?

Si quis excipiat notissimam esse omnibus generalem moriendi legem: attamen inopinas eiusmodi mortes, non posse non deseri, florentisq; ætatis ac summæ spei juvenes, immaturo obitu

ita sublato, non posse etiam non desiderari ac lugeri. Illi responsum sit, voluntate Dei rerum omnium legem stabiliri, magniq; delirii ac insanix esse, si quis cuiuscunq; ordinis, ætatis & sexus fuerit, stulte crediderit vitam prærogativa quadam ad extremam usq; senectam deberi. Quod cum Imperatorum, Regum & principum liberi, nullo jure privato, arrogare sibi audeant: ut scilicet vitam ultra Dei voluntatem producant: sed in cunabulis etiam ipsis cogantur animam exhalare: quid alii gregarii homines ausint sibi promittere? Hinc canebat Poeta: *Mors aquo pede pulsat pauperum tabernas, Regumq; turres.*

Sed quæ lugendi aut sese mœrore conficiendi ob defunctos, siue brevi siue diu, inter nos commemorati fuerint, iusta sese offert occasio? Si enim omnibus vitiis inquinati fuerint, aut nullius in Rep. humana usus, quorsum isti lugeantur, quos jam pridem ex hominum consortio sublato oportuerit, & utile fuerit? Si gloria & virtutibus claruerint, quare gloriosum exitum illis invidemus, cum fortè si diutius in hac vita permanissent, nævis gloriam suam aspergere, & fœditate huius vitæ, quæ plena est sordibus, famam, (ut proclives sunt homines ad vitium) magno dedecore conspurcare potuerint? Nunquid satius fama celebres, & gloria præclaros occidere, cum in huiusmodi exitu, immortalem apud homines vitam sibi comparent, æternaq; gloria in cœlis fruantur?

Addemus in postrema huius classis remedia, in gregariorum esse & infimæ notæ hominum,

parumq; cordatorum numero, qui ultra rationis cancellos, ultraque modum sese torqueant: In gravissimis etiam perturbationibus constantem nos oportere animum gerere: omnia temporis edacitate absorberi, nullumq; non dolorem tandem extingui: A natura ipsa nos doceri, vel in gravissimis luctibus modum esse tenendum: à qua arguimur majoris, quàm in brutis animalibus socordiae ac desipientiae: si quidem siue pedes aut animantes terrestres, siue volucres fuerint, ubi ex antris suis aut nidis pullos, aut genituram abreptam perceperint, eo quidem ipso momento, ex suorum jactura conturbantur: at paulò post perpetua oblivione damnatum suam sepeliunt, hoc habentes à natura partum remedium.

Quot rationum momenta superius allata sunt, tot sunt tuta remedia præparandæ constantiæ ad perferendam tristitiam idonea, quæ ex eiusmodi causa, quam diximus, genita est. Ut autem eam prorsus evellamus & extirpemus, exemplis id præstandum est à nobis commemoratis: eorum aut illarum, quæ strenuè & constanter, magna- que cum admiratione ac fortitudine animi, eiusmodi perturbationes perpessæ sint: indeque sibi immortalem gloriam, perpetuumq; nomen pepererunt. His enim ratione præditi homines facile movebuntur, & ad sanam mentem revocabuntur.

At si qui tanta obruantur tristitia, ex liberorum morte, quibus opera nostra sit impendenda, ut eos à tanta perturbatione dimoveamus: pri-

primo loco Davidis exemplum eorum oculis fuerit subiiciendum, qui filium suum ex Bethsabee conceptum videns in extremis vitæ angustis versantem, quem ex eo ipso morbo moriturum à Propheta Nathan audiverat: toto morbi filii tempore in jejuniis & precibus perstitit, sese in pulvere volutans, & perpetuis lachrymis ac planctibus coram Deo, noctesq; diesq; sese excrucians, quem iusta ira percitum satis sciebat, eo consilio ut irati Dei fortè animum pacaret. At defuncto septimo die filio, surrexit à luctu, corpus inunxit, atrata vestimenta in regia permutavit, cibamq; tandem sumsit. Quod mirati domestici, huiusq; rei causæ intelligendæ cupidi: quod à luctu destitisset, quem mors auxisse debuerat, exposuit David, dum vitâ adhuc infans frueretur, se ingemuisse seseq; jejuniis & precibus à Deo summè contendisse, ut si fieri posset, vitæ infantis misereretur, eiq; parceret: quod cum secus acciderit, mortemq; obierit infans, nullis jejuniis, nec precibus Deum amplius esse sollicitandum, ut qui secus de illo jam statuisset: Deinde sermonem suum concludens addit, se tandem ad filium iturum: ac nunquam filium ad patrem reverfurum.

His paucis verbis tota remediorum à me propositorum essentia enucleatur: quæ inter consolatoria primæ classis auxilia pluribus verbis supra attulit: Qui Deum timent, certissimum tutissimumq; præsidium luctibus suis comperient, si ad tanti Regis, tamq; fidelis Dei servi illustre propositum, sese componant.

H 5

His

Deinde eorumq; vitæ angustis exemplum.

His si Ethnicorum exempla adjiciamus, qui virtute quadam naturali, & philosophia humana edocti, constantiam hanc adepti sunt, & sese omni consolationum genere in perturbationibus suis recrearunt, citra ullam Dei cognitionem: quàm pudibundum nobis fuerit, & ignominiosum, si nos qui Christianum nomen profiteamur, & aliam longè firmiorem eruditionem ex celesti schola hausimus, ab illis nos vinci patientia & constantia patiamur!

*Constantia
& patientia
Anaxagoræ.*

Anaxagoras aliquando, inter amicos familiariter de natura & proprietate rerum differens, insusurratam auribus ab amico filii mortem accepit: quo tristi nuncio statim commotus, & momentum interpellata oratione, paulò post cursum narrationis suæ repetiit, eumq; constanter secutus est, hoc tantum nuntianti respondens: *Sciebam, inquit, me genuisse mortalem.* Haud secus Roehardus Polyænidæ filius audito de obitu filii sui nuntio, mœrorem dissimulans respondit, *Olim sciebam illi esse moriendum.*

Pericles inter Athenienses illustris princeps, intra quatrimum duobus adolescentibus filius, ornatis multis virtutibus præclaris, orbatus, his ipsis diebus, & vultu pristinum habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractiore concionatus est.

*Val. Max.
lib. 5. c. 10.*

*Plut. in vita
Fabii,
Æmilii,
Caton.
Val. 5. c.
19. 18.*

Si Romanorum exemplis in remedia uti velimus: quis non in id genus perturbationibus admirandam Quinti Fabii, Pulvilli, Horatii, Pauli Æmilii & Catonis Censoris, ut apud Plutarchum, Valer. Max. Pontarium, & alios auctores videre

videre licet, constantiam non suspiciat: quorum virtute nulli non affecti permovēbuntur, & ad mentem revocabuntur.

In conclusionem huius de constantia & patientia Romanorum orationis addam, quod Val. Max. scribit de M. quodam Bibulo, magnæ authoritatis viro, ac multis præclaris ac honorificis muniis decorato, qui quo tempore in Syria moras dacebat, filios duos, eximii virtutibus insignes, crudeli & immani cæde à quibusdam militibus Gabianis sublato amisit. Quos Regina Cleopatra tantum scelus exosa, corripere iussit, colligatosq; homicidas properè ad Bibulum transmissit, qui pro facinoris immanitate, dignas de illis pœnas sumeret. At ille oblato beneficio, quod nullam maius lugenti tribui potuerat, dolorem moderationi cedere coëgit: carnificesque sanguinis sui intactos è vestigio ad Cleopatram reduci iussit: dicendo, potestatem huius vindictæ non suam, sed senatus esse debere.

L. 4. c. 10.
M. Bibulus

Atq; hæc sunt tam præclara tantorum virorum exempla, quæ exhiberi possunt hominibus, hoc morbi genere affectis ex filiorum suorum jactura. Quæ quidem vera sunt antidota, discutiendis huiusmodi doloribus idonea: Exempla inquam tum ex sacris literis, tum ex profanis historiis deprompta.

Atque hæc viris virilia exempla in consolationem proponenda sunt: si quæ verò mulieres id genus perturbationibus tententur, habebunt & ipsæ documenta, ab exemplis illustrium mulierum & magna constantia in adversis rebus præ-

Exempla
quarundam
mulierum.

præ-

præditarum, petita: quarum aliæ Christianæ fuerunt, gravissima potius constantissimè martyria perpessæ, quàm quid indignum nomine Christiano perpetrarent. Quin & liberos ad atroces cruciatus constantissimè perferendos adhortatæ sunt potius, quàm ut eorum obitum crudelissimis suppliciis comitam plangerent, & impatientissimè lugerent. His nemo non Christianus moveri possit, præsertim si perpenderit, nihil non sibi à Deo immissum, omniaq; ex Dei voluntate fieri, cui reluctari sit nefas.

Inter ea verò, quæ ex Ecclesiasticis historiis peti possunt, opportunè citari queunt exempla, Blandinæ, Sophiæ & Felicitatæ: quæ incredibili constantia ac animi fortitudine liberos suos ad gravissima martyria comitatæ sunt, & infinitis doloribus excruciaci patientissimè viderunt.

Felicitas

Inter has sanctas utiq; mulieres Felicitata, vidua Romana, quæ inter primos Christum amplexa fuerat, cuiq; cognitione temporibus Imperatoris Antonini & Severi, totam suam familiam cum septem liberis quos pepererat, imbuerat: magna constantia intuta est eorundem liberorum crudelissima martyria: quorum sortem, tantum absit, ut desleret, ut contra variis iisque gravissimis adhortationibus non sine magna animi fortitudine excitaret, & compelleret, ut ad ultimum usque vitæ exitum in fide, quam profitebantur, strenuè perstarent, his verbis eos compellens: *Filij charissimi, in fide & confessione persistite: vos iam spectat Christus, cum sanctis suis pugnet pro animab. vestris, & fideles vos exhibere Christo.*

Quos

Quos cum singulos ordine fortiter mori spectasset, illa & ipsa forti animò post martyrium subiit, proprio sanguine consignans eruditionem, quam de Christo liberis tradiderat, & quam animo suo Dei gratiâ penitissimè infixerat. Atque hæc sunt quæ Gregorius in eius laudem scriptis mandavit: *Felicitata credendo exitit ancilla Christi, pradicando verò mater Christi facta est: pradicando peperit filios Deo, quos carue pepererat mundo. Filios suos carnem esse noverat: sine dolore morientes videre non poterat: sed erat vis amoris interior, qua carnis amorem superabat, &c.*

Præter hæc sanctissimi exempla, ex historiis profanis alia mutuari possumus, quibus admirandæ constantiæ virtutes nobis innotescunt, mulierum etiam complurium, in morte liberorum suorum: quæque tuta remedia & salutaria exhibebunt, si attento animo recolentur, & in usum revocabuntur apud mulieres, aliosq; homines, qui id genus perturbationibus confictati fuerint.

Primo ordine matronarum Laconicarum virtutes recensebimus in genere, quæ statim post conflictus pro Republica susceptos de more accurrebant, audituræ num filii sui generosè vicissent, aut fortiter occubuissent: quos cum fortiter id fecisse intellexissent, magna animi alacritate vulnere, quibus interfecti fuerant, circumspiciebant: quæ si adversa patebant, in persequendis hostibus inflicta esse congratulabantur, magnoq; sepulchri honore evehebant. At si ea aversa fuissent, cum testimonium fugæ exhiberent,

Virtutes Laconicarum mulierum.

rent, pudore & ignominia suffusæ, cum magna indignatione domum revertebantur, indignaque sepulchri honore cadavera jacere feris avibusq; prædam, permittebant.

Fuerunt & privatæ quædam mulieres, quæ in huiusmodi adversis rebus magnæ suæ constantiæ testimonia, eaq; non vulgaria exhibuerunt. His exemplis refertæ sunt hystoriæ.

L. 5. c. 10.
sua hystor.

Fulgosius mentionem facit cuiusdam Laconicæ mulieris quinque filios habentis: qui omnes in conflictum pro patria alacriter descenderant: Illa urbem egressa & sciscitata ex quodam quis status esset prælii: respondit talem fuisse, qui omnes eius liberos sustulerit, & solo prostraverit: Illa satis acerbè respondens, *Malo, inquit, tuo facto, hoc à te non petii, sed ut patria res se habeat, rogari.* Cui cum alter iterasset, quod ad Rempubl. attineret, rem benè habere: addidit & illa pulcherrima hæc verba magna animi constantia plena, nec muliebri quid redolentia: *Lugeant ergò misera, ego vitrice patria beatam me existimo.*

Plutarchus in Lacon. apoph. & Diodorus libro suo 12. præclaram aliam & summè admirandam historiam describunt de Archileonide Brasidæ illius generosi ac strenui Spartanorum Ducis matre: qui cum sæpè fortitudinis animi & invictæ strenuitatis specimen pro patriæ libertate edidisset, tandem signis collatis, cum Cleone Atheniensium duce, ad Amphipolim fortissimè ante omnes pugnans, inter stratos hostium acervos sanguinem profudit: interfecto pariter interdicandum, altera ex parte Cleone. Huius tam

cru-

crudelis confictus, cum nuntius Lacedæmona pervenisset mortis etiam Brasidæ fidem faciens: Mater audito nuntio inter omnia sciscitata est, num Brasidas gloriose & fortiter dimicans occubisset: quæ cum rescivisset, nullam illi incertamine fuisse virtute parem, nullumq; magis strenuè in hostes irruisse: Hallucinamini, inquit, viri, video non satis vobis cognitos esse Lacedæmonios. Vir quidem erat bonus, filius meus, verax & strenuus: sed qui plerosq; alios longè se virtute præstantiores habuerit antea, & reliquerit concives. His verbis passim per urbem divulgatis, Ephori publicis honoribus ac laudibus ornarunt Archileonidem, cui patriæ laudes & maiestas publica, filii sui gloria chariores extitissent. Quis vel extremâ tristitia languens, his tam eximiis & illustribus exemplis non permoveatur & recreetur?

A Spartanis ad Romanos transeamus, ut enim Romam jam nobis peperit illustrium virorum insignia exempla, qui tam constanter huiusmodi animi affectiones pertulerunt, non minus celeberrimarum mulierum in hoc virtutis genere indigni, quæ sese generosas ac fortes in huiusmodi perturbationibus ferendis ac edomandis exhibuerunt.

Testis est inter Christianas Melania quædam Romana, è nobili oriunda familia, & Marcelli Consulis uxor: cuius meminit D. Hieronymus in Epist. ad Paulam, super obitum Blefillæ. Atque hæc quidem Melania, postquam eodem tempore & maritum & duos filios amisisset, strenuè &

*Melania
Constantia*

con-

constanter hanc jacturam ferens, devoluta in pedes exclamans ad Deum, hæc dixit: *Expediit tibi tibi servituta sum Domine, quia tanto me onere liberasti.*

Inter Ethnicas Livia quædam fuit (cuius jam mentionem fecimus) fuit & Rutilia, Arria, Cornelia Scipionis filia ac Gracchorum mater, quæ omnes in filiorum jactura eximia constantiæ ac patientiæ exempla, summaque admiratione digna, in omnem hominum memoriam propagarunt.

*Notabile
Amatricianæ exem-
plum.*

Sed in Colophonem tam illustrium exemplorum liceat hoc admirabile Amatricianæ, gregariæ mulieris, addere: quæ cum audiisset filium suum, qui ad supplicium trahebatur, animo concidere, occurrit ipsa ad eum, hortans, ut temperaret à lachrymis, nec mortem formidaret: at sursum cor & caput attolleret, ubi cælum & solem intuejetur: cui dicta materna audienti addit illa, *An, inquit, ignoras fili, confestim te in arces illas emigraturum? ac vix unius momenti dolorem, perpetuam tibi quietem & voluptatem pariturum?*

Quis tantâ tristitiâ, tam atrâ bile inter Christianos vexatus, ob amissos liberos, propinquiores agnatos, aut fidelissimos amicos, his exemplis non moveatur & recreetur: quibus tantam animi constantiam ac generositatem, in perferendis rebus adversis, vel apud ipsos Ethnicos extitisse, perspiciet? Quis, inquam, Christianorû non tantum illos imitari, imò constantia ac fortitudine animi non conetur superare: præsertim cum certum habeat (quod incognitum fuit Ethnicis)

nicis) resurrecturos esse mortuos, mortique expenso tributo, Dei filios vitâ beatâ in perpetuum esse potituros?

Si nascatur tristitia ex fortunarum jactura aut simili casu: remedia quibus ratio uti debet hæc sunt, ut scilicet doceatur ob rem nihili & nullius momenti, dolorem concipi: siquidem & bona hæc externa, & mundana gloria, si in sese attentè spectentur, tibi villio sunt viliora: etsi ab hominibus, iniquis æstimatoribus, magnifient qui in hac sententia plurimum hallucinantur: præsertim cum satis notum sit, hanc æstimationem prorsus esse naturæ contrariam, quæ paucis sit contenta, nec quicquam superfluum ambiat.

*Quomodo
tristitia sit
arcenda.*

Intueamur ipsa hominis rudimenta. Cùm is in lucem editur, solo lacte contentus fovetur & recreatur: commodeque hoc uno vesci potest etiam toto vitæ cursu cum pane & aqua: quæ quidem regula à natura præscribitur. At inexplebili appetitui & famelico abdomini, multa alia præter naturam desiderantur: cùm huiusmodi homines naturæ legem violantes, caninam famem sibi ipsi ultrò contrahant, quæ nunquam expleri possit: at quo magis vorat, eò minus exsaturatur. Sic qui bonis & fortunis inhiant, nunquâ tot opes sibi accumulare possunt, quibus acquiescant, sed acervos acervis, nulla nec corporis intermissione & quiete adhibita, cumulant & super imponunt. Atq; id genus homines cum nunquam sibi satisfaciant, in paupertate, quam fugere cupiunt, perpetuâ versantur: nec felicem un-

I

quam

Felix qui quam vitam degunt, etsi totum etiam mundum
sua sorte cō- possederint: siquidem in eo posita est bonorum
versatus. felicitas, ut quisq; sua sorte sit contentus.

Præterea quò bonum illud dici potest, quod uno momento potest excidere & elabi: Deinde quam stultum & vesanum illud est, divitem jacturam bonorum suorum facientem, mærore idcirco confici & tristitia consistari: cum nihil è suis bonis perdidit. Omnia enim mundi bona, sic à Deo nobis concredita sunt, ut quando jubeat eorum reddere rationem, & restituere, nullam liceat detrectare. Frustra igitur luceat, aut desperabundus indignetur, si commissi & depositi rationem Deus exoptulet.

Hæc sunt utiq; remedia, quæ animi Medicus iis proponere debet, qui huiusmodi perturbacionibus ex honorum & bonorum jactura consistari solent.

In documenta proponuntur eorum exempla, qui ad summum felicitatis humanæ fastigium e-
 vecti, in calamitatum & miseriarum abyssos tandem devoluti, & præcipites acti sunt, ut his documentis addiscant, quàm varius & inconstans sit rerum humanarum status: nihilq; in hoc mundo stabile, unde nos permoveri aut mæroribus confici oporteat.

Cræsus Lydorum Rex inter potentissimos sui temporis principes relatus, eo nomine à Solone correptus est, quòd suam beatitudinem in divitiis & opibus constitueret: illud enim certo certius summus ille Philosophus sibi persuadebat,
 nul-

nullam, inter mortales, hominem existere, qui ante obitum felix merito nuncuparetur. Hæc tamen verba malè apud Cræsum audierunt, propter quæ Solonem tanto est odio persecutus, ut suo regno ejiceret & exulare cogeret, tanquam fultum hominem & omni iudiciò carentem. At tandem Cræsus à Cyro Persarum Rege captus in bello, quod adversus eum iniquius ac audacius, quàm par erat, susceperat: tunc se hominem agnovit: cumque se busto proximum cremandum videret, tum exclamavit, ô Solon, Solon: saluberrimi Solonis consilii licet paulo seriùs recordatus. Cyrus Cræso longè prudentior, & res humanas attentius pervidens, cum Solonis hanc vocem ex Cræso audivisset, Cræsum ab incendio liberavit, & apud se toto vitæ tempore honorificentissimè habuit: instabilitatis & inconstantiae rerum mundanarum memòr.

*Quomodo
Cræsus eva-
serit suppli-
cium.*

Per me deinceps id genus ægris, nempe graviore tristitia ob bonorum jacturam sese cruciantibus, opportunè objicitur Polycratis exemplum, ab Herodoto descriptum: Is Samiorum fuit Tyrannus, qui toto vitæ tempore non tantum fortunæ alumnus dici poterat, at ipsemet fortunæ pullus, ab ea conceptus & editus, usque adeò mundana omnia ex voto succedebant & arridebant. At tamen cum mortem obiret infamem, probrosam & calamitosam, quantæ infelicitati tandem fuerit mancipatus, cui bonorum omnium suorum auxilio non potuit eripi, fati superque patefecit. Licet enim innumeris

I 2 opi-

Miserabilis opibus scateret, illæ tamen non impediunt,
interitus Po quin ab Oronte Perfarum Satrapa captus, pati-
lycratis. bulo miserè & ignominiosè suffingeretur.

M. Crassi In ultimum exemplum afferemus M. Crassum,
exemplum. qui ex inopè dives factus, imò inter Romanos
 omnes opulentissimus, ut qui non vereretur ja-
 ctare, sibi neminem videri divitem, qui per an-
 num integri exercitus impensas non sustineret,
 miserandum tamen fatum immensis suis divitiis
 non avertit, quin miserè à Sureno Parthorum
 Duce caperetur, captus honorum omnium ja-
 cturum pateretur: quin imò à victoribus trucidat-
 retur, & trucidati caput truncatum & amputata
 dextera ad Hyrodem Armenia Regem in tro-
 phæum mitterentur.

Hæc & similia exempla eorum oculis subji-
 cenda sunt, qui huiusmodi lethalibus ægritudini-
 bus correpti sunt ob amissos liberos, naufragia
 bonorum, honorum imminutionem, & aliquid
 aliud simile. Sic enim eorum frustrà agitatus
 spiritus ob res nihili, quæ vel potentissimis hu-
 jus mundi principibus illudantur, revocabitur, &
 in sedem suam postliminio restituetur.

In ultimum huius malorum curandorum sco-
 pum, revulsio est spiritus à tristibus cogitatio-
 nibus facienda, quæ præstabitur, si jucunda om-
 nia, grata & voluptuosa ægro exhibeantur:
 quod utiq; remedium aptissimum est maximeq;
 necessarium omni mœrori & tristitiæ tam ab ex-
 ternis, quàm internis causis orta.

Veri igitur medici in huiusmodi malorum cu-
 ram vocati officium fuerit: obiecta grata ac ani-
 mum

mun recreantia, omnibusq; modis spiritus exhilarantia proponere: sive verbis facietis & delectantibus id fiat, sive musica vocali, aut instrumentorum harmonia, concentibusq; summè mentem reficientibus, quæ spiritus & animum omni delectationum genere pascont & erigunt: ista enim in huiusmodi ægreditudinibus summè conducunt, unde sic canebat Menander:

Sermo enim est tristitiæ remedium solus:

Tristitiam enim benevolus scit mederi sermo:

Sermo medicus est, quæ est in animo, passionis:

Animi egrotantis est medicina sermo.

Quos equidem versus in Gallica nostra huius tractatus versione, metris Gallicis reddidimus.

Præter orationem, quæ non mediocri cuivis est solatio, diximus, & harmoniam musicam, expressamq; fidibus vocem, suis numeris concinnè adaptatis, & varietate rythmorum aures ac animum summè oblectantem, huiusmodi morbis non parum succurrere. Cum enim simile simili plurimum afficiatur, animusq; noster ex Pythagoræ sententia, sit natura quædam ex harmonia & numeris constans, non modicam certè illis recreatur & iuvatur in suis perturbationibus. Et enim in vocali musica atque organica, tam exacta est numerorum, rythmorum hæc proportionum concordia (ut Plutarchus, Boëtius, Glareanus, compluresq; recentiores musici testantur, & scriptis suis docuerunt) ut nihil sit, quod magis animam permoveat & recreet, nihil quod per æternas auras suaviter diverberatas, magis illam afficiat atq; oblectet, quàm concentus, & exactæ

1 3

propor-

proportiones: quas cum ingenti voluptate concipit, prout re ipsa facile comprobatur. Si aliquis quippe, qui quatuor aut quinque vocum eleganter temperatarum harmoniam ac melos auribus hauriat: præcipue si à vocibus optimè selectis, canoris, & suavibus, ut in hac aula regia videre licet, proficiscatur: is proculdubio mecum fateatur necesse est, nihil unquam elegantius aut suavius audiri posse, nec re ulla magis animos hominum permoveri ac recreari: cum vel ipsa anima propemodum à corpore, præ nimia dulcedine abstrahatur, abstripique videatur. Id ipsam in choreis, emancti iudicii quilibet homo perspiciet, in quibus mens delectatione raptâ, tripudiare potius, quàm corpus advertitur. Neque enim corpus ad modulos movetur, quin ab ipsa anima agitur, ut elegantibus moribus huc & illuc impellatur. Accedat hoc superioribus miraculum, quod vel ipsos infantes ratione carentes, in gremiis suarum nutricum ad suaves eiusmodi cantus, & instrumentorum musicorum harmoniam, suaviter natura moveri, suosque eiulatus videas compescere. At nãquid ipsimet rustici, vel agrestiores homines, prorsus rudes ac terreni, recreantur eiusmodi instrumentorum suavitate?

*Quanta vis
Musica.* Quid de belluis & pecudibus dicemus, nãquid constat hac melodia omnes passim moveri: sed præcipue aviculas, quæ ad huiusmodi cantus partes suas præstare & ipsæ velint, cantibusque suis melodiam istam imitari, aut etiam superare conentur? Quod satis inter alias philomela: ac luscinia:, serini, ac acanthides testantur, quæ quò

ma-

magis intonat harmonia, eò spiritus intensiores edunt, vel media etiam nocte, ut victoriam tantæ suavitatis ac melodix reportare obnixè contendant. Hinc factum, ut poëtæ, nec citra rationem confinexerint, ab Orpheo illo Thracio suaviter lyra modulante, arbores & rupes pellectas, & de suis motas sedibus, arbores radicitus erutas, quæ tandem melos sequerentur, belluas vel ferocissimas cicuratas, & ad tactum lyra abreptas atque lenissimas redditas. Quæ utique Poetarum fictio aliud nihil voluit, quam admirandos harmonix musicæ effectus repræsentare.

Sed omisis fabulis ad rem ipsam veniamus, ostendamusque, quanta sit potentia huiusmodi rythmorum & concertuum in morbis animi leniendis: Ac primùm Saulem Israelitarum regem intueamur: qui quotiescunque humore quodam melancholico & furioso spiritu agitabatur, sola Davidis lyra demulceri & recreari poterat.

Quin & in istis Tarentulæ venenosæ morfu, miram melodix & concertuum virtutem animadvertimus. Etsi enim varia pro varietate humorum in homine gignantur symptomata, omnia tamen cuiuscunque sint generis instrumentorum sono, & Musicæ harmonia restitui solent. Scaliger 185. suarum exercitationum adversus Cardanum, & Matheol. 57. cap. 2. lib. Dioscoridis, mira de ea prædicant. De ea ipsa admiranda concertuum potestate ipse disserui 4. lib. meorum poematum, quæ magnum mundi speculum inscribuntur.

*Orpheus
Thracius.*

*Saul Rex
Israelitarum,
lyra Davidis à melan-
cholia resti-
tutus.*

*Musica har-
monia curat
Tarentulæ
morsum.*

I 4

Atq;

*Varij me-
lancholia
effectus.*

Atq; hæc sunt, quæ melancholiæ, & tristitiæ remedia exhiberi possunt postrema, ab externa causa suscitatis: quin & harmonia musica, aliis quoque mœroribus ex atro humore & melancholico in nobis dominante, procreatis aptabuntur, & opportunè succurrent. De cuius humoris curatione nunc nobis dicendum, prout alter ille humor, variè suis exhalationibus spiritus nostros afficit, ex diverso temperamento, quo quisq; præditus est: unde varij producuntur effectus, quales sunt stultæ cogitationes, & variæ in phantasia impressiones: quibus cerebrum multis modis perturbatur. Sive enim morsus tarentulæ alios ad risum compellat facetum, juxta hominis temperamentum, sive ex melancholico humore tristitiam & luctum, istis progignat; sive ferociam, sive stupiditatem, sive mobilitatem, sive garrulitatem, sive furorem, aut quid aliud simile ex eodem temperamento suscitetur: quemadmodum ex ebrietatis effectis in vino repletis, varia vinorum symptomata progignuntur, diversasq; homines ebrietate correpti juxta suam singuli temperamentum, proprietates, gestus aut gesticulationes edunt: ut alii inde garguli & faceti, alii lugentes, alii ridentes, alii saltitantes, alii stupidi, alii cogitabundi, alii dormituriens, alii perpetuò vigiles, alii tripudiantes, alii furibundi conspiciantur: Sic in iis, qui à Tarentula feriuntur, res habet: quæ tamen omnia symptomata, ut diximus, harmonico concentu compefci solent, juxta tamen humoris melancholici ægrum possidentis proprietatem.

Iam

Iam verò præter melodias, ut accuratè medicus succurrat: perpendendum est, ex quo genere melancholiæ malum oriatur, ut aptam humori peccanti remedium adhibeat. Etenim alter ille humor, cum sit præcipua & potissima huiusmodi ægritudinum causa, danda est opera, ut præparantibus ac purgantibus medicamentis, iisq; melanagogis aptis & specificis excludatur, cui rei opportunè adhibebuntur syrupus de pomis fragrantibus: violaceus, de buglossa, de epithymo, de cotoneis, de fumaria, ut sint præparantia remedia, eaq; vulgaria: quibus succedant, quæ sequuntur, remedia; lapis lazuli, helleborus arte spagyrica præparatus, ut decet, quæ non postremum virtutis locum occupant inter purgantia vegetabilia. Hisce remediis exhibitis, ad revulsiones, ut derivatione, transeundum: quibus addantur postea, quæ leniant & tristitias demulcent, quæ huiusmodi humore pascuntur.

Sed nec tempus, nec locus, nec nostra fert intentio, ut specifica alia plura remedia, hic attexamus, siue interna, siue externa, quæ tum ex vegetabilium, tum ex metallorum familia, infinita erui possunt. Ea enim abundè aliquando Pharmacopœa nostra suppeditabit: suggeret etiam alia Diætetica seu optima vivendi ratio. Quin & Chirurgia, sanguinis missione & hæmorrhoidum apertione, aliisq; manuum operationibus, suas partes explebit.

Cæterum cum imaginatrix vis in huiusmodi morbis potissimum depravetur & lædatur: ad eâ totum nostræ curationis scopum dirigamus oportet:

portet: ut scilicet à falsis suis & illatoriis conceptionibus avertatur, impressionibusq; phanaticis liberetur: Qua in re non parva desideratur Medici solertis industria.

Diximus suprâ, tres aut quatuor phantasticæ imaginationis ægritudines nonnullis accidisse hominibus, quæ, ut mox dicemus, sagaci medici artificio curatae sunt: qualis fuit istius hominis depravata imaginatio, qui nasum se credebat habere urnæ magnitudinis instar, quem diximus historia illa impressione fuisse liberatum à medico, accommodato illius naso bubulo hepate, ex quo magna frustra rescindebantur, novacula inversa naso admotâ, ut aliquid doloris naso inferretur, qui testaretur excessum illum excindi, frustis hepatis undique sanguinem profundentibus, quo tota facies cruentata est: ut hinc sibi nasum restitutum æger crediderit, & falsis stultisq; suis imaginationibus fuerit hac ratione explicatus.

Historia de quodam, qui nasum se credebat habere urnæ magnitudinis instar.

Alius credebat se in ventriculo à serpente torqueri.

Similis fuit & ille, qui certò credebat se in ventriculo à serpente torqueri; cuius curatio fuit, ut imposito polubro serpente vivo, & vomitorio ægro medicamento ingesto, facilè ille persuasus fuerit, hunc serpentem vomitu ex stomacho expulisse: utque sic se suo morbo expeditum crediderit.

Sic in aliis id genus morbis, ubi falsis stultisq; imaginationibus illuduntur ægri: magna dexterritate & solertia eorum curationi incumbendum est.

Historia notatu digna,

Ut tandem huic perturbationi finem imponam, historiam admirandam & narratu dignam, hoc

hoc postremo loco inferam, insignis cutationis *de eadē me-*
 similis, & id genus morbi, quæ à viro docto & *lancholia*
 magni nominis Medico, vetere meo amico D. *phantastica.*
 Pena industriè & prudenter præstita est.

Dominus Viel insignis medicus, & historio-
 graphus regius agnatum quendam habuit virum
 doctum & celebrem, qui huiusmodi morbo
 phantasia depravante, & spiritum perturbante
 laborabat: is sibi imaginatus fuerat, & credebatur
 certo, sibi à quodam amico ex Italia reverso, in-
 gelatos in corpus duos spiritus, qui in collo-
 quium cum ipso sæpè veniebant: à quibus multa
 audiebat, sed qui præsertim mortem sæpè in-
 terminabantur, aut grave aliquod malum, quo
 torqueretur. Is cum Domino Viel rem patefa-
 cisset, & morbum suum exposuisset, agnovit ille
 statim phantasiæ elusæ esse morbum. Cumque
 juvandi consanguinei studio teneretur, consi-
 lium inivit, quæ morbo illius mederi posset. At-
 que hi cum Lutetiam appulissent, rem cum D.
 Pena communicaverunt, qui malum confessum
 agnovit: facultatem, videlicet imaginatricem
 esse vitiatam (quin imò æger ipse fatebatur,
 spiritali se morbo conflictari) atque idcirco
 non nisi mentalibus remediis juvari posse. Huic
 exemplo atipulatus est D. Pena, pollicitusque
 se idoneum excogitaturum remedium, quo re-
 stitueretur in pristinam sanitatem, & vindica-
 retur à spiritibus, qui singulis horis mortem
 aut gravissimum malum intentarent. Hæc
 multis strophis utendum fuit, variaque strate-
 gemata excogitanda, quibus huiusmodi im-
 pressio-

pressiones à phantasia excluderentur; quod eò
difficilius videbatur, quo vir doctus & perspicacis
ingenii æger, volebat omnia sibi communi-
cari, quibus medici in curam uterentur: sed tæ-
diosum fortasse fuerit, si singula quæq; fusè per-
sequi velim: præcipua tantum huius rei capita
atingam. Sicigitur in curam processum est:

Contingendi fuerunt in libello characteres, &
spirituum nomina, nec nõ persuadendum, com-
mittendos esse fortiores spiritus, cum iis qui cor-
pus torquebant, ut in hac pugna potentiores ex
corpore debiliores ejicerent. Arrisit hoc medi-
candi genus ægrotanti: Interim dum tempus
opportunum expectabatur administrandi huius
remedii, alia præscribebantur remedia, quibus in-
dies utebatur æger ad atram bilem fugandam:
atque id per aliquod tempus continuatum est,
dum canicula occideret, & feliciores dies orirentur.
Tandem medici ut rem suam peragerent, mag-
nam aulam quandam selegerunt, ut illic & ca-
racteribus suis & invocatione spirituum, ac alio-
rum coniuratione confectis phantasticam illam
imaginationem exploderent. Ad hoc institutum
delectus est honestus & prudens quidam Chir-
urgus, qui invocati spiritus personam ageret, quiq;
optimè calleret quid sibi dicendum & faciendum
esset. In quo loco horaq; electa delineatus tan-
dem est quidam circulus, aliæq; adhibitæ cere-
monia, quibus spirituum conjuratores & Necro-
mantici uti solent, quas attentè observant. In
medio circulo collocatus est æger, monitus ne
quid reformidaret. Deindè post insuffrations
quasdam

quasdam & cœca inurimura: convocatus est primò orientalis spiritus, ut accederet: eadem & meridionali spiritui facta est coniuratio, sed frustra. Tertio demum loco, convocatus ille spiritus, qui opportunus videbatur, assurgit tunc prudens ille Chirurgus, latitans in quodam obscuro illius aulæ loco: qui sese in larvam spiritus dat conspiciendum. Monetur rursus æger ne quid metuat, qui ob spem & expectationem valetudinis, quam ex huiusmodi præstigiis certò præfagebat futuram, respondit, nihil se reformidare. Tandem res ita peracta est, tamq̃; dextrè, ac artificiosè ducta, ut sibi prorsus æger persuaserit, à se suos spiritus prorsus exclusos & integræ valetudini se restitutum. Atque hac ratione & industria imaginatrix eius facultas prorsus depravata ad sanam mentem revocata est. Nec tamen desuit doctus Pena promovere confirmationem valetudinis ægri, remediis atram bilem purgantibus, ut reliquias omnes morbi excuteret. Tandem post mensem, prorsus expurgato huiusmodi humore: & restitutus æger, cum doceretur ab atra illa bile falsam illam de spiritibus intra corpus opinionem temerè concepisse, erubuit, quod tam parum firma mente fuisset, & ingenio adeò debili lubricoq̃;.

Hæc recitata à me historia est, ut prudentes medici abstrusorum huiusmodi morborum remedia venentur, & artificiosis modis, ratione morbi sedulò explorata, si quæ sint eiusdem generis, curationes aggrediantur.

SECTIO